

लेखरूप प्रथम आवृत्तिना प्रकाशकनुं वक्तव्य.

“ महान् सम्राट्सत्ता उपर अपूर्व प्रमा पाडीने तीर्थो
अने शासनसमृद्धिनुं संरक्षण कनारा धुरंधराचार्य जैन-
ज्योतिर्धर श्रीहीरविजयसूरिना प्रसिद्ध इतिहासथी पण
लगभग २५० वर्ष पहेलां एटले विक्रमनी चौदमी सदीना
उत्तरार्धमां मुस्लीम आक्रमणना विपम युगमां परम प्रभावक
श्रीजिनप्रभसूरिए सुलतान महम्मद उपर पाडेली
अजब प्रमानो अप्रगट इतिहास आ लेखमां बहु जीणवटथी
अने विस्तारपूर्ण टिप्पण-टीका साथे प्रगट करवामां
आव्यो छे. जो के आ लेख छेक असुरे मळवाथी तेनो
केटलोक भाग छोडी देवो पड्यो छे; छतां लेख-
कना संस्कृत-प्राकृत अभ्यास अने चडोदराना ओरी-
एन्टल खाता द्वारा संशोधनना मेळवेल ऊंडा अनुभवनो
लाभ समाजने आ लेखथी मळ्यो-तेम खात्री छे. ”

—संपादक ‘जैन’

—‘जैन’ रौप्य महोत्सव अंक

પ્રાસ્તાવિક

આનંદ-પ્રમોદનો પ્રસંગ છે કે-લગભગ એક દસકા પહેલાં સંક્ષિપ્ત લેખરૂપે પ્રકાશિત થયેલ અમ્હારો શુભ પ્રયાસ, વિશેષ સમૃદ્ધ થઈ વિસ્તૃત સ્વરૂપમાં આજે ગ્રંથરૂપે પ્રકાશમાં આવે છે. એના અન્વેષણમાં-પ્રામાણિક ઇતિહાસિક સંશોધનમાં કેટલો પરિશ્રમ ટઠાવ્યો હશે ? વર્ષોના કેટલા પ્રયત્નથી કેવી કેવી મુશ્કેલીઓ વચ્ચે આ ગવેષણા થઈ હશે ? ‘ શ્રેયાંસિ बहुविमानि ’ સૂક્તને યથાર્થ પ્રામાણિક કરતાં કેવાં કેવાં વિધ્નોમાંથી પસાર થઈ આની સંકલના થઈ હશે ? અને વર્ષો પછી આવા સ્વરૂપમાં આજે આ પ્રસિદ્ધિમાં આવે છે, તે દરમ્યાન પણ લેખકને કેવા કેવા પ્રતિકૂલ સંયોગો પસાર કરવા પડ્યા હશે ? તે લેખકે સ્વયં ઉચ્ચાર્યું અપ્રસૂત લેખાય. ઇતિહાસપ્રેમી પરિશ્રમવિશ સજ્જનો કદાચ એ સમજી શકે.

આ પરિશ્રમ, આવા સંશોધિત-વર્ધિત નવીન સ્વરૂપમાં પ્રકાશમાં આવી શક્યો છે, તેનો વાસ્તવિક સુચક, ઇતિહાસપ્રેમી ગુણજ્ઞ જૈનાચાર્ય શ્રીજિનહરિસાગરસૂરિજી મહારાજને ઘટે છે, જેમના પ્રેરણા-પ્રોત્સાહન વિના આ નિબંધ-ગ્રંથનું પ્રકાશન કાર્ય પ્રાયઃ અશક્ય થયું હોત. શાસન-પ્રભાવક માનનીય પૂજ્ય પૂર્વજ આચાર્યોના ઇતિહાસ-સંશોધનમાં અને તેના પ્રકાશનમાં અસાધારણ ઉત્કંઠા ધરાવનાર ઉપયુક્ત આચાર્યના આદર્શને રુત્તર અન્ધ મહા-રુમાવો પણ અનુસરે-એમ હચ્છીરું.

श्रीजिनप्रभमूर्ति-मूर्तिः

श्रीशुद्धयतीर्थं सुवर्णसतो प्रतिष्ठिता ।

શ્રીશત્રુંજય તીર્થ પર (સ્વરતર-વસહીમાં) રહેલી મૂર્તિ પરથી તૈયાર કરાવેલ પ્રસ્તુત જિનપ્રભસૂરિનો ફોટો અહિં સમુચિત લાગશે.

પ્રબલ ઇચ્છા હોવા છતાં પણ યોગ્ય પ્રતિકૃતિ પ્રાપ્ત ન થવાથી સુલતાન મહમ્મદ(તુગલક)નો ફોટો અહિં ન મૂકાતાં ન્યૂનતા લાગશે, પરંતુ તે માટે નિરુપાય હું. જિનચંદ્રસૂરિ અને સમ્રાટ અકબરના નામે પ્રખ્યાતિ પામેલું ચિત્ર, ચરિત્ર-પ્રસંગ વિચારતાં મ્હને તો જિનપ્રભ-સૂરિ અને સુલતાન મહમ્મદ(તુગલક)નું દોય, તેમ લાગે છે.

વિશેષ વક્તવ્ય ન કરતાં જિજ્ઞાસુઓને સૂચવીએ કે—
વિષયાનુક્રમ, ઐતિહાસિક નામોની અનુક્રમણિકા, ઐતિહાસિક ઘટના-નિર્દેશક સંવત્સર-સૂચી વિગેરે યોજનાઓ સાથે આ નિબંધ, ઇતિહાસ-પ્રેમીઓને વિશેષ ઉપયોગી થશે-પ્રવી આશા છે.

આ ગ્રંથ-રચનામાં ઉપયુક્ત થયેલા ગ્રંથોનું સૂચન, તે તે સ્થલે કરવામાં આવ્યું છે. શ્રીયુત અગરચંદ્રજી નાહટા જેવા જે ઇતિ-હાસપ્રેમીઓ આ પ્રકાશનમાં પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ પ્રેરણા, સહાયતા કે સહાનુભૂતિ દર્શાવી છે, તે સર્વનો હું આભાર માનું છું. સંકલનામાં અને સંશોધન-પ્રકાશનમાં બની શકી તેટલી સાવધાની રાખી છે, છતાં આમાં કોઈ સ્વલ્પના દૃષ્ટિ-ગોચર થાય, તો તે સાક્ષરો મને જરૂર સૂચવે, પુનઃ પ્રસંગે તે સુધારો શકાશે. સજ્જન વિદ્વાનો આનું નિષ્પક્ષપાત દૃષ્ટિથી સાદ્યન્ત અવલોકન કરો, અને ગ્રંથ-રચના-પ્રકાશન-પરિશ્રમ સફળ થાઓ-એમ ઇચ્છું છું.

વિ. સં. ૧૯૨૬ }
અક્ષયતૃતીયા }
વડોદરા. }

વિદ્વદ્વચર—

લાલચંદ્ર ભગવાન્ ગાંધી.

વિષયાનુક્રમ

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
ઉપક્રમ	૧-૩	✓ જિનપ્રમસૂરિને પાતશાહનું આમંત્રણ	૩૧
પરિચય	૩-૪	✓ પાતશાહે જિનપ્રમસૂરિનો કરેલ સત્કાર	૩૨
અન્ય ગ્રંથકારને સાહાય્ય	૪-૫	✓ જૈન શ્વેતાંવર-સમાજ-રક્ષા અને તોર્ય-રક્ષા-ફરમાન	૩૪
વિદ્વત્તા અને વિહારસ્થલો	૫-૭	✓ વંદી-મોચન	૩૪
ગ્રંથ-રચના	૭-૯	મહાવીર-પ્રતિમાનું સમર્પણ-સન્માન	૩૫
૭૦૦ સ્તોત્રોની રચના	૯-૧૮	મૃતિ-વિહાર	૩૫
કલ્પ-પ્રદીપ તોર્ય-કલ્પ	૧૮-૨૧	દેવગિરિ(દોલતાવાદ)માં પ્રતિષ્ઠાન(પિઠળ)પુર-યાત્રા	૩૬
રાજ-પ્રસાદ શાશ્વજય-કલ્પ	૨૧-૨૨	✓ દિલ્હીમાં છુલતાને સમર્પેલ સરાઈ, ચૈત્ય, ઉપાશ્રય વિગેરે	૩૭
✓ દિલ્હીશ્વર હુમ્મીર મહમ્મદના પ્રસંગતા	૨૨-૨૫	ફઝાણય-ચીર-કલ્પ-પરિશેષ	૩૮
ફઝાણયનચર-કલ્પમાં		દોલતાવાદમાં પ્રમાવના	૪૨
અનાવંલ પેતિહાસિક વૃત્તાંત	૨૫	✓ પાતશાહે કરેલ સ્મરણ અને ફરી આમંત્રણ	૪૫
મહાધોરની પ્રાચીન મનોહર પ્રતિમા	૨૭	પ્રયાણ, અલ્લાયપુરમાં ઉપદ્રવ-નિધારણ	૪૭
શહાબુદ્દીન ધોરીના અમલમાં	ગુપ્ત ૨૮	સિરોહમાં સત્કાર	૪૭
મહાવીર-પ્રતિમાનું પુનઃ પ્રકટ થવું	૨૯	દિલ્હીમાં સૂરિનું સ્વાગત	૪૮
ઉપદ્રવના પલ્લતમાં	૩૦		
✓ તુગલકાયાદમાં શાહી-લજનામાં	૩૦		

विषय	पृष्ठ	विषय	पृष्ठ
पर्युषणामां प्रभावना-		विजययंत्र-महिमा	६०
सत्कर्तव्यो	४९	चडनुं चालवुं विगेरे	६१
✓ सुलताननी माताना		शत्रुंजयमां रायणयी दूध	
सन्मानमां	५०	वरसाधवुं	६७
क्षीक्षा विगेरे कर्तव्यो	५०	गिरनारमां	६९
जैनविद्य-प्रतिष्ठा	५०	अन्य प्रसंगो गोष्ठी-विनोद	७०
✓ सुलताने समरेंल भट्टारक-		समकालीन इतिहास	७६
सराईमां प्रवेशोत्सव	५१	पेयडशाहे देवगिरि(दोल-	
मथुरा तीर्थनो उद्धार विगेरे	५२	तावाद)मां राजा रामदेव	
✓ हस्तिनापुर-यात्रा-फरमान	५२	जने मंत्री हेमाद्रिना सम-	
संघ साथे हस्तिनापुरमां		यमां जिनदेव-मंदिर केवी	
प्रतिष्ठा-महोत्सव	५३	रीते कराव्युं ? जेनी रक्षा	
महावीरना विद्वनी पुनः		जिनप्रभसूरिण करी हती.	७८
स्थापना	५५	पेयडशाह	७९
✓ पातशाही फरमानयी जैन-		पेयडशाहे करावेल	
समाजजने जैन तीर्थोमां		८४ जिन-प्रासादो	८२
निर्भयता	५५	पेयडशाहनां सुरुतो	८६
प्रभावक जिनप्रभसूरिना		देवगिरिमां जिन-प्रासाद	
प्रमाययी प्रवर्तेला धार्मिक		केवी रीते कराव्यो ?	८९
महोत्सवो	५६	देवगिरिमां रामदेव राजाना	
✓ सुलताननी सभामां सूरिजीनो		राज्यमां शाह देसल जने	
वचन-प्रभाव	५७	सहजाशाहे करावेल जिन-	
कल्प-परिशेयनो उपसंहार	५७	मंदिर, जेनी रक्षा जिनप्रभ-	
जिनप्रभसूरिनां चमत्कारी		सूरिण करी हती	१०१
वृत्तान्तो, पीरोज सुलतान-		भयानक अह्लाउद्दीन-युग	१०३
पर प्रभाव	५९	कन्नानपुरना जैन शिल्प-	
		शास्त्री ठक्कुर फेरु	१०७

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
દિલ્હીઘર પાતશાહોધી		વ્યંતરનો ચલગાઢ દૂર કરવો	૧૩૯
સન્માનિત સમકાલીન		રાઘવચૈતન્યને હરાવવા	૧૪૧
અન્ય જૈનાચાર્યો	૧૦૯	૬૪ જોગણીઓને ઘણ કરવી	૧૪૩
શાહિ મુહમ્મદ અને પેરો-		ફલંદરનો ગર્વ હરવો	૧૪૫
જયી ગૌરવિત ગુણભદ્ર-		અદ્ભુત નિમિત્ત-કથન	૧૪૬
સૂરિ અને મુનિભદ્રસૂરિ	૧૧૦	વડને સાથે ચલાવવાં	૧૪૮
મહમ્મદશાહથી પ્રગંસિત		મહાધીરની પ્રતિમાને બોલતી	
મહેન્દ્રસૂરિ	૧૧૧	કરવી	૧૪૮
પેરોજ પાતશાહના માન્ય		મહાધીરનું સન્માન-પૂજન	
ગણિતજ્ઞ મહેન્દ્રસૂરિ	૧૧૩	કરાવવું	૧૫૦
પેરોજ પાતશાહથી સન્કૃત		અન્ય ચમત્કારો	૧૫૦
રત્નશેખરસૂરિ	૧૧૪	લંડેલવાલોને જૈનો કર્યા	૧૫૦
મુલતાન-સન્માનિત શાહ		જિનપ્રભસૂરિની અપ્રકટ	
જગસિદ્ધ અને મહાસિદ્ધ;		કૃતિયો	૧૫૪
જેના દેવગિરિના જિન-		જિનપ્રભસૂરિની પદ્ય-પરંપરા	૧૫૪
મંદિરની પ્રશંસા જિનપ્રભ-		જિનદેવસૂરિ	૧૫૪
સૂરિય કરી હતી	૧૧૫	જિનમેહસૂરિ	૧૫૭
જિનપ્રભસૂરિનો વિશેષ		જિનદિતસૂરિ	૧૫૮
પરિચય	૧૧૪	ચારિત્ર્યધર્મ યાચનાચાર્ય	૧૫૯
શ્રીમાલસંઘના ગુરુ જિન-		અન્ય અનુયાયીઓ	૧૬૨
સિદ્ધસૂરિ	૧૩૪	ઉપસંહાર	૧૬૪
જિનપ્રભસૂરિનાં જન્મ,		પેતિહાસિક નામોની અનુ-	
દાંષ્ટા, સૂરિપદાદિ	૧૩૬	કમળિકા	૧૬૬
પ્રમાવતીના પ્રમાવધી		પેતિહાસિક ઘટના-નિર્દે-	
ચમત્કારો	૧૩૭	શક સંવત્સર-સૂચી	૧૮૮
મહમ્મદશાહની મુલાકાત	૧૩૮	શુદ્ધિ-પત્રક	૧૯૨

જિનપ્રભસૂરિ અને સુલતાન મહમ્મદ.

(લે. પં. લાલચંદ્ર મ. ગાંધી. પ્રાચ્યવિદ્યામંદિર, વડોદરા)

પોતાની વિદ્વત્તા અને સચ્ચારિત્રતાથી જન-સમાજ પર ઉપકાર કરનારા, જૈન-શાસનની કીર્તિ-પતાકા ફરકાવનારા, જૈન-શાસનના ઉજ્જ્વલ ગૌરવને પ્રકાશિત કરનારા, જન-સમાજમાં અને રાજા-મહારાજાઓમાં હિંદુ રાજાઓ અને મુસલમાન પાતશાહો પર અપૂર્વ પ્રભાવ પાડનારા પ્રભાવશાલી જે જે પ્રભાવક મહાપુરુષો ધર્મ ગયા છે; તેમાં જિનપ્રભસૂરિનું વિશિષ્ટ સ્થાન છે.

વિક્રમની ચૌદમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં-મુસલમાની આક્રમણના ભયાનક વિપમ યુગમાં, દિલ્હીશ્વર સમ્રાટ મહમ્મદ તુગલક પર અનુપમ પ્રભાવ પાડી જૈનસમાજને નિરુપદ્રવ બનાવનાર, જૈન-તીર્થો-મંદિરોને તુરકોના દુઃખદ વિપ્લવોમાંથી વચાવી નિર્ભય કરનાર, તુરકોના કબ્જામાં ગયેલ શાસન-નાયક મહાવીરના વિંધને સત્કારપૂર્વક પાહું વાઢી પ્રતિષ્ઠિત કરનાર, જન-સમાજને સુરક્ષિત કરનાર, સુલતાન મહમ્મદ તઘલકથી સન્માનિત થયેલા આ સત્પુરુષને આપણે કમભાગ્યે હજુ યથાર્થ રૂપમાં ઓઢાંચી શક્યા નથી; એથી આ લેખદ્વારા એ આચા-

ર્યનો ઇતિહાસિક પ્રામાણિક પરિચય કરાવવા કંડક યત્ન કરું છું. આ પ્રયત્નથી, મહમ્મદ તઘલક સંબંધી અન્યત્ર જાણવામાં ન આવેલી-પ્રકાશિત ઐતિહાસિક પુસ્તકોમાં વાંચવામાં નહિ આવેલી; છતાં તેના સમકાલીન પરિચિત વિદ્વાન્ જૈન લેખકોએ પ્રાકૃતભાષામાં લખી રાખેલી ઇતિહાસિક ઘટના પ્રકાશમાં આવશે કે જે પુરાતત્ત્વપ્રેમી ઇતિહાસ-રસિક જિજ્ઞાસુ પાઠકોને આનન્દપ્રદ થશે તેમ ધારું છું.

જૈનાચાર્ય હીરવિજયસૂરિ તથા જિનચંદ્રસૂરિ (સપરિવાર) અને સમ્રાટ અકબરની ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ વિશિષ્ટ સમાગમવાળી સંતોષકારક સફળ ઘટના પહેલાં લગભગ અઢીસો વર્ષ પર થયેલ ચિરસ્મરણીય આ ઇતિહાસિક ઘટનાંત્ત હાલમાં પ્રકાશમાં આવે છે; એમાં પળ કુદરતનો કંડક સંકેત હશે.

જૈન જ્યોતિર્ધરોના જ્ઞાલહલ્લતા તેજને ન સહન કરી શકનારા, એ મહાવિભૂતિયોને યથાર્થ રૂપમાં ન ઓળખી શકનારા, અથવા ઓળખવા છતાં ગમે તે અવ્યક્ત તુચ્છ કારણે એ સત્પુરુષોને વિકૃત રૂપમાં આલેખનારા, એ વિશિષ્ટ ઉચ્ચ જ્યોતિર્ધરો સામે જાણ્યે-અજાણ્યે રજ ઉઢાડી તેમને જ્ઞાંત્રા પાડવાની ઉપહાસયોગ્ય સ્વભાવ-સુલભ વ્યર્થ વેષ્ટા કરે એ સ્વાભાવિક-વનવા યોગ્ય છે, પરંતુ આપણે તો એમાંથી પળ પ્રેરણાનો બોધ-પાઠ મેળવી. પ્રમાદનો પરિત્યાગ કરી, આપણી તન-મન-ધનાદિક શક્તિનો નો શુદ્ધ કલહાદિમાં દુર્વ્યય ન કરતાં, જીવનની અમૂલ્ય

ક્ષણોનો સદુપયોગ કરી એવા જ્યોતિર્ધરોને પ્રકાશમાં લાવવા જોઈએ અને તેમના સદ્ગુણો તથા સત્કર્તવ્યોથી પરિચિત થઈ, તેમાંથી શુભ પ્રેરણા પ્રાપ્ત કરી, પ્રગતિને પંથે પ્રયાણ કરતાં એવા જ્યોતિર્ધરો પ્રકટાવવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ. જેની સફલતામાં સ્વ-પરતું શ્રેયઃ સમાયેલું છે. પ્રસ્તુત પ્રયત્ન પણ એ વિચારતું પરિણામ છે.

પ્રસ્તુત જિનપ્રભસૂરિનો સાંસારિક પરિચય, માતા-પિતાદિ,
જ્ઞાતિ-ગોત્ર, પૂર્વનામ, જન્મ-સમય,
પરિચય જન્મ-સ્થલ, દીક્ષા-સમય, દીક્ષાસ્થાન
એ વિગેરે સંબંધમાં ઘાસ કંઈ
જાણવામાં આવ્યું નથી; તેમ છતાં તેઓ વિક્રમની ચૌદમી

૧. આ જ નામના અને આ આચાર્ય પહેલાં પશ્ચીમેક વર્ષ પૂર્વે થઈ ગયેલા લગભગ સમકાલીન બીજા એક જિનપ્રભસૂરિ આગમિકગચ્છના હતા. તેઓએ વિક્રમની તેરમી સદીના અન્તમાં તથા ચૌદમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં શત્રુંજયમાં રહી પ્રાકૃત-અપભ્રંશાદિ ભાષામાં નાના-મ્હોટા અનેક ગ્રંથો રચ્યા છે, જે પાટણ વિગેરેના જૈન મંદારોમાં મળી આવે છે [જુઓ પાટણ મં., સૂચી ભા. ૧ ગા. ઓ. સિરીશ]. પોતાને શત્રુંજય-સેવક તરીકે ઓઝસાવનારા આગમિકગચ્છના એ જિનપ્રભસૂરિથી સ્વરત્નગચ્છના આ જિનપ્રભ-સૂરિને જુદા સમજવા જોઈયે.

૨. વિક્રમની ૧૭ મી સદીના અંતમાં રચાયેલી જગાતી એક

સદીના બીજા ચરણ(વિ. સં. ૧૩૨૫ પછી)થી ચોથા ચરણના અંત (વિ. સં. ૧૩૯૦) સુધી વિદ્યમાન હતા, તથા તેઓ સ્વરતરગચ્છમાં થયેલા જિનસિંહસૂરિના પટ્ટધર હતા, એમ તેમના પોતાના ઉલ્લેખો પરથી જણાય છે.

જિનપ્રભસૂરિ નામનો પ્રથમ ઉલ્લેખ, નાગેન્દ્રગચ્છના

ઉદયપ્રભસૂરિના પટ્ટધર મહિપેણસૂરિએ

અન્ય ગ્રંથકારને શકાબ્દ ૧૨૧૪=વિ. સં. ૧૩૪૯ માં

સાદાચ્ય રચેલી સુપ્રસિદ્ધ સ્પાદાદમંજરી (હેમ-

ચંદ્રાચાર્યરચિત અન્યયોગવ્યવચ્છે,

દ્વાર્ત્રિશિકાની વિસ્તૃત વિવૃતિ)માં કર્યો છે. એ સ્થળે વિશેષ

સ્વ. ગ. પટ્ટાવલીમાં મળના ઉલ્લેખ પ્રમાણે પ્રસ્તુત જિનપ્રભસૂરિ, વાગ. દેશના સૂક્ષ્ણૂ (વડોદરા) નગરના તાંથી શ્રીમાલગોત્ર (? જ્ઞાતિ) ઘણિકના પાંચ પુત્રોમાંથી મધ્યમ(બીજા) ઉલ્લેખ પ્રમાણે ૭ અને દશમાં લઘુ)પુત્ર હતા.

૧. આ જિનસિંહસૂરિથી વિ. સં. ૧૩૩૧ લગભગમાં સ્વરતર-ગચ્છમાંથી એક શાખા પ્રકટ થઈ હતી, જે લઘુ સ્વરતરગણ નામથી પ્રસિદ્ધિમાં આવી હતી—એમ સ્વરતરગચ્છની પટ્ટાવલીઓમાંથી સૂચન મળે છે. એ શાખા—ભેદને કારણે મૂળગચ્છ, જે ઘૃહસ્થસ્વરતરગચ્છ નામથી ઓળખાયા લાગ્યો, તેની પટ્ટાવલીઓમાં આ આચાર્યોનો વિશેષ પરિચય કરાવ્યો જણાતો નથી.

૨. " શ્રીજિનપ્રભસૂરીણાં સાદાચ્યોદ્ભિન્નસૌરમા ।

શ્રુત્વાવુત્તંસતુ સત્તાં વૃત્તિઃ સ્પાદાદમંજરી ॥ "

—સ્પાદાદમંજરી [પ્રશસ્તિ શ્લો ૦ <]

स्पष्टता न होवाची निश्चितरूपमां कही शकाय तेम नथी के—ए मंजरीमां सौरभ प्रकट करवामां प्रस्तुत जिनप्रभसूरिनी ज सहायता होय, मात्र समान समयने तथा नाम—साम्यने लईने तेमनी संभावना करवामां आवे छे.

आ जिनप्रभसूरिए रचेली कृतियोमां प्रथम जणाती कातंत्रविभ्रम ग्रंथनी टीका छे. तेमां विद्वत्ता अने सूचन्या प्रमाणे ए रचना वि. सं. चिहार—स्थळो १३५२ मां योगिनीपुर(दिल्ली)मां माधुरवंशीय ठक्कुरकुलीन कायस्थ खेतलनी अम्यर्थनाथी भई हती. व्याकरणविषयक २६१ श्लोकप्रमाण आ वृत्तिनी प्रति, जेसलमेरना जैन मंडारमां छे. आ टीकाना अंतमां पोताने ‘ अप्रौढधीः ’ विशेषण आप्युं छे. ए पोतानी वयविषयक लघुता सूचववा बापर्युं होय एवी कल्पना करीए तो पण ते बखते तेमनुं वय वीशेक वर्षेनुं कल्पी शकाय; कारण के ए ज टीकाना अंतमां ‘ सूरि ’ पद साथे पोताना नामनो निर्देश कर्यो छे. विभ्रम उपजावनार व्याकरणविषयक

१. गायकवाड ऑरिएन्टल सिरीज् नं. २१ मां प्रकाशित थयेल ‘ जेसलमेर भाण्डागारीय ग्रन्थसूची ’ [पृ. ४८-४९] मां तथा तेना ‘ अप्रसिद्धग्रन्थ-ग्रन्थकृत्परिचय ’ [पृ. ९८] मां अम्हे आ ग्रन्थ साथे ग्रन्थकारनो संस्कृतमां संक्षेपमां परिचय करान्यो छे.

પ્રયોગો સંબંધમાં સૂક્ષ્મ જ્ઞાન થયું અને એ પ્રયોગોને વ્યાખ્યાનદ્વારા સમજાવવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થવી, સ્થરિપદ-પ્રાપ્તિ થવી એ સર્વનો સમય લક્ષ્યમાં લઈ વિચાર કરતાં જિનપ્રભસૂરિનો જન્મ વિ. સં. ૧૩૨૫ લગભગમાં થયો હશે એમ સંભાવના કરી શકાય. વિ. સં. ૧૫૦૩ માં સોમધર્મગણિએ રચેલી ઉપદેશ-સપ્તતિમાં થયેલા એક ઉલ્લેખને તેમના જન્મસમય સંબંધમાં ઘટાવીએ તો વિ. સં. ૧૩૩૨ માં તેમનો જન્મ કલ્પી શકાય. તરુણ વયમાં જ તેમની દીક્ષા થઈ જણાય છે અને સ્થરિપદ પણ વિ. સં. ૧૩૫૨ પહેલાં થયું હોયું જોડ્યે એમ વિચારી શકાય છે. વિ. સં. ૧૩૯૦ સુધીની તેમની કૃતિયો જાણવામાં આવી છે. ઘટ્ટાવસ્થાને લીધે છેલ્લાં દશોક વર્ષ તેમને નિવૃત્તિ સ્વીકારવાની જરૂર પડી હોય અને વિક્રમની ચૌદમી સદીના અંતમાં તેમનું અવસાન થયું હોય એમ વિચારતાં તેમની આયુષ્ય-મર્યાદા લગભગ ૭૫ પોણોસો વર્ષની સંભવે છે. તેમની દેહ-વિલયની શ્રમિ નિશ્ચિતરૂપમાં જાણવામાં આવી નથી, તેમ છતાં તેમન વિહાર અને વાસ-સ્થાનમાં તથા ગ્રંથ-રચનામાં દિલ્હી, દેવગિર્ (દોલતાવાદ) અને અયોધ્યાને પ્રાધાન્ય મળ્યું હોય તે:

૧. " ^{૩૩}કૈંત-વિશ્વૈમિત્તે વર્ષે શ્રીજિનપ્રભસૂરયઃ .

અમૂવન્ ભૂમૃતાં માન્યાઃ પ્રાપ્તપદ્માવતીવરાઃ ॥ "

—ઉપદેશસપ્તતિ (જૈન આત્માનંદ સમા-ભાવનગર—

દ્વારા પ્રકાશિત પ્ર. ૧૮૧)

જણાય છે. વિશેષતઃ તે તરફનો પ્રદેશ, તેમના સ્મરણીય પ્રમાણો, ઉપદેશો, સ્મારકો અને ઉપકારોથી પાવન થયો હતો.

જિનપ્રમસૂરિય રચેલી કૃતિયોમાં સંવત્ના નિર્દેશવાળી ગ્રંથ-રચના કૃતિયો આ પ્રમાણે જાણવામાં આવી છે:—

વિ. સં. ૧૩૫૨ માં યોગિનીપુર કાતંગવિભ્રમ-ટીકા
(દિલ્હી)માં ગ્રં. ૨૬૧

વિ. સં. ૧૩૫૬ માં શ્રેણિકચરિત્ર (દ્વિતીય-શ્રયકાવ્ય)

વિ. સં. ૧૩૬૩ માં કોસલાનયર તપોટમતકુટૂનશતક
વિજયાદશમી (અયોધ્યા)માં વિધિપ્રપા (પ્રા. શ્રાવ-
[પ્રથમાદર્શ લે. નાચ-કોની અને મુનિઓનાં
નાચાર્ય ઉદયાકરગણિ] કૃત્યોની સામાચારી)
ગ્રં. ૩૫૭૪

વિ. સં. ૧૩૬૪ માં કેલ્પમૂત્ર-વૃત્તિ (પંજિકા
સંદેહવિપોષધિ)
ગ્રં. ૨૨૬૮

વિ. સં. ૧૩૬૫ માં દાશરથિપુર અજિતશાંતિસ્તવ-વૃત્તિ

૧. જિનપ્રમસૂરિય પર્યુષણા-કલ્પનાં દુર્ગમ પદો પર વિવરણ-રૂપ પંજિકા રચી છે, જેનું અપરનામ સન્દેહવિપોષધિ છે. જામનગર-નિવાસી પં. હી. હં. દ્વારા આ ગ્રંથ પ્રકટ થયો છે, પરંતુ તેમાં

પોપમાં	(અયોધ્યા)માં	(બોધદીપિકા)ગ્રં. ૭૪૦
”	સાકેતપુર	ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર-વૃત્તિ
પોપ વ. ૯	(અયોધ્યા)માં	(અર્થકલ્પલતા)
”	સાકેતપુર	ભયહરસ્તોત્ર-વૃત્તિ
પોપ શુ. ૯	(અયોધ્યા)માં	(અમિપ્રાયચન્દ્રિકા)
વિ. સં. ૧૩૬૯ માં	ફલોધીમાં	ફલવર્ધિપાર્શ્વ-સ્તોત્ર
વિ. સં. ૧૩૮૦ માં		પાદલિપ્તકૃતવીરસ્તોત્ર- વૃત્તિ

રચના-સમયવાળો વહેલ જોવામાં આવતો નથી, અન્ય પ્રતિ પરથી તેની રચના વિ. સં ૧૩૬૪ માં થયેલી જણાય છે—

“ સુરીન્દ્રસ્યાન્વયે જાતો નવાદ્ગોષ્ઠિવેવસઃ ।

શ્રીજિનેશ્વરસૂરીણાં પૌત્રઃ પાત્રમનેષસઃ ॥

પુત્રઃ શ્રીમજ્જિનસિંહસૂરીણાં રીળરેફસામ્ ।

જપ્રત્ય પ્રત્યમેત્રં શ્રીજિનપ્રમમુનિપ્રમુઃ ॥

વૈક્રમે સ્ત્રીકૌલ-વિશ્વદેવસજ્જ્વલ્યે ॥ વત્સરે x x ”

હી. ૧. કાપડિયાએ ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિની મૂમિકા [પૃ. ૪૪] માં ‘ વિશ્વ ’ શબ્દની તેર સંખ્યાવાચકતાનું સમર્થન કરવામાં ‘ વિશ્વદેવ ’ શબ્દવાળા ઉપર્યુક્ત પાઠને દર્શાવતાં ‘ સ્ત્રીકૌલ ’ ને વદાં ‘ ડસ્ટિ કલા ’ પાઠ દર્શાવ્યો છે, તે અસંગત લાગે છે.

હાલમાં પ્રચલિત કલ્પ-કિરણાવલી, કલ્પલતા, કલ્પસુત્રો-વિદ્યા, કલ્પ-કલિકા, કલ્પ-દીપિકા વિગેરે કલ્પસૂત્રની વૃત્તિયો,

वि. सं. १३८१ मां राजादि-रुचादिगण-वृत्ति
साधुप्रतिक्रमणसूत्र-वृत्ति
सरिमंत्राम्नाय(सरिविद्या-कल्प)

वि. सं. १३८५ मां [दिल्लीमां] शत्रुंजयकल्प(राजप्रसाद)

वि. सं. १३८६ (शक्र. १२५१) मां टोंपुरी-तीर्थस्तोत्र

वि. सं. १३८७ मां देवगिरि(दोल- पावापुरी-कल्प
तावाद) मां (दीपालिका-कल्प)

वि. सं. १३८९ मां योगिनीपुर तीर्थकल्पनी पूर्णता
(दिल्ली) मां

वि. सं. १३९० मां हस्तिनापुरमां हस्तिनापुरतीर्थ-स्तोत्र .

जिनप्रमसूरि पछी लगभग सो वर्षे थयैला तयागच्छीय

पं. सोमधर्मगणिए वि. सं. १५०३

७०० स्तोत्रोनी मां संस्कृतमां रचेली उपदेशसप्ततिमां

रचना सूचव्युं छे के-^१ 'जेणे विविध प्रका-

रनी श्रेष्ठ प्रभावनाओवडे सुलतानने

उपर्युक्त जिनप्रमसूरिनी संदेहविषोपधि पछी . लगभग अढीसो वर्षे
रचायेली छे. पाछ्छना वृत्तिकारोए जिनप्रमसूरिनी उपर्युक्त पंजिकानो
थोडेघणे अंशे आधाग लीघो हशे, एम मानवुं अयुक्त नहि गणाय.

१. केटलाक लेखकोए आनो रचना-समय वि. सं. १३२७
जणाव्यो छे, ते समजफेरथी कर्यो जणाय छे.

२. " इत्यादि नानाप्रवरप्रभावनाभरै; सुरत्राणमपि व्यबुधत् ।

यणं विशिष्ट बोध यमाड्यो हतो, जेणे सातसें स्तोत्रो अने बहु उपकारी ग्रंथो गुंथ्या हता, समस्त अज्ञान-अंधकारने दूर करनारा, शासन-प्रभावक ते जिनप्रभसूरि संघनुं भद्र-कल्याण करो. '

जिनप्रभसूरिना रचेलो सिद्धान्त-स्तव पर विवरण-अव-चूरि रचनार आदिगुप्त-शिष्य (तपागच्छीय ? विशालराज-गणि शिष्य ?) उपर्युक्त रचना-संबंधमां विशेषमां जणापे छे के-

‘ पंहेलां, प्रतिदिन नवीन स्तवन निर्माण कर्पा पछी नैदोप आदार ग्रहण करवाना अभिग्रहवाळा जिनप्रभसूरिए

स्तोत्राणि चः सप्तशतीमितानि च ग्रन्थांश्च जगन्त्य बहूपकारिणः ।

स श्रीजिनप्रभसूरिर्दुरिताशेषतामसः ।

भद्रं करोतु सङ्घाय शासनस्य प्रभावकः ॥ ”

—उपदेशसमिति (भावनगर आ. समारं. पृ. ५८-५९)

१. “ पुरा श्रीजिनप्रभसूरिभिः प्रतिदिनं नवस्तवनिर्माणपुर-
स्सरं निरवधादारग्रहणाभिग्रहवद्भिः प्रत्यक्षपश्चावतीदेवीवचसाम(ऽ)-
भ्युदयिनं श्रीतपागच्छं विभाव्य भगवतां श्रीसोमतिलकसूरीणां
स्वशिक्ष-शिष्यादिपठन-क्लोकनार्थं यमक-श्लेष-चित्र-च्छन्दो-
विशेषादि-नवनवमङ्गीसुमगाः सप्तशतीमिताः स्तवा उपदीकृता
निजनामाङ्किताः । ”

—सिद्धान्तस्तवावचूरि [नि. सा. काव्यमाला गुच्छक ७, पृ. ८६]

પ્રત્યક્ષ પદ્માવતી-દેવીના વચનથી તપાગચ્છને અમ્યુદયવાળો
જાણી, પૂજ્ય સોમતિલકસૂરિને પોતાના શિષ્ય-શિષ્યાઓ

૧. વૃદ્ધક્ષેત્રસમાસ, સપ્તવિંશતસ્થાન (રચના સં. ૧૩૮૭)
વિગેરેના કર્તા આ. સોમતિલકસૂરિનો જન્મ વિ. સં. ૧૩૫૫ માં,
દીક્ષા વિ. સં. ૧૩૬૯ માં, સૂરિપદ વિ. સં. ૧૩૭૩ માં જંઘ-
રાલનગરમાં ધીરમંદિરમાં સંઘપતિ મંજે કરેલા ૨૫૦૦૦ ટંકોના કપય-
પૂર્વક, અને સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૧૪૨૪ માં થયેલ હોવાનું સૂચન
મુનિસુંદરસૂરિ વિ. સં. ૧૪૬૬ માં રચેલી ગુર્વાવલી (યશોવિ-
જય જૈન ગ્રંથમાલાપ્રકાશિત પૃ. ૨૮-૩૧)માં કર્યું છે.

જિનપ્રભસૂરિ રચેલાં પુષ્કલ સ્તોત્રોમાંથી હાલમાં ઉપલબ્ધ
સ્તવન-સ્તોત્ર ત્રીંચે સૂચવવામાં આવે છે:—

સ્તોત્રનામ,	ભાષા, વિશેષ. પ્રારંભ.	પદસંખ્યા, પ્રકાશન-સ્થળ.
૧ ઋષભદેવસ્તવ	(સં. દશદિકૃપાલ- સ્તુતિગર્ભ । અસ્તુ શ્રીનામિમૂર્દેવો)	૧૧ [મંજરણરત્નાકર મા. ૪, પૃ. ૨૪; જૈનસ્તોત્રસમુચય પૃ. ૨૬]
૨ " "	(અષ્ટભાષામય । નિર- વધિરુચિરજ્ઞાનં)	[પ્ર. ૨. મા. ૨, ૪૦ પૃ. ૨૬૩]
૩* " "	(પારસીભાષામય । અણાણાહિ)	૧૧ [જૈન૦ પૃ. ૨૪૭]

विशेष विगोरे नवा नवा प्रकारोथी सुन्दर, पोताना नामांकित

- १९ " (सं. प्रातिहार्य । त्वां १० [प्र. र. भा. २,
विनुत्य महिमश्रि- पृ. २९९]
श्रियामहं)
- १६* " (प्रा. नवमहात्मक । १० [जैनस्तोत्रसंदोह
दोसावहारदक्खो) पृ. २२८]
- १७ " (सं. श्रीपार्श्व भा. ९ [प्र. र. भा. ४,
वतः स्तौमि) पृ. २३]
- १८ " (सं. श्रीपार्श्वः ४४ [,, पृ. २६]
श्रेयसे भूयात्)
- १९ " (सं. पार्श्वनाथमनघं) ९
- २० " (सं. जीरापल्ली । जी- १९ [प्र. र. भा. २,
रिकापुरपति सदैव तं) २६८]
- २१ " (प्रा. फलवर्धि । १२ [,, २६९]
सयत्ताहि-वाहिजलहर !)
- २२ वीरस्तव (सं. कंसारिक्रम- २९ [प्र. र. भा. २,
निर्यदापगा-) पृ. २४६; का. ७
गुच्छ पृ. ११२]
- २३ " (सं. निर्वाणकल्या- १९ [,, पृ. ११९]
णक । श्रीसिद्धार्थनरेन्द्रवंश-)

૭૦૦ સાતસો સ્તોત્રો મેટ કર્યા હતાં.]

- ૨૪ ધીરસ્તવ (સં. ચિત્રસ્તવ । ૨૭ [જૈનસ્તોત્રસં.
ચિત્રેઃ સ્તોત્ર્યે જિનં વીરં) પૃ. ૯૨]
- ૨૫ " (સં. પંચવર્ગપતિ- ૨૬ [પ્ર. ર. મા. ૨
હાર । સ્વઃશ્રેયસંસંરસીરંહ) પૃ. ૨૪૨]
- ૨૬ " (સં. પંચકલ્યાણમય । ૩૬ [, પૃ. ૨૪૯]
પરાક્રમેણેવ પરાજિતોડ્યં)
- ૨૭ " (સં. શ્રીવર્દ્ધમાનઃ ૬ [, પૃ. ૨૫૧]
સુસ્રવદ્વયેડસ્તુ)
- ૨૮ " (સં. લક્ષણપ્રયોગમય । ૧૭ [, પૃ. ૨૬૦]
નિસ્તીર્ણ વિસ્તીર્ણભવાર્ણવં ક્ષે-)
- ૨૯ " (સં. વિવિધહંદ્રોનાતિરુચિર । ૨૫ [પ્ર. ર. મા. ૪,
અતમશમનિવાસં) પૃ. ૨૮]
- ૩૦ " (સં. શ્રીવર્દ્ધમાન ૧૩ [પ્ર. ર. મા. ૨,
પરિપૂરિત) પૃ. ૨૫૭]
- ૩૧ " (પ્રા. સિરિવીયરાય ! ૩૬
દેવાહિદેવ !)
- ૩૨ ચતુર્વિંશતિ- (સં. કનકકાન્તિઘનુઃ) ૨૯ [પ્ર. ર. મા. ૨,
જિનસ્તવ પૃ. ૨૪૭; કા.
ગુચ્છ પૃ. ૧૧૬]

તીર્થકરો, ગગનરો, તીર્થો, તીર્થરક્ષકો, શારદાદેવી,

- ૩૨ ચતુર્વિંશતિ- (સં. ક્રૂપમં ! ૨૯ [પ્ર. ૧. મા. ૪
જિનંસ્તવન નમ્રસુગસુરોલ્લ !) પૃ. ૩૧; જૈનસ્તો.
સં. પૃ. ૧૪૯]
- ૩૪ " (સં. આનન્દસુન્દર- ૨૯ [, , પૃ. ૧૩૧]
પુરન્દરનમ્ર !)
- ૩૫ " (સં. પાત્વાદિદેવો ૨૯ [પ્ર. ૧. મા. ૨,
દશ કલ્પવૃક્ષાઃ) પૃ. ૧૭૯]
- ૩૬ " (સં. પ્રણમ્યાદિ- ૨૮ [પ્ર. ૧. મા. ૨,
જિનં પ્રાણી) પૃ. ૨૯૮]
- ૩૭ " (સં. જિનર્પમ ! ૭ [પ્ર. ૧. મા. ૪,
પ્રીણિતમવ્યસાર્ય) પૃ. ૨૨]
- ૩૮ " (સં. આનન્દનાકિ- ૨૯ [પ્ર. ૧. મા. ૪,
પતિ) પૃ. ૩૦૨]
- ૩૯ " (સં. યમક્રમય । ઠ- ૨૮ [પ્ર. ૧. મા. ૪,
ત્વાનિ તત્ત્વાનિમૂતેષુ સિદ્ધં) પૃ. ૩૦૩]
- ૪૦ ❀ " (સં. શ્લેષમય । યં ૩૦ [જૈનસ્તોત્રસંદોહ
સતતમક્ષમાલો) પૃ. ૨૧૬]
- ૪૧ " (સં. ક્રૂપમદેવમ- ૩૦ અપસિદ્ધ
નન્તમહોદયં)

पोताना गुरु (जिनसिंहसूरि) ए विगेरेने उद्देशीने संस्कृत,

- ४२ नंदीश्वरकल्प- (सं. आराध्य श्री ४८ [प्र. १. भा. २,
स्तव जिनाधीशान) पृ. २५२]
- ४३ धीतरागस्तवन (सं. जयन्ति पादा १६ [प्र. १. भा. २,
जिननायकस्य) पृ. २६१]
- ४४ मंत्रस्तव (सं. स्वःश्रियं ९ [प्र. १. भा. २,
श्रीमदहन्तः) पृ. २९१]
- ४५ अर्हदादिस्तवन (सं. मानेनोर्धी ८ [प्र. १. भा. ४,
व्यहृत परितो) पृ. २२]
- ४६ पंचपरमेष्ठिमहा- (प्रा. किं कल्प- १३ [प्रा. जैनस्तो. सं.]
मंत्रस्तव तरु रे !)
- ४७ पंचतमस्कृति- (सं. प्रतिष्ठितं ३३ [प्र. १. भा. २,
स्तवन तमःपारे) पृ. २५६]
- ४८ कल्याणकपंचक- (सं. निळिम्प- ८ [प्र. १. भा. २,
स्तवन लोकायितभूतलं पृ. ५६०]
- ४९ मंगलाष्टक (सं. नवसुरेन्द्र ९ [प्रा. जैनस्तोत्रसं.
जिनेन्द्र !)
- ५० गौतमस्तोत्र (सं. श्रीमन्तं २१ [प्र. १. भा. २,
मगधेषु) पृ. २४३; का. ७ गुच्छ पृ. ११०]
- ५१ " (प्रा. जम्म पवि- २५ [जैनस्तोत्रसंदो
क्षित्य सिरि) पृ. २३५]

પ્રાકૃત, અપભ્રંશ વિગેરે વિવિધ ભાષામાં, વિવિધ છંદોમાં, વિવિધ અલંકારોમાં, વિવિધ ચાતુર્યથી રચાયેલાં ચિત્રમય મંત્રાદિગર્ભિત ૬ મનોહર સ્તોત્રોમાંથી લગભગ ૭૦ સીત્તેર જેટલાં સ્તોત્રો આજે પણ ઉપલબ્ધ થઈ શકે છે. એમાંનાં કેટલાંક નિર્ણયસાગરની કાવ્યમાલા(ગુ. ૭)માં, પ્રકરણ-રત્નાકર (ભા. ૨-૪) માં, જૈનસ્તોત્ર-સંગ્રહોમાં, જૈનસ્તોત્રસમુદ્ધય, જૈનસ્તોત્રસંદોહ વિગેરેમાં પ્રકાશિત થયેલાં જોવાય છે. વીજાં

૧૨ ,, (સં. મહામંત્રમય । ૧ [,, પૃ. ૨૩૭]
ૐ નમસ્ત્રિજગન્નેતુઃ)

૧૩ જિનસિંહસૂરિ- (સં. પ્રભુઃ પ્રદયા- ૧૩ [પ્ર. ર. ભા. ૨,
સ્તવન ન્મુનિ-પક્ષિચક્ષ્ણે-) પૃ. ૨૧૧]

૧૪ જિનાગમસ્તવન (સં. નત્વા ગુરુમ્યઃ) ૪૬ [પ્ર. ર. ભા. ૪,
પૃ. ૩૦૦; કા. ૭ ગુચ્છ પૃ. ૮૬]

૧૫ શારદાસ્તવન (સં. વાગ્દેવતે ! ૧૩ [પ્ર. ર. ભા. ૨,
મત્કિમતાં સ્વશક્તિ-) પૃ. ૨૧૪]

૧૬ ,, (સં. અષ્ટક । ૐ ૧ અપસિદ્ધ
નમસ્ત્રિજગદ્દન્દિત)

૧૭ પદ્માવતી- (જિનશાસન ૩૭ ,,
ચતુષ્પદિકા અવધારિ)

૧૮ વર્ધમાનવિદ્યા (પ્રા. રૂપ વદ્ધમાણવિદ્યા) ૧૭

કેટલાંક પાટણ, સ્વંમાત, લીંબડી, વીકાનેર વિગેરેના જૈન મંડા-
રોમાં જડી આવે છે. તેઓએ પારસી ભાષામાં રચેલું ઋપમજિન
સ્તોત્ર (જૈનસાહિત્ય-સંશોધક સ્વં. ૩, અં. ૧ માં તથા નિ.
સા. પ્રકાશિત 'જૈનસ્તોત્રસમુચ્ચય' માં પ્રકાશિત) પાઠકોનું
ખાસ ધ્યાન સેવે તેવું છે. તેમને તે વિદેશી-વિજાતિયોની
ભાષા પર પણ કાબુ હતો, જે ભાષાદિના અભ્યાસ તરફ કેટ-
લાક ડાહ્યા (!) ઘૃણા ધરાવે છે. જિનપ્રમસૂરિએ તો આ ભાષા-
જ્ઞાનથી અને વીજા કેટલાક વ્યવહારજ્ઞાન-ચાતુર્યાદિ સદ્ગુ-
ણોથી વિદેશી પાતશાહીમાં-દિલ્લીશ્વરના રાજ-દરબારમાં પણ
સન્માન મેળવ્યું હતું અને તેઓ સમાજને ઉપયોગી અનેક
સત્કર્તવ્યો કરવા માગ્યશાહી થઈ શક્યા હતા. શહેનશાહ
અકબરના દરબારમાં સન્માન મેળવનાર તપાગચ્છના ડ. ખાનુ-
ચંદ્ર અને સિદ્ધિચંદ્ર વાચક વિગેરેએ વિદેશી ભાષા પર કાબુ
મેળવ્યો હતો-જેઓ આ આચાર્ય પછી લગભગ ચારે વર્ષે થયાં.

એ ઉપર સૂચવેલાં સ્તોત્રો, ઘૃત્તિ-ટીકાઓ અને વીજા ગ્રંથોમાં
કલ્પ-પ્રદીપ તેમનો કલ્પ-પ્રદીપ નામનો તીર્થકલ્પ

૧ 'કવિવર સમયસુંદરના પ્રશિષ્યરાજસોમે કરેલ ઋપમજિન-
સ્તવન પારસી ભાષામાં મળે છે, તથા સંભવતઃ જિનપ્રમસૂરિજીકા
શાંતિનાથ-સ્તવન પણ પારસી ભાષામાં અપલબ્ધ થાય છે' એ
અગરચંદ નાહટા જણાવે છે.

તીર્થ-કલ્પ ગ્રંથ ऐतिहासिक दृष्टि ए अति महत्त्वનો છે. સૌરાષ્ટ્ર, ગુજરાત, રાજપૂતાના, માલવા, મધ્યદેશ, પૂર્વદેશ અને દક્ષિણમાં આવેલાં જૈન તીર્થોના વિશ્વસનીય પ્રાચીન ઇતિહાસનો પરિચય કરાવનાર એ ગ્રંથ તેઓએ દેશ-પર્યટનાદિદ્વારા થોડો અનુભવ મેળવ્યા પછી ઘટ્ટાવસ્યામાં રચ્યો જણાય છે. તેમના તીર્થ-કલ્પનું અવલોકન કરતાં સમજાય છે કે-જિનપ્રમસ્થરિએ અનેક દેશોમાં પર્યટન કર્યું હતું, અનેક તીર્થોની યાત્રા-પ્રતિષ્ઠા કરી હતી, અનેક વાર રાજ-સભાઓમાં પ્રવેશ કર્યો હતો, અનેક શાસ્ત્રોનું અવલોકન કર્યું હતું, અનેક ભાષાઓમાં શ્રવીણતા મેળવી હતી, કાવ્ય-સાહિત્યકલામાં કુશલતા પ્રાપ્ત કરી હતી, અનેક પંડિતો સાથે ચાતુર્યગોષ્ઠી કરી હતી, અનેક મુનિયોને અધ્યયન કરાવી વિદ્યા-વૃદ્ધિ કરી હતી. તેમના તીર્થ-કલ્પમાં મુખ્યતાએ નીચે જણાવેલ તીર્થો અને તીર્થ-ભક્તો સંબંધી સંક્ષેપ અને વિસ્તારથી પરિચય આપવામાં આવ્યો છે—

તીર્થો

૧ શત્રુંજય	૫ અર્બુદ (આયુ)
૨ હજ્જપંત (ગિરનાર)	૬ મથુરા
૩ પાર્શ્વ (સ્તંભજ-સ્વંભાત)	૭ અશ્વાવગોધ (ભરુચ)
૪ અહિન્દ્રવા	૮ વૈમારગિરિ (રાજગૃહ)

९ कौशांबी	२५ हरिकंखी-पार्श्व
१० अयोध्या	२६ शुद्धदंती
११ पावापुरी	२७ अभिनंदन
१२ कलिकुंड	२८ चंपापुरी
१३ हस्तिनापुर	२९ पाटलिपुत्र(पटना)
१४ सत्यपुर (साचोर)	३० श्रावस्ती
१५ अष्टापद	३१ वाराणसी
१६ मिथिला	३२ कोका-पार्श्व (पाटण)
१७ रत्नपुर	३३ कोटिशिला
१८ कन्नानपुरनगर(कन्नानूर, दक्षिण) वीर	३४ चेल्लण पार्श्व (दिंपुरी)
१९ प्रतिष्ठान(पेठण)पत्तन	३५ कुडंगेश्वर (उज्जयिनी)
२० नंदीश्वर	३६ माणिक्यदेव(कुल्पाक,दक्षिण)
२१ कांपिल्यपुर	३७ अंतरिक्ष पार्श्व
२२ अरिष्टनेमि(शौरीपुर)	३८ फलवर्द्धि (फलोधी) पार्श्व
२३ शंखपुर	३९ समवसरण-रचना
२४ नासिकपुर	४० महावीर-गणधर
	४१ तीर्थ-नामसंग्रह

तीर्थ-भक्तो

१ कपर्दियक्ष

२ कोहंडिय देवी

૩ અંબિકા દેવી

૫ વ્યાઘ્રી (શત્રુંજય પર

૪ આરામકુંડ-

અનશન કરનારી વાઘણ)

પદ્માવતી દેવી

૬ મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલ તેજપાલ

જિનપ્રભસૂરિણ સંસ્કૃતમાં અને પ્રાકૃતમાં ગદ્યમાં અને પદ્યમાં છટાદાર શૈલીથી રચેલા ગ્રં. ૩૫૦૩ (૬૦) શ્લોક પ્રમાણવાળા આ તીર્થકલ્પ ગ્રંથમાં ઉપર્યુક્ત તીર્થો અને તીર્થ-ભક્તો સાથે સંબંધ ધરાવતો પોતાના સમય સુધીની અનેક ઘટનાઓનું વિશ્વસનીય વર્ણન કર્યું છે. જેમાંથી તે તે દેશો, નગરો અને રાજ્યોની સ્થિતિનો પણ સારો ખ્યાલ થઈ શકે છે, બીજો પણ ઘણો ઉપ-યોગી જાણવા લાયક ઇતિહાસ ણમાંથી મળી આવે છે. એ સર્વ તીર્થોના કલ્પો સંબંધી વિશેષ પરિચય કરાવતાં આ લેખ-નિબંધ એક ગ્રંથરૂપ બની જાય; એથી અહિં માત્ર પ્રાસંગિક સૂચવીશું.

આ તીર્થ-કલ્પમાં સૌથી પ્રથમ શત્રુંજયનો કલ્પ છે.

તેના અંતમાં તેનો રચના-સમય વિ. સં.

રાજ-પ્રસાદ ૧૩૮૫ માવ વ. ૭ શુક્રવાર સૂચવેલ છે;

શત્રુંજયકલ્પ તે માટે એક સ્વાસ વિશેષતા તેમાં સૂચવી

છે કે- ' આ(શત્રુંજય-કલ્પ)નો પ્રારંભ

કરતાં જ રાજાધિરાજ, સંઘ પર પ્રસન્ન થયા; આથી આ

કલ્પ ' રાજ-પ્રસાદ ' નામે લાંબા વસ્ત્ર સુધી જયવંત રહેો.'

ઉપર્યુક્ત ઉલ્લેખ પરથી વિચારને અવકાશ મળે અને જિજ્ઞાસા થાય એ સ્વાભાવિક છે કે-આમાં સૂચવેલ દીછીશ્વર હમ્મીર રાજાઓનો અધિરાજ-મહાન સમ્રાટ કોણ ? મહમ્મદની અને એ સંઘ પર કેવી રીતે પ્રસન્ન થયો ? પ્રસન્નતા, કોના પ્રભાવથી પ્રસન્ન થયો ? પ્રસન્ન થઈને તેણે શું કર્યું ? આ જૈનાચાર્ય સાથે એને શો સંબંધ-પરિચય ? કે જેથી આ ગ્રંથકારને એના સ્મરણ માટે પોતાની એક કૃતિનું-શત્રુંજય-તીર્થના કલ્પનું ' રાજ-પ્રસાદ ' એવું નામ રાખવાનું યોગ્ય સમજાયું. આ સંબંધી અન્યત્ર તપાસ કરતાં પહેલાં આ ગ્રંથ પરથી શું જણાય છે, તે તપાસીએ.

ઉપર્યુક્ત તીર્થકલ્પના અંતિમ ભાગમાં જિનપ્રભસુરિએ ગ્રંથકાર તરીકે પોતાના નામનો નિર્દેશ ચાતુર્યથી સૂચવી ' કલ્પપ્રદીપ ' અપરનામવાળા આ ગ્રન્થને વિ. સં. ૧૩૮૯

૧ " પ્રાગ્મ્મેડ્વચ્ચ રાજાધિરાજઃ સહ્જે પ્રસન્નવાન્ ।

અતો રાજપ્રસાદાશ્ચ્યઃ કલ્પોડ્યં જયતાશ્ચિરમ્ ॥

શ્રીવિઠ્ઠમાલ્દે ધોળાર્ઠ-વિરવૈદેવમિતે શિતૌ ।

સત્તમ્યાં તપસઃ કાવ્યદિવસેડ્યં સમર્ચિતઃ ॥ "

—તીર્થકલ્પ (શત્રુંજયકલ્પ)

માં માદ્રપદ વ૦ ૧૦ ને દિવસે પૃથ્વીન્દ્ર (પાતશાહ) હમ્મીર મહમ્મદના પ્રતાપી રાજ્ય અમલમાં યોગિનીપત્તન(દિલ્હી)માં પરિપૂર્ણ કર્યો હતો-એમ સૂચવ્યું છે. એ ઉપરથી વિચારી શકાય છે કે-શત્રુંજય-કલ્પના અંતમાં સૂચવાયેલ રાજાધિ-રાજ એ અન્ય કોઈ નહિ, પરંતુ દિલ્હીશ્વર સુલતાન હમ્મીર મહમ્મદ હોવો જોઈએ, કે જેને ઇતિહાસમાં 'મહમ્મદ તઘલક' નામથી ઓળખવામાં આવે છે અને જે વિ. સં. ૧૩૮૧ (ઈસ્વી સન્ ૧૩૨૫) થી વિ. સં. ૧૪૦૭ (ઈસ્વી સન્ ૧૩૫૧) સુધી-આજથી લગભગ છસો વર્ષ પર દિલ્હીના

૧ “ કો(કા)ઽયં મ(સૃ)જેત્ ? કિં પ્રતિપેઘવાચિ ?

પદં વ્રવીતિ પ્રથમોપસર્ગઃ ? ।

કીદૃગ્ નિષા ? પ્રાણભૂતાં પ્રિયઃ કઃ ?

કે પ્રન્યમેતં રચયાંપ્રચક્રુઃ ? ॥ ”

—શ્રીજિ ન પ્ર મસૂરયઃ ।

નેન્દાનેર્કપ-શૈત્તિ-શીતૈર્ગુમિતે શ્રીવિક્રમોર્ધ્વીપતે-

વર્ષે માદ્રપદસ્ય માસ્યવારજે સૌમ્યે દશમ્યાં તિથૌ ।

શ્રીહમ્મીરપદમ્મદે પ્રતપતિ ક્ષમામણ્ડલાલ્પહલે

પ્રન્યોઽયં પરિપૂર્ણતામમજત શ્રીયોગિનીપત્તને ॥

તીર્થાનાં તીર્થમક્તાનાં કીર્તનેન પવિત્રિતઃ ।

કલ્પપ્રદીપનામાઽયં પ્રન્યો વિજયતાં ચિરમ્ ॥ ”

—તીર્થકલ્પ [કા. પ. ૬૪]

નયર(કાનાનૂર, દક્ષિણ)માં વિક્રમ-

ના ' જૈનધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસ ' [ભા. ૧, પૃ. ૩૬] માં, ' જૈનગ્રંથાવલી ' [પૃ. ૩૩] માં, ' જૈનસાહિત્યમેં ઇતિહાસ કે સાધન ' [જૈનસાહિત્ય-સંમેલન રિ. લે. પૃ. ૧૦] વિગેરેમાં પણ તેવું નામ દર્શાવેલું જોવામાં આવે છે; પરંતુ એ સંબંધમાં વધારે વિચાર અને તપાસ કર્યા પછી જણાય છે કે-દક્ષિણમાં ચોલદેશમાં શ્રીગંગા ટાપૂ(પટ્ટન)ની ઉત્તરે પાંચ માઈલ પર આવેલું, હાલમાં કાનાનૂર(કાનાનૂર) નામથી ઓળખાતું તે જ આ નગર હોવું જોઈએ. જે નગર એક વચ્ચે હોયસાલ રાજાઓની રાજધાની તરીકે ઉત્તમ થઈ પ્રસિદ્ધિમાં હતું. હોયસાલ વીર સોમેશ્વરે તેને કિલ્લાથી સુરક્ષિત કર્યું હતું. વિરોપમાટે જુઓ કેન્ત્રીજ હીસ્ટ્રી ઓફ ઇન્ડિયા [વો. ૩, પૃ. ૪૮૧, ૪૮૪, ૪૮૮] આ નામ નિશ્ચિત કરવામાં થયેલા ફોલ્ડેજના ઇતિહાસના પ્રોફેસર મ્હારા સ્નેહી શ્રીયુત્ત કૈશવ-લાલભાઈ દિ. કામદારનો હું ખાસ આભારી છું. વિક્રમની તેરમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં ત્યાં મહાવીર-પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા થયેલી હોઈ શ્રીમાન્ જૈનોનું એ વાસ-સ્થાન બન્યું હોવું જોઈએ અને તે સમયે તે વ્યાપાર વિગેરેથી સુસમૃદ્ધ સ્થિતિમાં હોવું જોઈએ.

૧ અહિં સૂચવેલ વિક્રમપુર પણ ઉપર્યુક્ત પુસ્તકમાં સૂચવેલ દક્ષિણમાંનું ઉપર્યુક્ત કાનાનૂરની સમીપનું જણાય છે, જિનપતિસૂરિ-શાસમાં- ' અત્યિ મરુમંડલે નયરવિક્રમપુરે જસોવદ્ધણુ જગ જાણિય એ ' જણાવેલ હોઈ વિક્રમપુર જેસલમેર-નિકટવર્તી સ્થાન હોવું જોઈએ' એમ અગરચંદ્રજી નાહટા જણાવે છે, તે વિચારણીય છે.

મહાવીરનો પુરવાસી, જિનપતિસૂરિના કાકા શાહ
પ્રાચીન મનોહર માનદેવે કરાવેલી અને વિ. સં. ૧૨૩૩
પ્રતિમા માં આપાદ શુ. ૧૦ ગુરુવારે અમ્હારા જ
પૂર્વાચાર્ય શ્રીજિનપતિસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત

૧ આ જિનપતિસૂરિનો સંસ્કૃતમાં સંક્ષેપમાં પરિચય અમ્હે
' જૈસલમેર-માંડાગારીય-પ્રંથસૂચી ' ના અપસિદ્ધ પ્રન્થ-પ્રમ્યકૃત્પ-
રિચય [પૃ. ૨૮] માં તથા ' અપભ્રંશકાવ્યત્રયી ' નો ભૂમિકા
[પૃ. ૬૧-૬૮] માં આપ્યો છે. તે પરથી સમજાશે કે-સંઘપટ્ટક-
ટીકા, પંચલિંગીવિવરણ, પ્રવોધોદય વાદસ્થલ વિગેરે પ્રંથો રચનારા
આ પ્રૌઢ વિદ્વાન્ વિ. સં. ૧૨૧૦ થી ૧૨૭૭ સુધી વિદ્યમાન
હતા. તેમના પદ્ધત્ જિનેશ્વરસૂરિએ અને જિનપાલ રૂપાધ્યાય,
સૂરમ્મ રૂપાધ્યાય, પૂર્ણમદ્રગણિ, સુમતિગણિ વિગેરે વિદ્વાન્ શિષ્યોએ
પણ પ્રન્થ-રચનાદિદ્વારા જન-સમાજ પર ઘણો ઉપકાર કર્યો છે.
આ જિનપતિસૂરિએ ગુજરાતની ભૂમિમાં આશાપણી(આસાવલ)માં
અને પૃથ્વીરાજની સભામાં પ્રતિવાદિયોને પરાસ્ત કરી વાદમાં
જય મેલવ્યો હતો અને વિધિમાર્ગને વિસ્તાર્યો હતો-એવા અનેક
ચણેલો મઝી આવે છે, જે અમ્હે ત્યાં દર્શાવ્યા હોવાથી અહિં આ
લેખને વિસ્તારીશું નહિ.

૨ આ શાહ માનદેવ, ઠકેશ(ઓસવાલ) વંશના હતા,
તેમના વંશનું વિસ્તૃત વર્ણન, જિનપતિસૂરિના પ્રશિષ્ય અને જિને-
શ્વરસૂરિના શિષ્ય કુમારગણિ કવિએ ચંદ્રતિલક રૂપાધ્યાયના અભય-

પણ તેઓને ગ્રાસ થયો નહિ. કોઈપણ સ્થલ-પરિસરમાં તે રહ્યો
હોવો જોઈએ. પ્રશસ્તિ વર્ષ વિગેરે તેના પર જ લખેલું સંભવે છે.

એક વચ્ચે ન્હવળ થયા પછી ભગવંતના શરીર પર પરસેવો
પસરતો દીઠો, લૂહવા છતાં પણ તે અટક્યો

ઉપદ્રવના નહિ; તેથી વિદગ્ધ શ્રાવકોએ જાણ્યું કે-
વચ્ચતમાં 'કોઈપણ ઉપદ્રવ અવશ્ય અર્હિ થશે.'

એવામાં પ્રભાતમાં જટુય(જેઠવા) રાજપૂતો
(? યવનો)ની ધાડ આવી. નગરને ચોતરફથી વિધ્વસ્ત-
વિનષ્ટ કર્યું. એવી રીતે પ્રકટ પ્રભાવવાળા સ્વામી વિ. સં.
૧૩૮૫ સુધી પૂજાયા.

વિ. સં. ૧૩૮૫ માં આવેલા આસીનગરના ત્રિય (?)

વંશમાં થયેલા ઘોર પરિણામવાળા (?
લુગલકાવાદમાં ધોરીએ) શ્રાવકોને અને સાધુઓને બંદી
શાહીખજાનામાં (કેદી) કરીને બિઢંબ્યા. પાર્શ્વનાથનું
શૈલમય વિંચ માંગ્યું અને મહાવીરની
તે પ્રતિમાને અલંકારિત જ ગાઢામાં ચઢાવીને દિલ્લીપુરમાં

૧ ઇ. સન્. ૧૩૨૮ [વિ. સં. ૧૩૮૫]નાં દક્ષિણમાં
મુસલમાની હુમલો થયો હતો, અને તે વચ્ચે મદુરા અને તેની
બહારનું મુખ્ય કાઝાનૂર, મહમ્મદ તખલકે કબ્જે કર્યું હતું, એવો
ઇતિહાસ મળી આવે છે (જુઓ કેમ્પ્રીઝ ઇસ્ટ્રી ઓફ ઇન્ડિયા
વૉ. ૩, પૃ. ૪૮૮). સંભવ છે કે-તપર્યુક્ત સ્વેદજનક ઘટના તે
વચ્ચે બની હશે.

आणीने तुंगुलकाबादमां रहेला सुलतानना भंडारमां स्थापी. ते एवा आशयधी के- 'सुलतान अहि आव्या पछी जेम फरमावशे तेम करशुं.' एथी ते प्रतिमा १५ मास सुधी तुरकोना कब्जामां रही.

कालक्रमे महम्मद सुलतान देवगिरि (दोलताबाद)

नगरधी योगिनीपुर(दिल्ली)मां आव्यो.

जिनप्रभसूरिने अन्यदा खरतरगच्छना अलंकाररूप,

पातशाहनुं जिनेसिंहसरिना पट्ट पर प्रतिष्ठित थयेला

आमंत्रण जिनप्रभसरि, विविध देशोमां विहार करता

दिल्लीना साहपुर(शाखापुर-परा)मां आव्या.

क्रम प्रमाणे महाराज-सभा(पातशाही दरबार)मां पंडितोनी

गोष्ठी थतां महाराजाए(पातशाहे) पूछ्युं के- 'अतिशय

विशिष्ट पंडित कोण छे ?' जोपी धाराधरे तेमना (जिनप्रभ-

सरिना) गुणोनी स्तुति करी. त्यारपछी महागाजे ते

१ आ तुंगुलकाबाद, दिल्लीधी पूर्वमां ६ माइल पर ग्यासू-

चद्द-दीन तपलके (महम्मद तपलकना पिताए) इ. सन् १३२१

(वि. सं. १३७७) लगभगमां बसाव्युं हतुं, तेम अन्यत्र इतिहा-

समां वांचवामां आवे छे. एनुं चित्र पण मळी आवे छे.

२ वि. सं. १३३१ लगभगमां खरतरगच्छनी लघुशाखा

आ आचार्यधी प्रवर्ती हती, ए पहेलां कहेवाइ गयुं छे.

(પં. ધારાધર)ને જ મોકલી જિનપ્રમસૂરિને ચદ્રુમાનપૂર્વક આમંત્રણ કરી બોલાવ્યા.

[વિ. સં. ૧૩૮૫] પોપ શુ. ૨ ની સાંજે સૂરિજી મહા-

રાજ મહારાજાધિરાજ(મહમ્મદ)ને મેથ્યા.

પાતશાહે સુલતાને સૂરિજીને અત્યંત પાસે બેસારી જિનપ્રમસૂરિનો કુશલાદિ વૃત્તાન્ત પૂછ્યો. સૂરિજીએ નવીન કરેલ સત્કાર કાવ્ય રચી આશીર્વાદ આપ્યો, તે તેણે સાંભળ્યો. લગભગ અર્ધી રાત સુધી એકાં-

તમાં ગોઠી કરી. રાતે ત્યાં(પાતશાહી મહેલમાં) જ વાસ કરાવીને પ્રભાતે સૂરિજીને ફરી બોલાવ્યા. સંતુષ્ટ થયેલા મહા- નેરંદ્રે ૧૦૦૦ ગાયો, દ્રવ્યસમૂહ, શ્રેષ્ઠ વાગ, ૧૦૦ વસ્ત્રો, ૧૦૦ કાંચલ અને અગર, ચંદન, કપૂર વિગેરે સુગંધી દ્રવ્યો દેવા માંડ્યાં; 'પરંતુ સાધુઓને એ ન કલ્પે' એમ મહારાજાને સમજાવી, ગુરુજીએ તે સર્વ વસ્તુઓનો પ્રતિપેદ કર્યો. તેમ છતાં 'રાજાધિરા- જને અપ્રીતિ ન થાઓ' એમ વિચારી રાજામિયોગવડે ગુરુજીએ તેમાંથી કંચલ, વસ્ત્ર, અગર વિગેરે કંડૂક અંગીકાર કર્યું. તે પછી વિવિધ દેશાંતરમાંથી આવેલા પંડિતો સાથે વાદ-ગોઠી કરાવી સુલતાને મદકલ(શ્રેષ્ઠ) બે હાથીઓ અણાવ્યા; તેમાંના એક પર ગુરુજી (જિનપ્રમસૂરિ)ને અને બીજા પર જિનદેવ

૧ અહિં સૂચવેલ જિનદેવસૂરિ, જિનપ્રમસૂરિના પટ્ટધર અણાય છે. જૈનપ્રત્યાવલી[પૃ. ૩૨, ૭૯]માં જિનદેવસૂરિને

આચાર્યને ચંડાવી, સુલતાનની આઠ મદન મેરીઓ વાગતાં, ચમલ શંખો ફૂંકાતાં, મૃદંગ, મર્દલ, કંસાલ, ઢોલ વિગેરેના શબ્દો ધુમધુમ થતાં, મટ્ટ-ચટ્ટો પાઠ કરતે છતે, ચારે વર્ણો સાથે અને ચારે પ્રકારના સંઘ સાથે સ્થરિજીને પોસહશા-લાઈ(ઉપાશ્રયે) પાઠવ્યા. શ્રાવકોએ પ્રવેશ-મહોત્સવ કર્યો. મહાદાનો આપ્યાં.

કલાણય-કલ્પ-પરિશેષ રચનાના આગલ જણાવેલા વિદ્યાતિલક અપરનામ સોમતિલકસૂરિના શિષ્ય સચવ્યા છે; પાંતું તે વિદ્યા-તિલકમુનિના જ જણાવેલા, હલ્લે પ્રમાણે પ્રસ્તુત જિનપ્રભસૂરિના શિષ્ય સિદ્ધ થાય છે. વિ. સં. ૧૩૮૩ (?)માં હૈમનામમાલાનો શિલોબ્દ(નિ. સા. ના અભિધાનસંગ્રહમાં પ્રકાશિત) રચનાર જિનદેવસૂરિ પણ એ જ હોવાનું અનુમાન છે.

૧ આ પ્રમાણે જૈન આચાર્યે હાથી પર ચઢ્યું, એ મુનિધર્મે-વિરુદ્ધ વિચારણીય વિચિત્ર ઘટના છે; છતાં ઉપર્યુક્ત ઉલ્લેખ પરથી એવો આશય સમજાય છે. રાજામિયોગ આદિનું અવલંબન હા મધિ-વ્યના લામાલામની તરતમતા વિચારી સમય-ધર્મને માન આપી, અપજાદથી એમ કયુ હશે. વિ. સં. ૧૩૩૪ માં પ્રભાચંદ્રસૂરિએ રચેલા પ્રભાવકચરિત્ર(પૃ. ૨૫૧ થી ૨૬૦)માં જણાવ્યા પ્રમાણે-સૂરાચાર્ય નામંતા વિદ્વદ્વ્ય જૈનાચાર્ય, મોજરાજાનો સન્મુખ જતાં હાથી પર આરૂઢ થયા હતા અને મીમદેવે તેમનો પાટળમાં પ્રવેશોત્સવ કર્યો

વિશેષમાં પાતશાહે સકલ શ્વેતાંતર દર્શનને ઉપદ્રવથી
 રક્ષણ કરવામાં સમર્થ ફરમાન સમર્પણ કર્યું.
 જૈનશ્વે.તીર્થ-રક્ષા ગુરુજીએ તેની નકલો ચારે દિશાઓમાં
 ફરમાન મોકલાવી. શાસનની ઉન્નતિ થઈ, અન્યદા
 સુરિજીએ શત્રુંજય, ગિરનાર, ફલોધી
 વિગેરે તીર્થોના રક્ષણ માટે ફરમાન માગ્યું. સાર્વભૌમે તે તે જ
 ક્ષણે આપ્યું. તેને તીર્થોમાં મોકેલાવ્યું.

બંદી-મોચન ગુરુજીનું વચન થતાં જ રાજાધિરાજે
 અનેક બંદી(કેદી તરીકે પકડેલા)ઓને મુક્ત કર્યા હતા.

ફરી સોમવારના દિવસે ગુરુજી રાજ-કુલમાં પહોંચ્યા.

ત્યારે પણ તેઓ હાથી પર બારૂદ થયા હતા. ચૈત્યવાસીઓના
 પ્રાચલ્યકાલમાં અને સુમલમાની બાકમળના યુગમાં શિથિલાચાર ન
 ગણાતાં શાસન-પ્રભાવના અચળ દર્શન-ગૌરવના રૂપમાં એ ગણાયું
 જણાય છે.

૧ આ પરથી સ્પષ્ટ સમગ્રી શકાય તેમ છે કે-પહેલાં જાણા-
 વ્યા પ્રમાણે શ્રિ. સં. ૧૩૮૫ માં માવ વ. ૭ શુક્રવારે રધાયેલ
 શત્રુંજય-કલ્પ, દિલ્હીમાં રધાયો હોવો જોઈએ અને રાજાધિરાજે
 (મહમ્મદ નઘરકે) એ જ સમયમાં જિનપ્રભ સૂરિના પરિચયથી
 તેમના વચનને માન આપી સંઘ-રક્ષાનાં તથા શત્રુંજય વિગેરે તીર્થોનાં
 ફરમાનો આપ્યાં જણાય છે.

वरसता वरसादमां सुलतानने भेट्या.
महावीर-प्रतिमानुं गुरुजीना कादवथी खरढायेला पगने
समर्पण-सन्मान महाराजाए मलिक कापू(फू)र पासे
श्रेष्ठ वस्त्र-खंडवडे लूहाव्या. त्यारपछी
आशीर्वाद आपतां अने वर्णना-काव्यनुं व्याख्यान करतां महा-
नरेन्द्र चित्तमां अत्यंत चमत्कार पाग्या. अवसर जाणीने सर्व
स्वरूप कहेवापूर्वक भगवंत महावीरनी ते प्रतिमा मागी.
एकछत्र वसुधाना अधिपतिए(महम्मद सुलताने) सुकुमार
गोष्ठीओ करतां ते आपी. तुगुलकाबादना खजानामांथी
अस्रअग(अस्रया करनार !) मलिकोनी खांधे स्थापन करावी,
सकल समा समक्ष पोतानी आगळ अणावी, दर्शन करी, गुरु-
जीने ते समर्पण करी. त्यारपछी सकल संघे महोत्सव प्रभा-
वनापूर्वक सुखामन(पालखी)मां स्थापी ते प्रतिमाने मलिक
ताजदीन-सर्राईमां चैत्यमां स्थापी. गुरुजीए वासक्षेप करतां
महापूजाओथी पूजाय छे.

त्यारपछी महाराजना आदेशवडे जिनदेवसुरिने बीजा
चौद साधुओं साथे (पोताना प्रति-
सुरि-विहार निधि तरीके) दिल्ली-मंडलमां स्थापी,
गुरुजीए अनुक्रमे महाराष्ट्र-मंडल (दक्षिण)
तरफ प्रस्थान कर्यु. श्रावकोना संघ साथे जता गुरुजीने राजा-
धिराजे वळद, ऊंट, घोडा, गुलबिणी(तंघू), सुखामन(पालखी)
विगेरे सहायक सामग्री आपी इती.

વચ્ચે આવેલાં નગરોમાં પ્રમાવના કરતા, પગલે
 પગલે સંઘોવડે સન્માન કરાતા અને અપૂર્વ
 દેવગિરિ તીર્થોને નમતા સૂરિજી અનુક્રમે દેવગિરિ
 (દોલતાવાદ)માં (દોલતાવાદ) નગરે પહોંચ્યા. સંઘે પ્રવેશ-
 મહોત્સવ કર્યો. સંઘ-પૂજા થઈ.

સંઘપતિ જગસીહ, સાહજ, મહાદેવ વિગેરે સંઘ સાથે
 પટ્ટાણ(પ્રતિષ્ઠાન-પેઠણ)પુરમાં જીવંત-
 પ્રતિષ્ઠાન(પૈઠણ) સ્વામી મુનિસુવ્રતની પ્રતિમાની યાત્રા
 પુર-યાત્રા કરી.

પછી આ તરફ દિલ્લીમાં વિજયકટકમાં જિનેદેવસૂરિ

૧ દેવગિરિ(દોલતાવાદ)માં સં. ૧૩૮૩ કા. શુ. ૧૩ ને
 દિવસે રાજસીહના મુત શાહ તિહુણસિંહે સપ્તદેશમાલા-લઘુવૃત્તિ
 લખાવી હતી (જુઓ પિટર્સન રિ. ૩, પૃ. ૧૩૧). ૫ વિગેરે
 જોતાં વિક્રમની ચૌદમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં આ નગરમાં શ્રીમાન્
 જૈનો વસતા હોઈ આ નગર વ્યાપારાદિદ્વારા સુસમૃદ્ધ અને સમૃદ્ધ
 સ્થિતિમાં હતું-તેમ જણાય છે. અન્યત્ર મળતા ઇતિહાસ પરથી
 જણાય છે કે-આ મહમ્મદ તખલક પાતશાહે આ દેવગિરિને
 પોતાની રાજધાની બનાવવા દોલતથી આવાદ (દોલતાવાદ)
 બનાવ્યું હતું.

૨ જિનપ્રભસૂરિના તીર્થકલ્પમાં પ્રતિષ્ઠાનપત્તનનો પણ કલ્પ છે,
 ૫ ઉપર સૂચિત થઈ ગયું છે.

મહારાજને દીઠા (સુલતાનની મુલાકાત દિલ્લીમાં સુલતાને કરી.) મહારાજે(સુલતાને) વહુ માન આપ્યું. સમર્પેલ સરાઈ, એક સરાઈ આપી, તેનું નામ 'સુલતાન-ચૈત્ય, ઉપાશ્રય વિ. સરાઈ' સ્થાપ્યું. ત્યાં ૪૦૦ ચારસો શ્રાવકોનાં કુલો(કુટુંબો)ને વાસ માટે આદેશ કર્યો. કલિકાલ-ચક્રવર્તી (સુલતાન મહમ્મદે) ત્યાં પોસહશાલા (ઉપાશ્રય) અને ચૈત્ય કરાવ્યું. તે ચૈત્યમાં તે જ(કન્નાનૂરના) વેવ મહાવીરને સ્થાપ્યા. ભગવંતને પરતીર્થિકો(અન્યધર્મીઓ) તથા શ્વેતામ્બર અને દિગંબર મક્ત શ્રાવકો ત્રિકાલ મહામૂલ્ય પૂજા-પ્રકારોથી પૂજે છે.

એવી રીતે મહમ્મદશાહે કરેલી શાસનની ઉન્નતિ જોઈ લોકો પંચમ કાલને પણ ચોથા કાલ(આરા) તરીકે જ અનુભવે છે.

વલેશ દૂર કરનારા ચીરજિનેશનું, મન અને નયનોને આનંદ આપનારું, વિઘ્નાદિને પ્રતિહત કરનારું આ શિવ યાત્રચંદ્ર-દિવાકરૌ જયવંત રહો.

કન્નાણયપુર(કન્નાનૂર)માં રહેલ વેવ મહાવીરની પ્રતિ-માનો આ કલ્પ, જિનસિંહમુર્તીદ્રના શિષ્ય મુનીશ્વરે (જિનપ્રમે) લખ્યો છે."

૧ જિનપ્રમસૂરિ ૩૧૦૩ સાદાત્રણ હજાર શ્લોકગ્રમાણ રચેલા આ તીર્થકલ્પના અન્તમાં પોતાના નામનો નિર્દેશ કર્યો છે,

[૨]

“ હવે સંઘતિલક્ષ્મિજીના આદેશથી વિદ્યાતિલકમુનિ.

તેમ તેમાં આવેલા જુદા જુદા કલ્પોના અન્તમાં પળ પ્રાયશઃ પોતાનું નામ સૂચિત થયું છે; તેમ છતાં તેમાં જ આવેલા આ કત્તાણયનવર (કત્તાનૂર)-ઘીરના કલ્પના અંતમાં પોતાનું નામ સ્પષ્ટ રીતે ન સૂચવતો પ્રકાગન્તરે સૂચ્યું છે. તેમ કવવાનો હેતુ એવો સમજાય છે કે-આ કલ્પમાં સૂચવેલી મહત્ત્વની ઘટના સાથે એ કલ્પકારનો નિકટ સંબંધ હોઈ પોતાના મહત્ત્વને પ્રકાશિત કરનારી છે. જૈન-શાસનના ગૌરવને સૂચવતી, જૈનસમાજને આનન્દજનક એ ઘટના વાસ્તવિક ઇતિહાસ-પ્રતિપાદનની દૃષ્ટિએ એમને વર્ણવવી પડી છે; તેમ છતાં કોઈ એને આત્મચ્છાયા-દોષરૂપ ન સમજે એવા આશયથી પોતાની લઘુતા સૂચવવા અને એ મહત્ત્વનાં કાર્યો થવામાં ગુરુ-પ્રભાવ ધ્વનિત કરવા ‘ જિનસિંહમુનીન્દ્રના શિષ્ય મુનીશ્વરે આ કલ્પ લખ્યો છે. ’ એવું જણાવ્યું છે. જિનસિંહસૂરિના શિષ્ય સૂરિ તરીકે ‘ જિનપ્રભસૂરિ ’ નામનું સૂચન, ઓગ તીર્થેકલ્પ પ્રંથમાં પહેલાં આવી ગયેલ દ્વિવાથી અહિં સ્પષ્ટ નામનિર્દેશ ન કરવા છતાં આ કત્તાણયનવર (કત્તાનૂર)-ઘીર-કલ્પના કરતાં તરીકે એ જિનપ્રભ-સૂરિ જ સમજવા જોઈએ.

૧ આ સંઘતિલક્ષ્મિ, રુદ્રપક્ષીય ગચ્છના ગુણશેખરસૂરિના શિષ્ય હતા. તેઓએ વિદ્યામ્યામ આ જિનપ્રભસૂરિ પાસે કર્યો હતો. તેમણે વિ. સં. ૧૪૨૨ માં સાગસ્વત પત્તન (પાટણ) માં ‘ સમ્ય-

કત્રાણય-ઘીરકલ્પનો પરિશેષ લેશ કહે છે—

કૃત્વસપ્તિ' ગ્રંથ પર ગદ્ય પદ્ય સંસ્કૃત પ્રાકૃત કથાઓની છદ્મસ.
૭૭૧૧ શ્લોકપ્રમાણ વિસ્તૃત વિવૃત્તિ રચી હતી. તેના પ્રારંભમાં
પોતાના વિદ્યાગુરુ તરીકે, શાહ મહમ્મદને મુદિત કરનારા આ
જિનપ્રભસૂરિનું સ્મરણ કર્યું છે:—

“દિ(દિ)લ્લ્યાં સાહિમહમ્મદં શકકુલનાપાલચૂડામણિ
યેન જ્ઞાનકલાકલાપમુદિતં નિર્માય પદ્મદર્શની.”

પ્રાકાશ્યં ગમિતા નિજેન ચશસા સાકં સ સર્વાગમ-

ગ્રન્થજ્ઞો જયતાત્ જિનપ્રભગુરુવિદ્યાગુરુર્નઃ સદા ॥”

—સમ્યક્ત્વસપ્તિવૃત્તિ (દે. લા. પુ. પંડ પ્રકાશિત શ્લો. ૮)

ભાવાર્થ:—જેણે દિલ્લીનાં શકકુલના રાજાઓમાં ચૂડામણિ
જેવા શાહ મહમ્મદને જ્ઞાનકલાના સમૂહથી હર્ષિત કરી પોતાના યશ
સાથે છ દર્શનોને પ્રકાશમાં આપ્યાં; સર્વ આગમ-ગ્રન્થોના જ્ઞાણ
અને અન્હારા વિદ્યાગુરુ તે જિનપ્રભસૂરિ સદા અચંત રહો.

પ્રો. પિટર્સનના રિ. ૪ થામાં આ ગ્રંથનો સલ્લેખ થયેલો છે,
પરંતુ ત્યાં આ શ્લોકનો આશય સમજવામાં ફેરફાર થવાથી આ
એક જ જિનપ્રભસૂરિને જુદા જુદા ઓઢલાથી બીજા જિનપ્રભસૂરિને
રૂપહીનગચ્છના અને પદ્મદર્શની ગ્રંથ બતાવનાર તરીકે સૂચવ્યા છે.
પ્રો. અનુવાદ અન્યત્ર ‘જૈનધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસ’ (પં. હી. હં.
મા. ૧, પૃ. ૧૭) માં, ‘ગચ્છમત-પ્રબંધ’ (અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્ર.
મંડલ પ્ર. પૃ. ૪૭) માં તથા બીજા ગ્રંથોમાં પણ મતાનુગતિકતાથી

મહારક શ્રીજિનપ્રમસૂરિએ તે વસતે [વિ. સં. ૧૩૮૫

છત્રી આવેલ છે. સ્વરી રીતે જોતાં સ્વરતરગચ્છના આ જિનપ્રમસૂરિથી અન્ય રુદ્રપલ્લીયગચ્છના જિનપ્રમસૂરિ યયાનું ત્યાં સૂચન નથી, તેમ તેઓએ પદ્ધર્શની મન્ય રચ્યાનો આશય, સ્પરના શ્લોકમાંથી નીકળતો નથી.

સંપતિલકસરિ, રુદ્રપલ્લીયગચ્છના ગુણશેઠસૂરિના શિષ્ય હોવા છતાં તેમણે સ્પરની કૃતિમાં વિદ્યાગુરુ તરીકે જિનપ્રમસૂરિનું સ્મરણ કર્યું છે અને પોતાના એક શિષ્ય વિદ્યાતિલક મુનિદ્વારા કપ્પાણય વીર-કલ્પનો પદ્ધિરે રચાવી, પોતાના વિદ્યાગુરુ તરફ કૃતજ્ઞતા દર્શાવી છે.

૨ આ વિદ્યાતિલકમુનિ, સ્પર જણાવેલા સંપતિલકસૂરિના શિષ્ય હતા અને તેમનું ધીજું નામ સોમતિલકસૂરિ જણાય છે. વિ. સં. ૧૩૯૭ માં લઘુસ્તવની ઘૃત્તિ રચનારા આ વિદ્વાને વિ. સં. ૧૩૯૪ (૧) માં શ્રીલોપદેશમાલા ગ્રંથ પર ૭૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ શ્રીલગ્નરંગિણી નામની વિસ્તૃત વિઘૃતિ રચી છે. તેમાં પોતાના ગુરુ સંપતિલકસરિનો પરિચય કરાવતાં, શુક્રરાજાને પ્રતિષેધ કરનારા પ્રસ્તુત જિનપ્રમસૂરિદ્વારા તેમને પ્રાપ્ત થયેલ સૂરિપદ પ્રમુખ તત્ત્વવિદ્યાનું સૂચન કર્યું છે. પં. દ્વી. દં.દ્વારા પ્રકટ થયેલી આનૃત્તિમાં અન્નિમ પ્રશસ્તિનો માગ જોવામાં આવતો નથી, પરંતુ અહિં પ્રાચ્યવિદ્યા-મન્દિરની પ્રતિમા છે:—

“ તદીયચરણદ્વયોસગસિઐકપુષ્પન્ધયઃ

—૧૩૮૭ માં] દોલતાબાદનગરમાં શાહ

સ સહૃદયલક્ષ્મણમુર્જયતિ સામ્પ્રતં ગચ્છરાટ્ ।

શકશ્ચિતિપવોષકૃત્પ્રમુજિનપ્રમાનુષ(અ)હા—

ન્વવાપ્તગુ(ગ)ળમૃત્પદપ્રમુલ્લત્ત્વવિદ્યાગમઃ ॥ ”

—પ. ૧૨૬, શ્લો. ૯

આ વૃત્તિના અંતમાં તેના કર્તા નરીકે વિદ્યાતિલક અને સોમતિલક એ બંને નામો વાંચવામાં આવે છે—

‘શ્ચિતિ શ્રીશીલોપદેશમાલાવૃત્તો સ્વભાવશીલપાલનલીલાયત.

શ્રીકૃદ્રપ૦ મટા૦ સંઘ૦ સુરિશિષ્યવિદ્યાતિલ[ક]સૂ. ચિરંજીવ૦’—

“તત્પાદપદ્યહંસોઽધિવૃત્તિ શીલોપદેશમાલાયાઃ ।

શ્રીસોમતિલકસૂરિઃ કૃતવાન્ શ્રીશીલતરક્ષિણીમ્ ॥

લાલાસાપોસ્તનુજઃ પ્રગુણનિધિઃ સાધુસેદાનુમયા(૧) છાજૂઃ

શીલોપદેશસપ્રમમલધિયા સુત્રતોઽધીત્ય સમ્યગ્ ।

અર્થ વિજ્ઞાનમસ્યા યુગ—‘નિધિ—મુરબો વસ્ત્રે વિક્રમાંકે

વૃત્તિ નવ્યાં સ વિદ્યાતિલકમુનિવરાત્ કારયામાસ સાધુઃ ॥”

—મા. વિ. પ્રતિ પ. ૧૨૪—૧૨૬ શ્લો. ૧૦—૧૧

અપર્યુક્ત સંઘતિલકસૂરિના બોજા શિષ્ય અને પૂર્વોક્ત સોમતિલકસૂરિના લઘુગુરુબન્ધુ દેવેન્દ્રસૂરિએ પ્રશોચરરત્નમાલાની વૃત્તિ વિ. સં. ૧૪૨૯ માં રચેલી છે. તેની પ્રાંત પ્રશસ્તિમાં પોતાના વહિલ ગુરુકન્યુતું નામ સોમતિલકસૂરિ સૂચવી, તેને શીલોપદેશ-માલા—વૃત્તિકાર તરીકે ઓળખાવ્યા છે.

દોલતાવાદમાં પેયડ, સંહજા અને ઠ. અચલનાં કરાવેલાં
પ્રભાવના ચૈત્યોનો તુરકો દ્વારા કરાતો ભંગ, પત-

૫ ઠલેસો જોતાં સામાન્ય(મુનિ) અવસ્થામાં વિદ્યાતિલક
નામથી વિખ્યાત થયેલ, પાઠ્યલયો સૂરિપદ પછી ' સોમતિલક '
નામથી પ્રસિદ્ધિમાં આઘ્યા હોય એ સંભવિત છે. ઉપર ઉદ્ઘૃત કરવામાં
આવેલ કક્ષાણય-વૌરુકલ્પનો પરિશેષ, ' વિદ્યાતિજકમુનિ '
નામથી સૂચવ્યો હોવાથી સૂરિપદ મળ્યા પહેલાં અને
સંભવતઃ જિનપ્રભસૂરિની અને મહમ્મદ તત્કલકની વિદ્યમાનતામાં
-વિક્રમની ચૌદમી સદીના અંતમાં જ તે રચ્યો હોવો જોઈએ, એમ
આ પરિશેષના અન્તિમ ઠલેસથી પણ વિચારી શકાય છે.

૧ અહિં સૂચવેલ સંહજા, વિ. સં. ૧૩૭૧ માં શત્રુંજય-તીર્થના
ચદ્ધારક સંઘપતિ સમર્ગસિંહના જ્યેષ્ઠ વન્ધુ જણાય છે. જેને દક્ષિણ
મંદલના દેવગિરિ(દોલતાવાદ)માં ચોવીશ જિનવાલું મંદિર
રચાથી, તેમાં મૂલનાયક તરીકે પાર્શ્વનાથને મ્યાપ્યા હતા, તેમ ઉપર્યુક્ત
શત્રુંજય તીર્થના ચદ્ધાર-પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે ત્યાંથી સંઘ લઈ શત્રુંજયમાં
ઉપસ્થિત થયા હતા; એવું તેમના સમકાલીન અને પરિચિત નિવૃત્તિ-
ગચ્છના આત્ર(અંબ)દેવસૂરિએ વિ.સં. ૧૩૭૧(?)માં
રચેલા સંઘપતિ સમર્ગસિંહરાસ (ગા. ઑ. સિરીદ્વના પ્રાચીન
ગૂર્જર કાવ્ય-સંપ્રદમાં તથા આત્માનંદ સમાના જૈન ઇતિહાસિક
ગૂર્જર કાવ્ય-સંચયમાં પ્રકાશિત)માં તથા ઉપદેશગચ્છના કક્ષ-
સૂરિએ વિ. સં. ૧૩૯૩ માં કેંજરોટપુરમાં રચેલા નામિનંદનોદ્ધાર-
પ્રબંધમાં વર્ણવ્યું છે.

मान दर्शावीने निवार्यो हतो. तेवी रीते जिनशासननी अतिशय प्रभावना करता, आतीच्छको(ग्रहण करवा इच्छता शिष्यो)ने सिद्धांतनी वाचना आपता, तपस्वीओने अंगप्रविष्ट अने अनंगप्रविष्ट आगमोनां तप करावता, शिष्योने तथा अपरंगच्छना मुनियोने पण प्रमाण, व्याकरण,

१ रुद्रपल्लीयगच्छना संघातिलकसूरिण जिनप्रभसूरिने पोताना विद्यागुरु तरीके जणाव्या छे, ए उपर दर्शावाइ गयुं छे, ते सिवाय हर्षपुरीयगच्छना मलधारी राजशेखरसूरि, के जेणे वि. सं. १३८७ मां प्राकृत द्वयाश्वयुत्ति तथा चतुरशीतिप्रबंध(चिनोदकथा-संग्रह), पद्मदर्शनसमुच्चय, नेमिनाथ-फाग विंगेरे रचेल छे. तथा पूर्णिमागच्छना पं. ज्ञानचंद्रे रचेल रत्नाकरावतारिका-टिप्पणने, वि. सं. १४०१ मां मेरुतुंगसूरिना स्तुभनेन्द्र-प्रबन्ध (महा पुरुष-चरित)ने अने वि. सं. १४१० मां मुनिभद्रसूरिए रचेल शान्तिनाथचरित महाकाव्यने जेणे शुद्ध कयुं हतुं. दुर्भिक्ष-दुःखने दलनाग तथा महम्मदशाह(तघलक)थी गौरवित थयेला श्रीमान् जगत्सिंहना पद्मदर्शनपोषक सुपुत्र महणसिंहे दिल्लीमां पोते आपेली वसतिमां जेमनी पासे वि. सं. १४०५ मां जेठ शु. ७. प्रबंधकोश(चतुर्विंशति-प्रबंध) ग्रंथ कराव्यो हतो--

“ तत्सुनुः सामन्तस्तत्कुलतिलकोऽभवज्जगत्सिंहः ।

दुर्भिक्षदुःखदलनः श्रीमहम्मदसाहिगौरविनः ॥

तज्जो जयति सिरिभवः पद्मदर्शनपोषणो महणसिंहः ।

दि(दि)ल्यां स्वदत्तवसंतौ मन्यमिमं काग्यामास ॥ .

કાવ્ય, નાટક, અલંકાર વિગેરે શાસ્ત્રોને મળાવતા, ઉદ્ભટ વાદ કરનારા વાદિ-ચૂંદોના અતિદર્પને અપહરતા સૂરિજીએ ત્યાં લગભગ ત્રણ વર્ષ વ્યંતીત કર્યાં.

શૈર-ગંગન-મિનુમિતાબ્દે જ્યેષ્ઠામૂલીયધવલસપ્તમ્યામ્ ।

નિષ્પન્નમિદં શાસ્ત્રં શ્રોત્રધ્યેત્રોઃ સુખં તન્યાત્ ॥ ”

એ જ રાજશેઠ્ઠરસૂરિએ, શ્રીધરની ન્યાયકન્દુલી પર સંક્ષિપ્ત વિવરણ રચતાં, કૃતજ્ઞતાથી પોતાના અધ્યાપક સરીકે જિનપ્રમસૂરિનું સ્મરણ કર્યું છે—

“ શ્રીમજ્જિનપ્રમવિમોરધિગત્ય ન્યાયકન્દુલીં કિંચિદ્ ।

તસ્યાં વિવૃત્તિલવમહં કરલે સ્વ-પગોપકારાય ॥ ”

[પિટર્સન રિ. ૩, પૃ. ૨૭૩]

મૂળ આધાર ન તપાસતાં નકલોયા ગતાનુગતિકતાથી જૈન-ધર્મનો પ્રાચીન इतिहास (હી. ઇ. ભાગ ૧, પૃ. ૩૬) તથા અભિ-ધાનગજેન્દ્ર (ભા. ૪, પૃ. ૧૫૦૦) માં અને અન્ય કેટલેક સ્થળે કેટલાક લેસઘોષ રાજશેઠ્ઠર નામને થદલે રત્નશેઠ્ઠર નામ પ્રકટ કર્યું છે, તે પિ. રિ. ની પરંપરાથી ઝરૂરી આવેલી મૂલ જણાય છે.

વર્તમાન સાધુ-સમાજ, આવી રીતે વિદ્વાન્ આચાર્યો અને મુનિયો પાસેથી ત્રિદામ્ન્યામ કરતો હોય, તો કેટલો ઘયો લામ થઈ શકે?

૧ દેવગિરિનગર (દોલતાવાદ) માં ગ્દેનાં જિનપ્રમસૂરિએ વિ. સં. ૧૩૮૭ માં માદગવા વ. ૧૨ ને દિવસે દીવાલો પર્વની પ્રત્યષ્ઠિના કથનથી રમણીય પાવાપુરી-કલ્પ રચ્યો હતો—

આ તરફ યોગિનીપુર(દિલ્લી)માં

મહમ્મદશાહે કોઈ અવસરે સમામાં પાડતાના

પાતશાહે કરેલ ગોઠી-પ્રસંગે શાસ્ત્ર-વિચારમાં સંશય
સ્મરણ અને ફરી થતાં ગુલ(જિનપ્રમથરિ)ના ગુણોને

આમંત્રણ સંભારી કહ્યું કે-‘જો તે મટારક આ સમયે

મ્હારી સમાને અલંકૃત કરતા હોત, તો

મ્હારા મનમાં રહેલા સંશય-શલ્યને સહજમાં ઉદ્ધરત. હરેહર,
દુહસ્પતિ પણ તેમની શુદ્ધિથી પરાજિત થઈ ભૂમિને તજી શૂન્ય

” કવિ પાવાપુરિ-કવિ દીધમહુપ્પત્તિભળણરમણિજો ।

જિણપદસૂરીદિ કવો ઠિણ્હિ સિરિદેવગિરિનયરે ॥

તેરહસત્તાસીપ વિક્રમવરિસંમિ મદવયવહુલે ।

પૂસપ્પારસીપ સમરિથકો સસસ્યકરો ॥ ”

‘જૈનસાહિત્યમેં ઇતિહાસકે સાધન’ (જૈનસાહિત્ય-સંમેલન રિ.

પૃ. ૧૦) માં અને અન્યત્ર ઘીજા છેલ્લકોપ આતો રચના-સમય

સં. ૧૩૨૭ સૂચવ્યો છે, એ પણ પરંપરાથી ચતુરી આવેલ મૂલ

જણાય છે. ચતુર્વિંશતિ જિનાતન્દ-સ્તુતિ (જા. સમિતિ પ્ર.)

ની ભૂમિકા(પૃ. ૪૦)માં હી. ર. કાપડિયાએ વિ. સં. ૧૩૬૭

જણાવ્યો છે; પરંતુ છપાયેલ અને લખેલ પુસ્તકનો અપર્યુક્ત આધાર-

પાઠ વિચારતાં તે યોગ્ય લાગતો નથી. વિ. સં. ૧૩૮૭ થરાવર

સંભવે છે. જે પ્રખટ થઈ ગયેલ છે. તપાગચ્છીય જિનસુંદરસૂરિનો સં.

દીપાલિ-કલ્પ, વિ.સં. ૧૪૨૩ માં રચાયેલ હોઈ આ પદ્ધતિનો છે.

આકાશમાં છૂપાઈ ગયો જણાય છે. ' આવી રીતે રાજાવડે ગુરુ(જિનપ્રભસૂરિ)ના ગુણોની વર્ણના(પ્રશંસા) કરાઈ રહી હતી, તે જ વખતે દોલતાવાદથી આવેલા અવસરના જાણ ત્તાજલમલિકે શ્રુમિતલ પર ખાલપટ્ટુ લગાડી વિજ્ઞપ્તિ કરી કે—“ મહારાજ ! તે મહાત્માજી (જિનપ્રભસૂરિ) ત્યાં (દોલતાવાદમાં) છે, પરંતુ તે નગરના નીરને સહન ન કરી શકવાથી અત્યંત ક્રુશ શરીરવાળા થઈ ગયા છે. ' ત્યાર પછી ગુરુના ગુણોને સંભારતા શ્રુમિનાથે એ જ મીરને આદેશ આપ્યો કે-‘મલિકા! જલ્દી જઈને ટુવીરલાને ફરમાન લખાવ અને ત્યાં તેવી સામગ્રી સાથે મોકલાવ કે મટ્ટારક ફરી અર્ધિ આવે. ' ત્યાર પછી તેણે (મલિકે) તેવી જ રીતે કરીને ફરમાન મોકલ્યું. અનુક્રમે દોલતાવાદ દીવાન પાસે પહોંચ્યું. નગર-નાયક કુતૂહલલાને મટ્ટારકને વિનયપૂર્વક દિલ્હીપુર પ્રતિ પ્રસ્થાન કરવાનું પાત-શાહનું આવેલું ફરમાન જણાવ્યું.

ત્યારપછી ૭ (૧૦) દિવસમાં સજ્જ થઈ જેઠ શુ. ૧૨ ના રાજયોગમાં સંઘ-સાર્થિકોની પરિપદ્યી

૧ ઇતિહાસનાં પુસ્તકોમાં જેને વ્યુત્પલ્લખલાન મલિક કથવા-મુદીન નામથી ઓલખાવ્યો છે, તે જ આ જણાય છે. (વિશેષ પરિચય માટે જૂઓ-કેમ્બ્રીજ ઇસ્ટ્રી ઓફ ઇન્ડિયા ટ્રા.૩ પૃ.૧૩૦, ૧૧૪, ૧૧૬, ૧૬૫)

પ્રયાણ અનુગમન કરાતા ગુરુજી (જિનપ્રમસૂરિ)
 અલ્લાવપુરમાં, મોટા આઢંવરપૂર્વક ચાલ્યા. અનુક્રમે
 ઉપદ્રવ-નિવારણ સ્થાન સ્થાનમાં સેંકડો મહોત્સવો પ્રકટ
 કરાવતા, વિષમ દુઃખમ કાઢના દર્પને
 દલતા, વધે આવતા સકલ્લ દેશોના મનુષ્યોનાં મનનોને કુતૂ-
 હલ ઉપજાવતા, ધર્મસ્થાનોનો ઉદ્ધાર કરતા, દૂરથી ઉત્કંઠિત
 થઈને સામે આવતા આચાર્ય-વર્ગવડે ચન્દન કરાતા ગુરુજી
 રાજાની ભૂમિના ભૂષણરૂપ અલ્લાવપુર દુર્ગ (અલીગઢ ?) પહોંચ્યા.
 તેવા પ્રમાવનાના પ્રકર્ષને ન સહી શકતા અસહિષ્ણુ મ્લેચ્છોષ
 વિપ્રતિપત્તિ કરો હતી, તે જાણીને તે જ ગુરુના
 ઉત્તમ શિષ્ય, ગુરુ-ગુણોથી અલંકૃત અને રાજ-સમાને શોભા-
 વનાર જિનદેવસૂરિએ સુલતાનને વિજ્ઞપ્તિ કરી; સુલતાને બહુ-
 માનપૂર્વક સામે ફરમાન મોકલી મલિક માર્ફેત સાર્થિકો
 (સાથેનાં માણસો)ની સવઢી વસ્તુઓ પાછી અપાવી હતી.
 એવી રીતે વિશેષતાથી જિન-શાસનની પ્રમાવના કરતા સૂરિજીએ
 દોઢ માસ રહીને અલ્લાવપુરથી પ્રસ્થાન કર્યું હતું.

ધરણીનાયે(પાતશાહે) ફરી પાછા સિરોહ નામના
 મહાનગરમાં સામે મોકલાવેલાં અતિ કોમઢ
 સિરોહમાં અને કુમાશવાઢાં દેવદૂષ્યપ્રાપ દસ
 સત્કાર વસ્ટોવડે સૂરિજી સત્કૃત થયા હતા.
 અનુક્રમે સૂરિજી હમ્મીરવીર(મહમ્મદ તઘલક)ની

રાજધાનીના પરિસર-પ્રદેશમાં પહોંચ્યા. દિલ્હીમાં આ તરફ લાંબા વચ્ચતથી પુષ્પ થયેલા સૂરિનું સ્વાગત મક્તિ-રાગવડે સામે આવેલા અને માત્ર દર્શનથી વળ જાણે અમૃતકુંડમાં ન્હાયા હોય તેમ પોતાના આત્માને ધન્ય માનતા આચાર્ય, યતિ-સંઘ અને શ્રાવકોના સમૂહથી પરવરેલા યુગપ્રધાને ભાદરવા શુ. ૨ ને દિવસે રાજ-સમાને શોભાવી. તે વચ્ચતે અતિશય આનન્દિત થયેલી આંખોવડે અમ્યુત્થાન આચરતા હોય તેવી રીતે ધરણિ-રાજ મહમ્મદ પાતશાહે કોમલ વાણીથી કુશલપ્રવૃત્તિ પૂછી. સ્નેહપૂર્વક ગુરુજીના હાથને ઝુંચ્યો. અને અત્યંત આદરપૂર્વક પોતાના હૃદય પર ધર્યો. ગુરુજીએ તત્ક્ષણ નવીન રચેલ કાવ્ય-વડે આશીર્વાદ આપ્યો. ઈથી નરેશ્વરનું મન ચમત્કાર પામ્યું અને મહોત્સવપૂર્વક વિશાલ પોસહશાલાએ મોકલ્યા. મહીનાયે ગુરુજીની સાથે જવા માટે પ્રધાન પુરુષોને, હિંદુ રાજાઓને અને દીનાર વિગેરે મોટા મલિકોને આજ્ઞા કરી. લાંબા વચ્ચતથી ઉત્કંઠિત થયેલા સંકડો, હજારો શ્રાવક લોકો પ્રણામ કરતા હતા. લાંબા વચ્ચતથી દર્શનાતુર થયેલા નગરના લોકો આવી મઝ્યા. પ્રકૃતિ(રાજ્યના પ્રધાન અધિકારીઓ) અને દેશના મનુષ્યો કુતૂહલથી એકઠા થયા. ત્યારપછી વંદીના સમૂહવડે ચિલ્દાવલીથી સ્તવાતા અને રાજાએ પ્રસાદિત કરેલ મેરી, વેણુ, વીણા, મર્દલ, મૃદંગ, પડુ પટહ, ચમલ, શંખ, મંગલ વિગેરે ઘણા પ્રકારનાં વિપુલ વાદ્યોના ધ્વનિવડે દિશાઓના અન્તરાલને

वाचाळ घनावता, विप्रवर्गवडे वेदध्वनिद्वारा स्तवाता तथा गंधर्वोवडे अने सुभग-सधवाओथी मंगल-गीतवडे गवाता सरिजी ' सुलतान-सराई ' पोसइशालाए पढोंच्या. संघना पुरुषोए वर्धापन-महोत्सवो कर्वा.

भादरवा शु. ३ ने दिवसे सकळ संघे श्रेष्ठ महोत्सव करीने श्रीपर्युषणा-कल्पवंचाव्यो. आगमन-पर्युषणामां प्रभावना लेखो स्थाने स्थानमां पढोंच्या. प्रभावना-सकळ देशना संघो रंजित थया. राजाना सत्कर्तव्यो वंदी तरीके बंधायेला अनेक श्रावकोने लाखोना राजदेय(दंड, कर)थी मुक्त कराव्या. अने इतर लोकोने करुणावडे कैदखानामांथी मुक्त कराव्या. अप्रतिष्ठित थयेलाओने प्रतिष्ठा आपी-अपावी. अनेक प्रकारे जैनधर्मनी प्रभावना करी-करावी. एवी रीते नित्य राज-समामां जवाथी तथा पंडितो अने वादीओना वृंद पर विजय मेळववाथी प्रभावना प्रवर्ततां अनुक्रमे वर्षारात्र-चोमासुं वीत्युं.

अन्यदा फागण मासमां दोलतावादथी आवती मंगदूमहं-

१ सुलताननी मातानुं नाम आ शिवाय अन्यत्र वांचवामां आवतुं नथी, परंतु तेणी पणी दयाळु, दानेश्वरी, चदार अने विवेकिनी हती. तेणीनुं मरण थयुं स्यारे फक्त सुलतानने ज नहि, प्रजाजनोने पण धणुं दुःख थयुं हतुं; कारण के ए सद्गुणी राज-माताना

જહાં નામર્ના પોતાની જનની સામે ચતુરંગ
 જીવતાનના મા- ચમ્પ સાથે સજ્જ થઈ જતાં સુલતાને અમ્ય-
 તાના સન્માનમાં થેના કરી ગુરુજીને પોતાની સાથે ચલા-
 વ્યા. વહધ્વળ(?) સ્થાનમાં મહારાજે
 જનનીને મેટી સર્વને મહાદાન આપ્યું. પ્રધાન વિગેરે સર્વને
 વહ્નોની પહેરામણી કરી. અનુક્રમે મહોત્સવમયી (ધ્વજા-પતાકાથી
 શણગારેલી) રાજધાનીમાં પહોંચ્યા. વહ્નો, કપૂર વિગેરેવડે
 ગુરુજીનું સન્માન કર્યું.

ચૈત્ર શુ. ૧૨ ને દિવસે રાજયોગમાં મહારાજાની અનુમ-
 તિથી(રજા લઈ) પાતશાહે આપેલ
 દીક્ષા વિગેરે સાદ્ગ્રાણની છાયામાં નંદી કરી, ત્યાં પાંચ
 કર્તવ્યો શિષ્યોને દીક્ષિત કર્યા. મારારોપણ,
 સમ્યક્ત્વારોપણ વિગેરે ધર્મકૃત્યો કર્યા.
 ચિરદેવના નંદન ઠ. મદને (બંમદત્તે) વિત્ત વાપર્યું.

આપાદ શુ. ૧૦ ને દિવસે નવાં કરાવેલાં ૧૩ વિંચોને
 મહોત્સવપૂર્વક પ્રતિષ્ઠિત કર્યા. તેમાં
 જૈનચિંચ- વિંચ કરાવનારાઓ અને યાસ કરીને
 પ્રતિષ્ઠા સાદ મ(સ)હરાજના પુત્ર અજયદેવે વહુ
 વિત્ત વાપર્યું હતું.

પ્રમાવે ધનેક લોકો ગાજ-પ્રકોપથી ઘવી ગયા હતા [જૂઓ
 કેમ્પ્રીજ હિસ્ટ્રી ઓફ ઇન્ડિયા વો. ૩, પૃ. ૧૬૦].

अन्यदा ' गुरुजीने दूरथी हंमेशां पासे आववांमां कए छे. ' एम विचारी सुलताने खुद पोते ज सुलतानेसमपेल पोताना प्रासाद(महेल) पासे शोभतां मटारकसरार्इमां भवनोवाळी अभिनव(नवी) सरार्इ आपी. प्रवेशोत्सव आवक-संघने त्यां वसवा माटे फरमाव्युं. खुद सुलतानेतेतुं 'मटारक-सरार्इ' एवं नाम कयुं. पातशाहे त्यां ज वीर-विहार अने पोसह-शाला करावी. त्यारपछी वि. सं. १३८९ वर्षे आपाढ बदि ७ ने दिवसे सुमुहूर्ते महीपतिए फरमावेल गीत, नृत्य, वाद्य विगेरे विभूतिद्वारा प्रकट कराता असाधारण महान् उत्सवपूर्वक, खुद सुलतानबडे अपाता महादानपूर्वक, मंगल-गीत गवातां मटारके(जिनप्रमस्वरिजीए) पोसहशालामां प्रवेश कयो. प्रीति-दानबडे विद्वानोने संतुष्ट कयां हता. दानद्वारा दीन, अनाथ आदि लोकोनो उद्धार कयो हतो.

ते पछी [वि. सं. १३९० मां] मागशिर मासमां पूर्वे दिशा तरफ जय-यात्रा माटे प्रस्थान

१ ईस्वी सन् १३३३ [वि. सं. १३९०]मां महम्मद तघलके पूर्वदेशमां विजय-यात्रा माटे प्रयाण कयुं हतुं, एम अन्यत्र उल्लेख मळे छे [जूओ केम्प्रीज हिस्ट्री ऑफ इन्डिया वॉ. ३, पृ. १४७-१४८].

मथुरा तीर्थनो करता महाराजाए (पातशाहे) छरिजीने उद्धार वि. प्रार्थना करी पोतानी साथे चलाव्या हता. छरिजीए ठेकाणे ठेकाणे धंदी-मोचन विगेरे द्वारा जिनधर्मनी प्रभावना करावी हती. मथुरा तीर्थनो उद्धार कर्यो हतो; तथा दानादिबडे ब्राह्मणो, गरीबो विगेरेने संतुष्ट कर्या हता.

‘ नित्य प्रवासी गुरुजीने स्कंधावार (लश्करी कूच) मां कष्ट थाय छे. ’ एम मानता महीनाथे हस्तिनापुर- (महम्मदे) स्वांजेजहां मलिक साथे सत्य यात्रा-फरमान प्रतिज्ञावाळा गुरुजीने आगरानगरथी राजधानी (दिल्ली) तरफ पाछा मोकल्या हता. हस्तिनापुरनी यात्रांनुं फरमान लइ मुनिपति पोताना स्थानमां आव्या हता.

१ जिनप्रभसूरिए विविध तीर्थोना कल्पोमां मथुरा-कल्प पण रच्यो छे [जूओ ए. सो. बेंगाल प्रकाशित तीर्थ-कल्प पृ. ५५-६४].

२ महम्मद बघलकना मान्य एक प्रधान पुरुष तरीके ‘ ख्वाजागद्दान् ’ नुं नाम इतिहासमां बहु प्रसिद्ध छे [जूओ पेम्प्रीज हिस्ट्री ऑफ इन्डिया वॉ. ३, पृ. १३४, १४०, १४३, १४८, १५२, १५८, १७२].

त्यारपछो चतुर्विध संघ मंळी शाह बो

पुत्र साथे संघपतिनुं तिलक के., ...

संघ साथे हस्ति- विगेरे परिवार साथे गुरुजीए शुभ मुहूर्ते
नापुरमां प्रतिष्ठा हस्तिनापुरनी यात्रा माटे प्रस्थान कर्तुं
महोत्सव हतुं. संघपति बोहित्ये ठेकाणे ठेकाणे
महोत्सवो कार्या होता. तीर्थभूमि पर्वोच्या,
चंद्रावर्ण कर्तुं. नवां करावेलां शांति, कुंथु अने अरजिननां

१ जिनप्रभसूरिए संघ साथे आ यात्रा, शकाब्द १२९९
(वि. सं. १३९०) मां वैशाख शु. ६ ने दिवसे करी होती, ते
बखते तेओए गज(हस्तिना)पुरतुं स्तोत्र रचुं हतुं; तेना
अन्तमां ए ह्यष्ट सूचन कर्तुं छे—

“ इत्थं पृषत्क-विपर्ययैर्मिते शकाब्दे

वैशाखमासि शितिपक्षगपष्टतिथ्याम् ।

यात्रोत्सवोपनतः संघयुतो मुनीन्द्रः

स्तोत्रं व्यधाद् गजपुरस्य जिनप्रभाख्यः ॥ ”

—तीर्थकल्प [का. प. ६४-६९]

पिटर्सेनं रि. ४ था [पृ. ९९] मां उपर दशावेळ श्लोक
टांक्यो छे, पण त्यां वाणवाची पृषत्क शब्द न सममायाथो पृषत्क
[यत्स्व] एवो अशुद्ध पाठ छणव्यो जणाय छे.

उपदेशागच्छोव ककसूरिए वि. सं. १३९३ मां फंजरोट-

વિવોને ગુરુજીએ ત્યાં પ્રતિષ્ઠિત કર્યાં અને અંબિકાની પ્રતિમા સ્થાપી. સંઘપતિએ ચૈત્ય-સ્થાનોમાં સંઘ-વાત્સલ્ય વિગેરે મહોત્સવો કર્યા હતા અને સંઘે વસ્ત્ર, ભોજન, તાંબૂલ વિગેરે દ્વારા યાચકોના સમૂહને સંતુષ્ટ કર્યો હતો.

પુરમાં રચેલા નામિનંદનોદ્ધાર-પ્રબંધમાં જણાવ્યું છે કે-વિ. સં. ૧૩૭૧ માં શત્રુંજયતીર્થનો ઉદ્ધાર કરનારા સુપ્રસિદ્ધ સમરસિંહે પાતશાહ(ગ્યાસુદીન)ના ફરમાનથી સંઘપતિ થઈ ઘણા સંઘ-પુરુષો અને જિનપ્રભસૂરિ સાથે મથુરા અને હસ્તિનાપુરમાં તીર્થ-યાત્રા કરી હતી. જે સમરને પાતશાહ ગ્યાસુદીને(તઘલકે) પોતાના પુત્ર તરીકે અને તેના પુત્ર ઉલ્હ[ગ]ખાને વિશ્વાસપાત્ર પોતાના માઈ તરીકે રવીકારી તિલંગદેશનો સ્વામી(સૂબો) બનાવ્યો હતો; અને જે સમરાશાહે સુલતાન(ગ્યાસુદીન તઘલક)ના બંદી બનેલા પાંડુ(પાંઢ્ય) દેશના સ્વામી વીરવહ (વીર વહ્લાલ) રાજાને પાતશાહ પાસેથી મુક્ત કરાવી, પુનઃ તેને તેના દેશમાં સ્થપાવી રાજ-સંસ્થાપનાચાર્યતા સ્પર્જી હતી. જેણે તુર્કોથી બંદી તરીકે પકડાયેલ લાચો મનુષ્યોને મુક્ત કરાવ્યા હતા, અનેક રાજા-રાણાઓ અને વ્યવહારિયો પર પણ અનેક વાર સ્પર્કાર કર્યા હતા, જેણે સર્વ દેશોમાંથી ઘોલાવી આવકોના કુટુંબોને તિલંગદેશમાં સ્થાપી, સરંગલપુરમાં જિનાલયો કરાવી જૈનશાસનનું મહત્ત્વ વધાર્યું હતું.

આમાં સૂચવેલ ઉલ્હગસ્તાન, એ પ્રસ્તુત લેખ સાથે સંબંધ ધરા-

યાત્રાથી, આવતાં જ ગુરુજી(જિનપ્રમસૂરિ)

શુ. ૧૦ ના દિવસે સકલ દુઃખ

મહાવીર-વિંચની વિઘ્નો દૂર કરનાર તે જ શ્રીમહાવીરના
પુનઃ સ્થાપના વિંચને સાહિરાજે(પાતશાહે) કરાવેલા વિહાર
(જૈનમંદિર)માં શ્રેષ્ઠ મહોત્સવપૂર્વક સ્થાપ્યું
હતું, ત્યારથી તે સંઘદ્વારા વિશેષ પ્રકારે પૂજાય છે.

દિગ્વિજય યાત્રાથી મહારાજ(પાતશાહ) પાછા આવતાં
ચૈત્યોમાં અને વસતિમાં ઉત્સવો પ્રવર્તે છે. સાર્વભૌમ ઉત્તરો-
ત્તર માન આપીને ગુરુજીનું સન્માન કરે છે. દરેક દિશામાં
સૂરિ અને સાર્વભૌમના પ્રભાવક શ્રેષ્ઠ યશઃ-પટહો વાગે છે.

શક-સૈન્યવઢે દિક્-ચક્ર પરામવ પામવા છતાં પણ
સ્વરતરગચ્છના અલંકારરૂપ ગુરુ(જિનપ્રમ-
પાતશાહી ફર- સૂરિ)ના પ્રસાદથી રાજાધિરાજે આપેલ
માનથી જૈન ફરમાન હાથમાં રાખનારા શ્વેતાંવરો અને
સમાજ અને દિગંવરો સર્વ દેશોમાં ઉપસર્ગ વિના વિચરે
જૈન તીર્થોમાં છે. ગુરુજીએ ફરમાન ગ્રહણ કરીને શ્રી
નિર્ભયતા શત્રુંજય, ગિરનાર તથા ફલોદી વિગેરે
તીર્થોને અકુતોમય-નિર્ભય કર્યા છે.

વનાર મહમ્મદ તથાલક જણાય છે. જૂઓ કેમ્બીજ હિન્દૂ ઑફ
ઈન્ડિયા [વૉ. ૩, પૃ. ૧૨૯-૧૩૪]

હસ્તિનાપુરમાં પોતે કરેલી આ પ્રતિષ્ઠા, વિ. સં. ૧૧૯૦ માં

એ વિગેરે કૃત્યોવડે પાલિત્તસૂરિ, મહાવાદી, સિદ્ધ-
 સેન દિવાકર, હરિમદ્રસૂરિ, હેમચંદ્રસૂરિ
 પ્રભાવક જિન- પ્રમુખ પૂર્વપુરુષોને ઉદ્યોતિત કર્યા-દીપા-
 પ્રભસૂરિના પ્રભા- વ્યા છે. વહુ કહેવાથી શું ? સૂરિ-ચક્ર-
 વથી પ્રવર્તેલા વર્તિ(જિનપ્રભસૂરિ)ના ગુણોથી સુલતાન
 ધાર્મિક મહો- આર્વર્જિત(અનુકૂલ-અનુરાગી) થતાં સકલ
 ત્સવો ધર્મ-કાર્યોના આરંભો પ્રકટ રીતે પ્રવર્તે છે.
 પ્રતિપ્રમાતે ચૈત્યો અને વસતિ(ઉપાશ્રયો)માં
 યમલ-શંખો વાગે છે.

ઘીર-વિહારમાં ધાર્મિકોવડે મર્દલ, મૃદંગ, ધૂંગલ, તાલ
 વિગેરે વાદ્યોની ગંભીર ધ્વનિ સાથે પ્રેક્ષણકોથી સારમ્મત મહા-
 પૂજાઓ કરાય છે. શ્રીમહાવીરની આગલ ભવ્યલોકોવડે
 ઉદ્ગ્રહણ કરાવાતો(ઉલ્લેખાતો) કપૂર અને અગરના પરિમલનો
 ઉદ્ગાર(સુવાસ), દિક્ચક્રને સુવાસિત કરે છે.

હિંદુઓનાં રાજ્યમાં જેમ હોય તેમ, દૂપમ-સુપમકાલ-
 (ચોથા આરા)ની જેમ; અનાર્યરાજ્યમાં પણ અને દૂપમકાલમાં
 પણ જિન-શાસનની પ્રભાવનામાં પરાયણ જૈન મુનિઓ સ્વેચ્છાપ
 સંચરે છે; ઇટલું જ નહિ, ઇતર પાંચે દર્શનવાળા, પરિવાર સાથે
 યયેલો હોય, તે પહેલાં વિ. સં. ૧૩૮૦ માં પૂર્ણ કરેલ તીર્થકલ્પમાં
 સૂચવેલા દસ્તિનાપુર-તીર્થકલ્પમાં એ વર્ણન ન આપી શકે એ
 સમગ્રી શકાય તેમ છે.

ગુરુજીના પાદપીઠમાં ફિકતોની જેમ આઢોટે છે.

જેમ ગુરુજીના વચનને સ્વીકારે છે. આ લોક અને પરલાકના કાર્યના અભિલાષી પરતીર્થિકો(અન્યધર્મીઓ) ગુરુજીના દર્શન માટે ઉત્સુક થઈને નિરંતર વસતિના દ્વારદેશને સેવે છે.

રાજાની અમ્યર્થનાથી ગુરુજી હંમેશાં રાજ-સભામાં જાય છે. બંદિ-વર્ગને મુક્ત કરાવે છે. મહા-

સુલતાનની સભા-પુરુષોના ચરિતને આચરતા, સુચારિત્રને માં સૂરિજીનો પાઢનારા સૂરિજી, જિનવચનને અનુસરતાં વચન-પ્રભાવ યુક્તિયુક્ત વચનોવડે નિરંતર રાજા (સુલતાન)ના મનમાં મોઢું કુતૂહલ ઉપજાવે છે. પગલે પગલે પ્રભાવના પ્રવર્તે છે. ગંગા-જલ જેવા સ્વચ્છ ચિત્તવાળા સૂરિજી પોતાની યશ-ચંદ્રિકાવડે દિશાઓના અંતરાલ(મધ્યભાગ)ને ધવલ-ઉજ્જ્વલ કરે છે. પોતાનાં વચના-મૃતોવડે જીવલોકને ઉજ્જીવિત કરે છે. સ્વદર્શની અને પરદર્શનીઓ સમગ્ર વ્યાપારોમાં ગુરુજીની આજ્ઞાને શિર પર સ્થાપી વહન કરે છે. યુગ-પ્રધાન આચાર્ય(જિનપ્રમસૂરિ) અનન્યસાધારણ શૈલીવડે સ્વ-પર-સિદ્ધાન્તનું વ્યાખ્યાન કરે છે.

આવા પ્રકારના પ્રકટ રીતે અનુભવાતા, નિત્ય પ્રવર્તતા પ્રભાવનાના પ્રકર્ષો, અલ્પમતિયોવડે કેટ-
 ઉપસંહાર લાક કહી શકાય ? માત્ર ' આ સૂરિવર
 કરોઢો વર્ષ જીવતા રહો અને' લાંબા વંશત

સુધી શ્રીજિન-શાસનની પ્રમાવના કરો.' '

શ્રીજિનપ્રભસૂરિના ગુણોની આ લેશ સ્તુતિ, પ્રમાવનાના અંગરૂપ છે-એમ વિચારી કન્નાણય-વીરકલ્પનાં પરિ-શેષમાં કહેવામાં આવી છે. "

૧ આ કથન, જિનપ્રભસૂરિજીના જીવિતકાલમાં સ્વચરાયું હોય, એમ વિચારતાં જણાય છે.

૨ તપાગચ્છના પં. શુભશીલગણિષ વિ. સં. ૧૧૨૯(?)માં રચેલા પંચશતીપ્રબંધ-કથાકોશ(હ. પ્રતિ)માં જણાવ્યું છે કે-“એક વચ્ચતે સુલતાને કાન્હડ ગામ માંગ્યું. ત્યાંની વીરની પ્રતિમાને લાવીને ચવનોષ દિલ્હીમાં મસીતને બારણે પગથિયાને ઠેકાણે રાખી હતી. ત્યારપછી એક વચ્ચતે સુલતાન, સૂરિના સ્વભા પર હાથ રાખતા જેટલામાં મસીતમાં પ્રવેશ કરે છે; તેવામાં સૂરિ, વીરની પ્રતિમાને જોઈને એક તગ્ગ ઉભા રહ્યા. ત્યારે સુલતાન બોલ્યા કે- ‘એમ કેમ કર્યું ?’ જિનપ્રભસૂરિષ કહ્યું કે-‘પ્રભુ ! દેવ છે.’ સુલતાન બોલ્યા કે-‘આ મૂત શું જાણે ?, કંઈ નહિ.’ સૂરિષ કહ્યું કે-‘આ દેવ સત્યશાદી જ્ઞાની છે.’ રાજા બોલ્યા-‘તો બોલાવો.’ સૂરિષ કહ્યું કે-‘સ્વામિન્ ! જ્યારે મૂતનું સ્થાનક સ્પર્શ માંડે કરાવાય, ત્યાં મંડાવાય, પૂજાય, ત્યારપછી પૂજાય, ત્યારે પૂછેલું કહે.’ ત્યારપછી સ્વામિષ(પાતશાહે) દેવગૃહ(મંદિર) કરાવ્યું. જ્યારે પ્રતિમા ન સ્પર્શી ત્યારે સૂરિષ કહ્યું કે-‘તમે હાથ લગાડો, જેથી ઇટે.’ ત્યારપછી તેવી રીતે કાર્ય કરતાં તે પ્રતિમાને દેવાલયમાં

[३]

जिनप्रभसूरिनां चमत्कारी वृत्तान्तो.

पीरोज सुलतान पर प्रभाव.

जिनप्रभसूरि पछी लगभग पोणोसो वर्ष पछी थयेला, तपा-
गच्छना पं. सोमधर्मगणिए वि. सं. १५०३ मां रचेली सं.
उपदेशसप्ततिमां जिनप्रभसूरिनां केटलांक चमत्कारी वृत्तान्तोनुं
सूचन करुं छे; त्यां महम्मद सुलतानने बदले पीरोज सुलता-
ननुं नाम जणाव्युं छे—

“ कलियुगमां केटलाक सूरिओ, जिन-शासनरूपी
भवनमां दीघा जेवा थइ गया; आ विषयमां, म्लेच्छपतिने
प्रबोध करनार जिनप्रभसूरिनुं निदर्शन(दृष्टांत) कहंवाय छे—

पद्मावतीधी वर[दान] प्राप्त करनारा, राज-मान्य जिन-
प्रभसूरिजी [वि. सं.] १३३२ वर्षमां थइ गया. एक वखत

स्थापी, श्रेष्ठ भोगवडे पूजावीने वधे वख बंधावतां राजा जे जे
संबंधी पूछे तेना तेना उत्तर आपती हती. २१ प्रिय व्ह्यां.
सुलतान हर्षित थयो. शंकायी वख दूर करतां पण ते ज प्रमाणे
कहुं; तेथी विशेष करीने वीर ए प्रमाणे रुखाति थइ.

ए प्रमाणे कान्हडा महावीरने स्थापन करवामां जिनप्रभा-
चार्यनो संबंध दर्शाव्यो. ”

તેઓ યોગિનીપુર(દિલ્હી)માં ચોમાસું રહ્યા હતા; કે જ્યાં રાજા પીરોજ સુલતાન વિરાજે છે.

તે નગરમાં એક વસતે ઉપદ્રવ કરનારા મ્લેચ્છોને, તેઓએ (જિનપ્રમસૂરિએ) ઢોક મરડીને તેને સાજી કરવી વિગેરે પ્રકારોથી શિક્ષા કરી હતી. વિશ્વને વિસ્મય કરનારા તે ઘૃતાન્તથી તે આચાર્ય, રાજાથી લઈ ગોપાલપર્યન્ત જગત્માં વિખ્યાત કીર્તિવાળા થયા. રાજાવડે ઘોલાવાયેલા તે આચાર્ય, પ્રતિદિન ધર્મ-રુથનપૂર્વક અવસરોચિત વાક્યોવડે તે રાજાને પ્રસન્ન કરતા હતા.

તે રાજાએ વિજયયંત્રનો આમ્નાય પૂછ્યો. સૂરિએ તેને કહ્યું કે-તે તેવાઓનો વિષય નથી. ‘ હે

વિજયયંત્ર- રાજન્ ! જેની સમીપમાં આ યંત્ર હોય

મહિમા તેને દેવતાઈ અસ્ત્ર પણ લાગે નહિ અને

રોષવડે રાતો થયેલો પણ વેરી તેને પીડા

કરી શકે નહિ. ’ એ પ્રમાણે સાંભળ્યા પછી રાજાએ તે યંત્ર કરાવીને પરીક્ષા માટે એક વક્ત્રાના કંઠ પર બંધાવ્યો. તેણે

૧ મહમ્મદ તખલક પછી દિલ્હીની ગાદીએ આવનાર પીરોજ-શાહનો ગજ્ય-મમય વિ. સં. ૧૪૦૭ થી ૧૪૪૪ મનાય છે. જિનપ્રમસૂરિજી તેના રાજ્યઅમલમાં વિદ્યમાન હોવાનું શંકિત છે, એથી આ વર્ણવેલ ઘટના મહમ્મદ તખલકના રાજ્યકાલમાં-પીરોજ તખલકના યુવરાજ-કાલમાં સંભવે છે.

मृकावेला तरवार बिगेरे अखोना ग्रहारो, बस्तर धारण करेल
होय तेम तेना शरीरे लागता न हता. ए विजययंत्रने छत्रदंड
पर बांधीने, तेनी नीचे उंदर राखीने कौतुकी ते राजाए विला-
डीने प्रेरी-हकारी हती. ते उंदरने जोवा मात्रथी वैर उत्पन्न
थवाथी तेना तरफ दोडी, पासे रहेलाओए तेने प्रेरी, तो पण
ते (विलाडी) ते विजययंत्रवाळा छत्रनी छायामां आवी
नहि. ए वंने अद्भुत जोडने ते राजाए ताम्रमय (तांबानां)
चे यंत्रो करावीने तेमांथी एक यंत्र पोतानी पासे रखाव्युं, अने
एक पूज्य गुरुजीने भेट कर्तुं; कैमके सज्जनो उपकार कदापि
भूलता नथी. त्यारपछी आ राजा, स्थान, यान, घर, गाम,
समा, विजन (एकांत) के वनमां क्यांय गुरुजीने मूक्तो नहि
(साथे ज राखतो हतो.)

एक वखते सुलताने, गुजरातमां जवानी इच्छाथी गाम-
नी बहार एक वडनी नीचे प्रस्थान कर्तुं
वडनुं चालवुं हतुं. शीतळ, लीली छायावाळा विशाळ

१ ही. २. कापडियाए मेरु० चतु० स्तुतिनी
भूमिका [पृ. ४९] मां : जणाव्युं छे के—‘ तेमणे स्नेच्छोना
आक्रमणथी पीरोज सुलतान (पीरोजशाह ?) नुं केवी रीते
विजययन्त्रद्वारा रक्षण कर्तुं X X चोरेली साधुनी सिद्धिका (?) नी.
पुनः प्राप्ति X X’ आवो आशय उपदेशसप्ततिमांथी केवी रीते
फाटयो, ते समजी शकातुं नथी.

તે વડને વારંવાર જોતાં સુલતાને ગુરુજીને હૃદયમાં રહેલું પૂછ્યું કે—‘ સૂરિ ! આ વડ સારો છે. ’ તેના મનના ભાવને જાણનારા સૂરિજી પણ બોલ્યા કે—‘ જો તમારી ઇચ્છા હોય તો આ વડને સાથે ચલાવીએ. ’ રાજાએ તે સ્વીકારતાં રાજા ચાલ્યો ત્યારે તે વડ પણ સૂરિના પ્રભાવથી સેવકની જેમ ચાલવા લાગ્યો. તે વડને ચાલતો જોઈ લોકો પ્રફુલ્લિત આંસોવાળા થઈ પગલે પગલે સૂરીન્દ્રની અને નરેન્દ્રની પ્રશંસા કરતા હતા. કેટલોક માર્ગ ઓળંગ્યા પછી રાજાએ ગુરુજીને કહ્યું કે—‘ આ વડને વિસર્જન કરો. આને વહુ ફેરો થયો. ’ સૂરિજીએ વડને કહ્યું કે—‘ રાજાને નમીને તું સ્વ-સ્થાનમાં જા. ’ વડે પણ સુશિષ્યની જેમ તેવી જ રીતે કંપ્યું.

રાજા જ્યારે મરુસ્થલી(મારવાડ)માં આવ્યો, ત્યારે

૧ તપાગચ્છના પં. શુભશીલગણિય વિ. સં. ૧૧૨૯ (?) માં રચેલા પંચશતીપ્રવંધ-કથાકોશ[દ. લિ. પ. ૧]માં સૂચવ્યું છે કે—“ એક વસંતે સુલતાન ગમીની શ્વતુમાં નગર બહાર વડલાના ક્ષાદ નીચે રહ્યા હતા. છાયાવાળા તે વૃક્ષને જોઈ જિનપ્રભ આગળ બોલ્યા કે—‘ જો આવા પ્રકારની શીતલ છાયા સાથે આવે તો અત્યંત સુખ થાય. ’ ત્યારપછી સૂરિએ કહ્યું કે—‘ વૃક્ષ સાથે આવશે. ’ ત્યારપછી સુલતાન ચાલતાં તે ક્ષાદ પણ સાંપડી સુધી ચાલ્યું. પાછળ સ્થાન જોયું, ત્યાં ન જણાયું. પછી વૃક્ષ(વડ)ને વિસર્જિત કર્યો, પોતાને ઠેકાણે ગયો. રાજા હમત્કાર પામ્યો. ”

त्यांना नगरजनो भेटणां हाथमां लइने ठेकाणे ठेकाणे सामे आवता हता; तेमने सामान्य वेपवाळा जोइने राजाए ते गुरुजी (जिनप्रमसरि) ने पूछ्युं के— ' आ लोको लुंटायेलानी जेम आवा प्रकारना केम जोवामां आवे छे ? ' [सरिजीए जणाव्युं के—] राजन् ! देशना आचारथी अने घणा द्रव्यना अमाचथी अहिं प्राये आवा प्रकारना लोको होय छे; बीजुं कंइ कारण नथी, तयारपछी प्रत्येक नर दीठ दिव्य पांच पांच वस्त्रो अपाव्यां अने प्रत्येक स्त्री दीठ सोनाना वव्वे टंका (चलणी नाणुं) अने साडी अपावी.

ए प्रमाणे मेघनी जेम लोकनी आशाने पूर्ण करता [जिनप्रमसरि] अनुक्रमे पत्तन (पाटण) यासे जंवराळ नामना मोटा नगरे पहुँच्या. त्यां पहेलेथी तयापक्षना सोमै-

१ त. शुभशीलगणिष कयाकोश[इ. लि. प. २]मां जणाव्युं छे के— ' एक वखते सुलतान, मरुस्थळी(मारवाड)मां झाव्यो हतो. झ्यारे गामडानी नारीओ अक्षत(चोखा) आणी वधावा लागी, तयारे सुलताने धन आपीने कहुं के— ' स्त्रीओ आभरणथी रहित केम जोवामां आवे छे ? कोइवढे लुंटाइ छे ? अयवा दंडाइ छे के शुं ! ' सूरिए कहुं के— ' आ मरुस्थळी रुक्ष अने धनहीन छे. ' तयारपछी सुलताने प्रत्येक स्त्री दीठ सो सो दीनार (सोनामहोर) आपी जुहार क्यो. ' १

પ્રમસૂરિ હતા, તેમને મલવા માટે સૂરિજી(જિનપ્રમ) નગરમાં ગયા. ત્યાં સોમપ્રમસૂરિજીથી અમ્યુત્થાન, આસન વિગેરે દ્વારા વહુ માનિત થયેલા જિનપ્રમસૂરિ તેમના પ્રત્યે બોલ્યા કે—‘તમે આરાધ્ય છો, કે.જેમની આવા પ્રકારની ક્રિયા છે. ’ તેઓ (સોમપ્રમસૂરિ) પણ પ્રત્યુત્તરરૂપે બોલ્યા કે—‘ પ્રમો ! અમારી પ્રશંસા શી કરવાની હોય ?, તમે ઘન્ય છો, કે જેના આધારે જિન-શાસન જાગે છે. ’

ए प्रमाणे प्रीतिपूर्वक ते धंने आचार्यों ज्यारे परस्पर वात करता हता, तेषामां शालामां जे कौतुक थयुं ते कहेवामां आवै छे—‘ एक साधुनी सिक्किा(सीकली)ने उंदरे विनष्ट करी हती, ते मुनिए गुरुजीनी आगळ आवीने राव करी. ते वखते जिनप्रमसूरिजीए विद्याओवडे आकर्षेला, शालानी अंदरना सर्व उंदरो उपस्थित थया. म्हों ऊंचेथी नमावी, वे हाथ (आगळना वे पग) जोडी भय-भीरु ते उंदरो विनीत शिष्योनी जेम गुरुजीनी आगळ ऊमा रखा. [जिनप्रमसूरिजीए कह्युं के-] ‘ हे उंदरो ! सांमळो, जे कोइ अपराधी(गुन्हेगार) होय, ते रहो अने बीजा बधा जाव, स्वेच्छापूर्वक हरो-फरो. ’ ए प्रमाणे आचार्य(जिनप्रमसूरि)ना वचनने सांमळी सघळा उंदरो त्वरायी पग उपाडता कूदीने गया अने एक तो चोरनी जेम आगळ रखो. सूरिन्हे तेने पण कह्युं के—‘ डर नहि, धीरता धारण कर. अमे साधुओ छीए, कोइने पण पीडा करता नथी. ’

‘એમ કહીને તેને પણ શાલામાંથી બહાર કાઢ્યો. એ વિગેરે કૌતુકોવડે તેઓએ (જિનપ્રમસૂરિજીએ) સાધુ-વર્ગને ઘણા વસ્તુ સુધી પ્રસન્ન કર્યો હતો.’

૧ જિનપ્રમસૂરિ-પ્રબંધ(વ. કા.)માં જણાવ્યું છે કે
 “ ગામની સીમમાં શ્રેષ્ઠ શોભાવાળા આંશના જાડ નીચે ગયા પછી સુલતાને સૂરિજીને કહ્યું કે—‘ આ વૃક્ષની છાયા કેવી સારી છે ? ’ ત્યાર પછી તે વૃક્ષ સાથે ચાલ્યો હતો. ઘીના પ્રયાણમાં રાજાએ સૂરિને કહ્યું કે—‘ આ આગળથી સાથે શા માટે આવે છે ? ’ સૂરિ—‘ તુમ્હારી મયા હુઈ તો પાછળ વધાવણું કરે ’

જિ. પ્ર. (વ.કા.)-માર્ગમાં સુલ.—‘ આ સ્ત્રીઓ આમરણો, શ્રેષ્ઠ યેવ, પટકૂલ વિ.થી રહિત કેમ જોવામાં આવે છે ? શું કોઈએ છંદો ફંદો છે કે શું ? ’ મં.—‘ આ દેશ નિર્દ્રવ્ય છે, તેથી એવા ઘેપવાળી છે. ’ ત્યાર પછી સુલતાને પ્રત્યેક સ્ત્રી દીઠ પાંચ પાંચ સોનાના ટંકો માજનમાં નાણી સર્વને જોહાર કર્યા. પાટણ સુધી સઘળા એ માર્ગમાં એવી રીતે કર્યું. ”

જિ. પ્ર. (વ. કા.) માં જણાવ્યું છે કે—“ સૈન્ય જંપરા-લમાં બહાર હત્યું. જિનપ્રમસૂરિ ગામમાં તથાપણના પૂજ્ય સોમપ્રમ-સૂરિજીની પોસદશાલામાં હતર્યા. સોમપ્રમસૂરિએ જિનપ્રમસૂરિની પ્રશંસા કરી કે—‘ મગવન્ ! તમ્હારા પ્રસાદે કરીને જિનધર્મ જયવંત થતો છે. ’ ત્યાર પછી જિનપ્રમસૂરિએ કહ્યું કે—‘ અમ્હે અત્યંત

અવિરતી છીપ. સુલતાનના સૈન્ય સાથે પ્રતિદિન પરવશ, તરીકે જવાય છે. અમ્હે તમ્હારા પગની રજ સરસા પળ નથી. હાલમાં ચારિત્ર તમ્હારા આધારે છે. ’

તેવામાં સાધુઓએ પ્રતિલેખન કરવા માટે સિક્કિઝા (શોઝી) સ્થાપી. એક સાધુની સિક્કિઝાને ચંદ્રે કરડેલી જોઈ જિનપ્રભસૂરિએ રજોહરણ ભમાડીને કહ્યું કે—સપઝા ચંદ્રો અર્હિ આવો. તમ્હારા માંથી જેણે સિક્કિઝા કરડી હોય તે રહો, ધીજા જાઓ. એક રહ્યો, ધીજા ગયા. તેને વેશ—સ્વાગ કરાવ્યો. તે પ્રતોઝી(પોઝ) મૂઠી ધીજે ગયો. ”

અર્હિ સૂચવાયેલ જંઘરાલ સ્થાન, એ. દૃષ્ટિએ મહસ્ત્રવાલું જણાય છે. અણહિલવાઢ પાટણમાં ભીમદેવનું રાજ્ય હતું, તે સમયમાં—વિ. સં. ૧૨૯૧ માં દીશાપાલ આમ્નાય(હીસાવાલ જ્ઞાતિ)ના વીર નામના સુબ્રાવકે જગર્થસૂરિ(તપાગચ્છાધાર)ના વચન—અવળથી જ્ઞાતાસૂત્ર વિગેરે અંગોની તાહપત્રીય પ્રતિ લેવાવી હતી; જેનું આ જંઘરાલ સ્થાનના યુગાદિજિન—મંદિરમાં દેવેન્દ્રસૂરિએ વિ. સં. ૧૨૯૭ માં સંઘ આગલ વ્યાખ્યાન કર્યું હતું, (જે તાહ પ્રતિ સંમાતમાં પ્રાચીન શાંતિનાથજી જૈન મંદારમાં વિચમાન છે).

અપર્યુક્ત સોમપ્રભસૂરિજીનો જન્મ વિ. સં. ૧૩૧૦ માં, દીક્ષા વિ. સં. ૧૩૨૧ માં, સૂરિપદપ્રતિષ્ઠા વિ. સં. ૧૩૩૨માં અને સ્વર્ગગમન વિ. સં. ૧૩૭૩માં થયું હતું. આ સોમપ્રભસૂરિના પટ્ટને શોભાવનાર સોમતિલકસૂરિને આચાર્યપદ વિ. સં. ૧૩૭૩માં

શરિજી(જિનપ્રમસૂરિ)ના ઉપદેશવડે ત્યાર-
શત્રુંજયમાં પછી સુલતાન, સૈન્ય અને સંઘ સાથે
રાયળથી દૂધ શત્રુંજય પર્વત પર ગયો હતો. ત્યાં તે
ચરસાવવું. વસતે સંઘપતિ વરીકેનાં કૃત્યો કરનારા

જંઘરાલનગરમાં વીર-જિનાલયમાં, ત્યાંના સંઘપતિ ગમે ૨૧૦૦૦
કોના ઇયદ્વારા કરેલા મહોત્સવપૂર્વક પ્રાપ્ત થયું હતું-યન મુનિ-
સુંદરસૂરિની વિ. સં. ૧૪૬૬ માં રચાયેલી ગુર્જાવલી [ય. વિ. પ્ર.
સ્કો. ૨૬૬, ૨૭૨-૨૮૪] વિગેરે પરથી જણાય છે.

તપોદમતકુટ્ટનશતક (વડોદરામાં પ્રાચ્યવિદ્યામંદિરમાં તથા
આત્મારામજી જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાં હ. લિ. પ્રતિ) જેવી કૃત્તિ
રચી તપાગચ્છના તત્કાલીન સાધુઓ પ્રત્યે ગમે તે કારણે વૈમનસ્વ
વર્ણાવનાર જિનપ્રમસૂરિ, તપાગચ્છના ઉપર્યુક્ત આચાર્ય સોમપ્રમસૂરિને
પ્રીતિપૂર્વક મઠચા હોય તો સુશી થવા જેવું છે; પરન્તુ વીજી રીતે
વિચારતાં એ ઘટના શંકાસ્પદ લાગે છે. વિ. સં. ૧૩૩૨ માં સૂરિપદ
પ્રાપ્ત કરનાર સોમપ્રમસૂરિનો સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૧૩૭૩ માં થયેલ
હોવાનું તપાગચ્છ-પટ્ટાવલી વિગેરે સાધનોથી જણાય છે. તથા
મહમ્મદ તઘલક વિ. સં. ૧૩૮૧ માં દિલ્હીના તરુલ પર આરુઢ
થવાનું, તથા જિનપ્રમસૂરિએ તેની પ્રથમ મુલાકાત વિ. સં.
૧૩૮૬ માં કર્યાનું વિશ્વસ્ત સાધનો દ્વારા પહેલાં (પૃ. ૨૩, ૨૨)
સચવાઈ ગયું છે. અન્ય સાધનો દ્વારા સુલતાન મહમ્મદ તઘલકનું

રાજા પર સૂરિય રાયણ ક્ષાહથી દૂધ વરસાવ્યું હતું.

ગુજરાતમાં આગમન વિ. સં. ૧૩૯૦ પહેલાં થયું હોય તેમ જણાતું નથી. ૫ સર્વેનો વિચાર કરતાં સોમપ્રમસૂરિના પટ્ટધર સોમતિલકસૂરિ સાથે જિનપ્રમસૂરિનો સમાગમ સંભવે છે.

૧ ત. શુભશીલગણિય વિ. સં. ૧૬૨૧ માં રચેલા પંચ-શતીપ્રબંધ કથાકોશ[દ. લિ. કથા ૯]માં જણાવ્યું છે કે—
 “૧૬૬ વસ્તે સુલતાન ચોડ્યા—‘જેવી રીતે ચમત્કારી તીર્થ, કાન્દહ મહાવીર છે, તેવી રીતે વીજું પણ કોઈ છે ?’ ત્યારપછી સૂરિય શત્રુંજયતીર્થનું વ્યાખ્યાન કર્યું. ત્યારપછી સંઘ અને જિનપ્રમસૂરિ સાથે સુલતાન શત્રુંજય ગયો, ત્યાં તીર્થ જોઈને તે જ્યારે ચમત્કાર પામ્યો, ત્યારે સૂરિય કહ્યું કે—‘આ રાયણને જો મોતીઓ-વઢે વધાવવામાં આવે તો ક્ષીર(દૂધ) ક્ષરે છે.’ ત્યારપછી તેમ કરવામાં આવતાં (રાયણને મોતીઓથી વધાવતાં) રાયણ વૃદ્ધ સ્ત્રી. રાજાને સંઘપતિનો આધાર કરાવ્યો. ત્યાં લેલાવ્યું કે—‘જે આ તીર્થની અવજ્ઞા કરશે, તે પાતશાહની અવજ્ઞા કરે છે.’ ત્યારપછી ત્યાં પાપાણોવઢે ૭ રેલાઓ કરાવી. ત્યારપછી નીચે હતરીને સર્વ લોકો પ્રત્યે કહ્યું કે—‘પોતપોતાના દેવને લાવો.’ ત્યારપછી લોકો મહાદેવ, વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, જિન વિગેરે પોતપોતાના દેવને લાવ્યા. રાજાએ સર્વ દેવો મંદાવીને પૂછ્યું કે—‘આ વધા દેવોમાં શ્રદ્ધ(વધા)દેવ કયા છે ?’ જ્યારે લોકો ન બોલ્યા ત્યારે જિનપ્રતિમાને મુખ્ય સ્થાનમાં બેસારીને હરિ, બ્રહ્મા વિગેરેની પ્રતિમાઓને.

गिरनारमां. रैवतर्क(गिरनार)मां एण एवी रीते गुरुजी साथे यात्रा करी सुलतान श्रेष्ठ उत्सवपूर्वक योगिनीपुर-
(दिल्ली)मां पहुँच्या होता.

चोतरफ आसपास राखी अने पोते आसन पर बेसीने चोत-
रफ हथियार सहित सेवकोने स्थापीने सुलतान बोल्या के-‘ कोण
बुद्ध (बडो) कहेवाय ? ’ लोको बोल्या के-‘ स्वामी ज बुद्ध
(बडा) छे. ’ सुलताने कहुं के-‘ जो पम ज छे, तो जिन,
शस्त्रोथी रहित होवाथी बुद्ध (बडा) छे अने हथियारवाळा सर्व
सेवको छे. ’ तयारपल्ली लोकोए कहुं के-‘ प्रभु (पातशाह) तुं
बचन प्रमाण छे. ’ ”

जि. प्र. (व. का.)-“ सुलताने सुरिजीने पूछ्युं के-‘ सर्व
पर्वतोमां मोटो पर्वत कयो ? ’ सुरिजीए शत्रुंभय कळो. त्यां गया.
सु०-‘आनो शो प्रभाव छे?’ सुरि-‘जे कोई संपत्तिनी आचार करे
तेना उपर दूधवडे शरे छे. ’ सुलतान तेम करी रायगता झाड
नीचे रह्यो. सर्व तुरको अने बणिकोना उपर कंकू, केसर अने दूध
वि. थी वृष्टि करी हत्ती. सुलताने रंजित शद सोनाना टंकाओथी
थाळ भरावी रायजने बधावी हत्ती. ”

१ त. शुमशीलगणिए कथाकोश[ह. लि. कथा १०]मां जणा-
च्युं छे के-“ तयारपल्ली सुलतान गिरनारगिरि पर गया होता.
त्यां नेमिनाथनी अच्छेय अमेय प्रतिमा जाणीने धा-प्रहारो कर-

એક વખતે સુલતાન, સમામાં વેસીને સૂરિજી સાથે રૂઢ
 અર્થને સાધનારી ગ્રીતિ—ગોઠી કરતા હતા,
 અન્ય પ્રસન્નો તે વખતે ત્યાં તેનો કોઈ ગુરુ આવ્યો; તેણે
 ગોઠી—વિનોદ માથા પર રહેલી ટોપીને આકાશમાં નિરાધાર
 રાખી. સૂરિજી લકુટ જેવા પોતાના રજોહરણ
 (ઓઘા)વડે તે ટોપીને પ્રહાર કરી પાડી નાખી અને તે(રજોહરણ)ને
 ત્યાં રાખ્યું. આચાર્યે તેને(સુલતાનના ગુરુને) કહ્યું
 કે ' જો તારી કંઈ પણ શક્તિ હોય તો આ(રજોહરણ)ને
 પૃથ્વી પર પાડ, નહિ તો મૌન રહે. ' ઘણો વખત જવા છતાં
 તે તેને પાડવામાં સમર્થ થઈ શક્યો નહિ. ત્યારપછી ગુરુજીએ
 પોતે તે પ્રહાર કર્યું. તે(સુલતાનનો ગુરુ) લજ્જિત થયો,
 લોકોથી હસાયો.

બીજે દિવસે પણ એ(સુલતાનના ગુરુ) પાણીથી
 મરેલા ઘડાને આકાશમાં રાખ્યો અને તે બહુ જ ગર્વ કરવા
 લાગ્યો. તે જ સૂરિજી (જિનપ્રભસૂરિ) ઘડાને પણ પ્રહાર કરી
 સુંડ સુંડ કર્યો, છતાં પાણીને તો પોતાની વિદ્યાવડે ત્યાં જ
 રંભાવ્યું. તે ચમત્કાર જોઈને માત્ર તેના એક ગુરુને મૂકી કયા

માયી સ્ફુર્લિંગ(અગ્નિના તળા) નીસરવાથી સુલતાને પ્રભુને
 પ્રણામ કરીને, સમાવીને સોનાના [૧૦૦] ટંકાઓવડે
 ઘણાવ્યા હતા. "

माणसोने विसय थयो न हतो ? त्यारपछी सौ पोतपोताने घरे गयो.

१ शुभशीलगणिए फयाकोश[इ. छि. कथा २]मां जणासुं छे के-“ एक वखते जिनप्रभसूरिजी पीरोज सुलतान साथे गोष्ठी करता वेठा हता त्यारे त्यां मुलाणके(मुलाणा-मौलाना-मुल्लांओ) आग्या. एक मुलाणके(मौलानाए) पोतानी टोपी आकाशमां बछाळी, ते त्यां निराधार रही. सुलताने जिनप्रभसूरिनी सामे जोइ कह्युं के-अहो ! मोडुं आश्चर्य ! सूरि बोल्यो-साह. त्यारपछी सूरिए ते टोपीने त्यां ज थंभावी. त्यारपछी सुलतान बोल्यो-‘ टोपी आणो ’ त्यारपछी तेणे(मौलानाए) आकर्षण मन्त्रनो प्रयोग कयों, पण टोपी आवी नहि. त्यारपछी सुलताने कह्युं के-जिन-प्रभसूरि ! तमे आणो. त्यारपछी सूरिए रजोहरण(ओघो) फैक्युं. तेणे त्यां जइ टोपी आणी, तेथी सुलतान चमत्कार पाम्या.”

जि. प्र. (व. का.)-“ योगिनीपुर(दिह्ली)मां पातसाह पीरोजसुलतानना राज्यमां जितशासनता प्रभावक जिनप्रभसूरि थया, तेना फेटलाक चमत्कारो लखवामां आवे छे.—

पातसाहनी सभामां एक मुलाणके टोपीने आकाशमां निराधार राखी. सुलताने जिनप्रभसूरिजीना सामुं जोयुं, सूरिए रजोहरण (ओघा)बडे टोपीने प्रहार करी नीचे पाडी अने रजोहरणने त्यां(अखर) राख्युं. मुलाणके बहु करवा छतां, पण न पक्युं.

દ વિગેરે વિવિધ શ્રેષ્ઠ પ્રમાવનાઓવડે જેણે સુલતાનને

પછી સૂરિજીએ હાથ ઠંચો કરી તે હડ લીધું. ”

[આ પ્રસંગને સૂચવતું એક ચિત્ર પણ પ્રાપ્ત થાય છે].

શુમશીલગણિય કથાકોષ[કથા ૨]માં જણાવ્યું છે કે—
“બીજે દિવસે માયા પર રહેલ, પાણીથી ભરેલ ઘઢાવાળો પનિહારી
ક્યારે રાજા આગલ ચાલી ત્યારે મૌલાનાએ તેવું ક્યું કે જેથી
બંને ઘઢાઓ આકાશમાં નિરાધાર રહ્યા. સ્ત્રી તો આગલ ગઈ. માથે
ઘઢાને ન જોતાં અને ત્યાં નિરાધાર જોઈ ગયા ચિત્તમાં ચમત્કાર
પામ્યો, તેથી રાજાએ ક્યારે તેની પ્રશંસા કરી ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે—‘જો
પાણી નિરાધાર રહે તો શ્રેષ્ઠ કલા. ત્યારપછી રાત્રાત્ર તે મૌલાનાને
કહ્યું, પરંતુ તે તે કલા ન જાણતો હોવાથી મૌન રહ્યો, ત્યારપછી
ગુરુએ કાંકરાવડે બંને ઘઢા ફોડી પાણીને નિરાધાર રાખ્યું, રાજા
ચમત્કાર પામ્યો. ”

જિ. પ્ર. (વ. કા.)—“ બીજે દિવસે પાણીથી ભરેલો ઘઢો
આકાશમાં રાખ્યો. સુલતાને સામે જોયું. સૂરિએ પાપાણથી પ્રહાર
કરી કપાલો(ઘઢાનાં ઠીંકાં) પૃથ્વી પર પાડ્યાં. પાણી નિરાધાર
[છાદવાના આકારે] જ રહ્યું. શાસનની મહાપ્રમાવના થઈ. ”

૧. શુમશીલગણિય કથાકોષ[હ. લિ. કથા ૪]માં જણાવ્યું
છે કે—“ એક વચ્ચતે સુલતાને કહ્યું—‘જિનપ્રમસૂરિ ! તમે વિદ્વ
ઓ. કહો, આજે હું નગરના કયા ઘાટનાથી નીકળીશ ? ’ ત્યાર-

पण विशेष प्रकारे बोध पमाव्यो हतो. x x ”

—उपदेशसप्तति [अधि. ३, उप. ५, आ. समा पृ. ५७—५९]

पछी जिनप्रभसूरिए पत्रनां लखीने बंध करीने सुलतानने ते लेख आप्यो अने कह्युं के—‘नगरची बहार गया पछी लेख बांचवो.’ त्यार-पछी सुलताने [काफ्र नामना] किझाना २१मा लंगक पासेनी (३१ यरोनी) इंदो दूर करावी, बहार नीकल्या. पछी लेख बांच्यो. जेवी रीते नीकल्यो हतो तेवी रीते ज लखेलुं हतुं. राजा हर्षित थयो. ”

[कथा ५ मां] एक वखते सुलतान बोल्या के—“ आजे हुं शुं खाइश ? ’ त्यारपछी सूरिए लेख लखीने बंध करीने आप्यो अने कह्युं के—‘जम्या पछी बांचवो.’ त्यारपछी सुलताने खोळ खावो. त्यार-पछी लेख जोतां खोळ खावानुं लखेलुं जोयुं. राजा हर्षित थयो. ”

[कथा ६ मां] एक वखते सुलतान बोल्या के—‘सूरि ! कहो, साकर शेमां नाखनां मीठी लागे ? ’ मंत्रीओने अने पंडितोने पूछ्युं. अने क्यारे कोइए पण न कह्युं त्यारे सूरि बोल्या के—‘ म्होंमां नाखतां ’

[कथा ७ मां] एक वखते सुलतान बहार बागमां गया हता. पाणीथी भरलुं मोटुं सरोवर जोइ सफळानी आगळ कह्युं के—“आ सरोवर धूळ पूर्या विना नानुं केम थाय ? ’ एम पूछतां ज्यारे कोइए पण उत्तर न आप्यो त्यारे सूरिए (जिनप्रभे), कह्युं के—‘ आ सरोवरानी पासे बीजुं मोटुं सरोवर करावाय तो आ नानुं थाय. ’ राजा हर्षित थयो. ”

१ [कथा ११ मां] “ एक वखते सुलताने जिनप्रभसूरिने पूछुं के—‘ पृथ्वी पर कयुं फूल मोहुं ? ’ सूरिण कहुं—‘जगत्तने ढांकतुं होवाथी वठणि(वण—कपास)नुं. ’

शुभशीलगणिण कथाकोश[कथा १६]मां सूचव्युं छे के—“ एक नगरमां आवकोमां रोग उत्पन्न थयो हतो, ते कोइ रीते निवर्ततो न हतो. त्यांयी ये आवकोने जिनप्रभसूरि पासे प्रोक्क-वामां आख्या हता. ते बंने आवको ज्यारे ध्यान करता जिनप्रभ-सूरिजीनी पासे आख्या, त्यारे तेओए गुरुजीनी पासे ये युवतीओ नोइ, तेथी ते बंने विचारवा लाख्या के—“ गुरुजीने स्त्रीओनो परिग्रह विद्यमान छे ’ ते बंने ज्यारे पाछा फर्या के स्तंभित थइ गया. ध्यान पछी ते बंने देवीओए पूछुं के—‘ अम्हने बंनेने अहिं केम आणी छे ? ’ गुरुजीए कहुं के—‘ तमो बंने द्वारा श्रीसंघने उपद्रव करवामां आवे छे, आ कारणयी शिक्षा आपवामां आवशे. ’ त्यार पछी ते देवीओ बोली के—‘ आजयी (हवे पछी) श्रीसंघने उपद्रव नहि करवामां आवे. ’ त्यारे ते बंनेने विसर्जित करी हती. बंने आवको मुक्त थया. गुरुजीने नम्या. स्त्री-संदंघ पूछतां गुरुजीए कहुं के—आपना नगरमां आवकोने उपद्रव सांभळ्यो हतो, ते हालमां निवार्यो छे. आप बंनेए ओयुं. त्यार पछी ते बंने आवकोए पोताना नगरमां अइ गुरुए करेछुं नणाल्युं हतुं. ”

जिनप्रभसूरिना प्रवन्धनी जूदी जूदी प्रतियोमां पण थोडा

फेरफार साथे सपर जणावेळो, तथा वींटी विगेरेनो धीमो पण केटलोक वृत्तांत मले छे.

एक ह. डि. पोथी [१७ श. प. जय. भं.] मां प्राचीन गुजराती भाषामां एवा आशयनो चलेख मले छे के—“ वि. सं. १३३१ मां लघुखरतर जिनसिंहसूरिना पट्ट वर जिनप्रभसूरि महान् थया. तेमना गुरुजीए छ मास सुधी आयंयिल करतां पद्मावतीदेवीने आराधी हती. पद्मावतीए प्रत्यक्ष यह कहुं हतुं के— ‘ भगवन् ! तम्हारुं आयुष्य योहुं छे, तम्हारा शिष्य जिनप्रभ-सूरिने फलदायिनी यहश. बागड देशमां बडोद्रा(द) गाममां अमुकने त्यां नानो बेटो पगे धाह (खोढवालो ?) छे, तेने दीक्षा आयो. ’ एम कही पद्मावती अदरय थई हती. गुरुजीए त्यां जइ दीक्षा दीधी. शिष्यने पाट आपी गुरुजी परलोक पहुँच्या. जिनप्रभसूरिने ११ मे वर्षे पद दीधुं.

ते जिनप्रभसूरिए ढिल्ली(दिल्ली) नगरमां महम्मद पात-साहने प्रतिबोध्यो हतो. अलावदीव [थी ?] पण मोटो-पातशाह प्रतिबोध्यो. अहावीरनी पापाणमयी प्रतिमा धोलावी. पातशाह-पासे प्रासाद कराव्यो. श्रीशत्रुंजयनी यात्रा करावी. पद दीधां. रायण दूधे बरसावी. बार गाऊ बह चलाव्यो. मल्लाणा- (मौलाना)ओ साथे वाद कर्वा. राघवचैतन्य-साथे वाद कर्वा. पातशाहनी हर्म्म राणी बालादेने क्षेत्र(खेतार) पाळ लाव्यो हतो, ते छंडाव्यो. जाते पीपलनी शाखा मांगी-बेठो

સમકાલીન ઇતિહાસ.

જાવાલિપુર(જાલોર)માં રહેલા જિનેશ્વરસૂરિણ પોતાનો અંતસમય જાણી પોતાના પટ્ટ પર પોતાના હાથે વાચનાચાર્ય પ્રવોધમૂર્તિ ગણિને સ્થાપિત કર્યા હતા, સકલ સંઘ આગલ

બોલાવ્યો. પાતશાહના ચિત્તના અનેક ચમત્કારો પૂરા કર્યા. મંત્રગર્ભિત ૭૦૦ સ્તોત્રો કર્યા X X મોટા અવદાતવાલા (અતિશયવાલા પ્રભાવક) પુરુષ થઈ ગયા. ”

ધી. જ્ઞાનમંડારની ૭ પત્રવાલી બીજી પટ્ટાવલીમાં સૂચવ્યું છે કે—“ લઘુસ્વરતર શ્રીજિનપ્રભસૂરિ થયા. જેણે મહાવીરની મૂર્તિને ચોલાવી, અમાવાસ્યામાંથી પૂનમ કરી, અલાવદીન (?) પાતશાહને શત્રુંજયનો સંઘવી કર્યો, રાયણથી દૂધ વરસાવ્યું, સંઘ સાથે ઘડ ચલાવ્યો, ફલાવંત રોલની કુલહ(ટોપી)ને મુહપત્તિથી મારી આકાશથી માથે આણી, પ્રાદ્યણની પાણી ભરેલી ગાગર, આકાશમાંથી ઓપાવહે ભાંગી ઠીંકરાંને ફેંટલ નાંચ્યાં. પાણી વિષ્ઠરૂપ થયું, પાતશાહે હાથ ધર્યો, ઊપરથી પાણી ઊતર્યું. શીતજ્વરને શોલીમાં બાંધ્યો, લઘુસ્વરતરગચ્છમાં યવા ચમત્કારી થયા. ”

સ્વ. ગ. ની એક પટ્ટાવલી [સાક્ષર જિનવિજયજી દ્વારા સંગૃહીત અને સ્વ૦ યાચૂ પૂરનચંદ્રજી નાહર પ્ર. પૃ. ૧૪]માં આ પ્રમાવક જિનપ્રભસૂરિના ઘણા અવદાતો હોવાનું જણાવી અન્ય ગ્રંથમાંથી પણ સમ્બંધન કરી મૂક્યું છે, તે પાઠાન્તર સાથે સૂચવું છું.

તેનું નામ જિનપ્રબોધસૂરિ આપ્યું હતું—પમ તેમના શિષ્ય કવિ સોમમૂર્તિગણિય રહેલા જિનેશ્વરસૂરિ—વીવાહ—રાસ (એ. જૈન શૂ. કાવ્ય—સંચય પૃ. ૨૨૬—૨૨૭ પદ ૨૯ થી ૩૧)માં સ્થિત કર્યું છે. વિ. સં. ૧૩૩૧ ના આશ્વિન વ. ૫ જિન-પ્રબોધસૂરિની પદ—સ્થાપના અને તે પછી થીજે દિવસે (વ. ૬) જિનેશ્વરસૂરિનો સ્વર્ગવાસ થયો હતો, પમ રાસ, સ્વ. ગ. પદ્માવલી વિ. પરથી જણાય છે.

આ જિનપ્રબોધસૂરિય વિ. સં. ૧૩૨૮ માં (સૂરિ—ગચ્છ-પતિ થયા પહેલાં) કાતંત્રદુર્ગપદ—પ્રબોધ રચ્યો હતો, તથા સૂરિપદ થયા પછી વિ. સં. ૧૩૩૩ માં પ્રતિમા—પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. એ વિગેરે અમ્હે જેસલમેર માં. સૂચી (અપ્રસિદ્ધગ્રન્થ—ગ્રન્થકૃત્પરિચય)માં જણાવ્યું છે, તથા એ જિનપ્રબોધસૂરિય વિ. સં. ૧૩૩૪ માં પ્રતિષ્ઠિત કરેલ જિનદત્તસૂરિ—મૂર્તિનો ફોટો અમ્હે અપભ્રંશકાવ્યત્રયીમાં પ્રકટ કરાવ્યો છે.

“ગયણયકી જિનિ(ણિ) કુલહ નાંપિ(આણિ) ઓપહ પતારી,
કિદ્ધ મહિપ(ય) મુપ(સ્વ)વાદ નયર પિક્સહ નવ મારી;
દિલી(દિલ્લી)પતિ સુસ્તાણ પૂઠિ તસુ (વહ)વૃક્ષ ચલાવિય,
ર[ી]યણિ સેતુંજિ સિદ્ધરિ દુદ્ધ જલહર વરસાવિય;
દોરહ મુદ્ર કીધી(કિય) પ્રકટ, જિન-પ્રતિમા ઘુસિ વયણિ,
જિનપ્રમસૂરિ સમ કવણ ? , ખરતલંહ—મંદિળ રયણિ. ”

જિનેશ્વરસૂરિના પટ્ટ પર ઉપર્યુક્ત જિનપ્રવોધસૂરિ નિયુક્ત થયા એ અવસરે વિ. સં. ૧૩૩૧ માં જિનેશ્વરસૂરિના અન્ય શિષ્ય જિનસિંહસૂરિ (શ્રીમાલવંશી)દ્વારા સ્વસ્તરગચ્છમાંથી એક શાલા-મેદ પ્રકટ થયો, જે લઘુ સ્વસ્તરગચ્છ(ગણ) તરીકે ઓળખાયો. સ્વ. ગ.ની કેટલીક પદ્ધતિ તથા જિનપ્રભસૂરિ-પ્રવંધ(વ. કા.)માં જણાવ્યું છે કે—“ આ જિનસિંહસૂરિ ૬ માસના આયંધિલ દ્વારા પદ્માવતી દેવીનું આરાધન કર્યું હતું; દેવીએ તેમનું અલ્પ આયુષ્ય સૂચવી તેમના યોગ્ય પટ્ટધર રાજ-પ્રતિબોધક અને પ્રભાવક જિનપ્રભસૂરિ થશે, તેનો પરિચય આપી તેમના પર પ્રસન્ન થવા વચન આપ્યું હતું. ”

પેથદશાહે દેવગિરિ(દોલતાવાદ)માં રાજા રામદેવ અને મંત્રી હેમાદ્રિના સમયમાં જિનદેવ-મંદિર કેવી રીતે કરાવ્યું ? જેની રક્ષા જિનપ્રભસૂરિ કરી હતી.

સુનિસુંદરસૂરિ વિ. સં. ૧૪૬૬ માં રહેલી. ગુર્વાવલીમાં સૂચવ્યું છે કે—“ વિ. સં. ૧૩૨૭ માં દેવેન્દ્રસૂરિ અને તેના પ્રથમ પટ્ટધર વિદ્યાનન્દસૂરિ ૧૩ દિવસના અન્તરે સ્વર્ગવાસી થતાં તેમના બીજા પટ્ટધર વિદ્યાનન્દ-વંધુ ધર્મકીર્તિ ગણી (ગણનાયક) થયા હતા, જે ધર્મવોપસૂરિ નામે પ્રસિદ્ધ થયા

હતા. ઉદાર બુદ્ધિવાળા તે ગુરુ માલવા મંડલની મુમિના વિમ્બ-
પણરૂપ મંડપદુર્ગ(માંડવગઢ) નામના નગરમાં શાહ-
પૃથ્વીધર(પેથડ)ને આર્હત ધર્મનો પ્રવોધ કર્યો હતો.
ત્રિકાલજ્ઞાની તે મગવાને સમ્યક્ત્વ સાથે બારવ્રત અંગીકાર કરતા.
સે(અનાદ્ય)ને પણ પાંચમા વ્રત(પરિગ્રહ-પરિમાણ)માં લાચ
દ્રવ્ય(રૂ.)ની છૂટ રજાવી હતી. અનુક્રમે તે(પૃથ્વીધર) માલવ-
મંડલના રાજાનું પ્રજાઓથી પૂજાતું સચિવત્વ ગ્રાસ્ટ કરી શક્યો
હતો. ઋદ્ધિ વડે કુબેર જેવો થયો હતો. તે પૃથ્વીધરે(પેથડશાહે)
ચૈત્યોદ્ધારા પૃથ્વીને વ્યાસ કરી હતી, સદ્ગુણોદ્ધારા મનીષી-
(સજ્જનો)નાં હૃદયોને વ્યાસ કર્યો હતાં, કીર્તિઓદ્ધારા
દિશાઓને વ્યાસ કરી હતી. ધનદ્વારા મંડારોને વ્યાસ કર્યા
હતા, અને પદ્મગુણના જાણકાર એવા તેણે પૃથ્વીના પ્રભુઓ
(રાજાઓ) પર પણ પ્રકૃષ્ટ શાસન કર્યું હતું.

પોતાના ગુરુ ધર્મધોષ જ્યારે તે નગર(માંડવગઢ)માં.
પધાર્યા, ત્યારે તે પૃથ્વીધરે હર્ષથી ૩ અયુત અને ૬ હજાર
(૩૬૦૦૦) જૂના ટંકાઓના વ્યયવડે તેમનો પ્રવેશોત્સવ
કર્યો હતો.

પ્રસન્ન થયેલા ગુરુએ આપેલ ક્રમ(અનુષ્ઠાનાદિ આમ્નાય)વાળા:

૧. પ્રભાવક ચમત્કારી આ યોગી સૂરિનો સ્વર્ગવાસ વિ. સં.
૧૩૯૭ માં થયો હોવાનું ગુર્વાવલી, તપામચ્છ-પટ્ટાવલી વિગેરે
સાધનોથી જણાય છે.

અને ક્રમથી દ્રવ્યવ્યયનાં સ્થાનો જાણનારા આ પૃથ્વીધરે
ઠજ્જલ ૮૪ ચૈત્યો કરાવ્યાં હતાં.

શ્રેષ્ઠ ઉદાર ધીર અચિન્ત્ય ચરિતોવડે તેણે લાંબા કાલ પર
થઈ ગયેલા, હરિપેળ ચક્રવર્તી, સંપ્રતિ અને કુમારપાલ રાજાનું
સ્મરણ કરાવ્યું હતું.

મુક્તિલક્ષ્મીથી સંયુક્ત જિન-નાયકોથી વિભૂષિત થયેલા
તે બિહારો (જિનમંદિરો), શ્રમિરૂપી મામિનીના હૃદય પર
રહેલા મોતીના હારો જેવા શોમે છે.

‘ કોટાકોટિ ’ એવા નામથી પ્રસિદ્ધ મહિમાવાળો અને
શાંતિનો શાત્રુંજય પર, તથા ‘ પૃથ્વીધર ’ એવી સંજ્ઞાવડે
સુરગિરિ(દેવગિરિ-દોલતાગાદ)માં અને મંડપાદ્રિ(માંડવગઢ)
માં અને પૃથ્વી પર નગરો, ગામો વિગેરેમાં રહેલા તેના બીજા
પણ ઘણા ઊંચા પ્રાસાદો મુક્તિરૂપી વલમી પર ચડવાને નીસર-
ણીના દંડ જેવા શોમે છે.

પૃથ્વીધરશાહે કરાવેલા પ્રાસાદોના સ્થાનોની સંખ્યા
અને મૂલનાયક જિનોનાં નામો વિગેરે વક્તવ્ય, પૂજ્ય ગુરુ
સોમતિલકસૂરિજીએ કરેલું સ્તોત્ર, અર્હિ ઉતારીને પઠન કરવું
જોઈએ; તે આ પ્રમાણે છે—

“ દીન વિગેરેને સુવિધિપૂર્વક ઉત્કૃષ્ટ દાન આપનાર,
જયસિંહ રાજા પ્રત્યે મક્તિવાળા, યોતાનું ઔચિત્ય સાચવનાર,
અર્હન્તોની મક્તિથી પુષ્ટ, ગુરુના ચરણ સેવનાર, મિથ્યામતિને

परिहरनार, सत्शील विगेरेथी पोताना जन्मने पवित्र करनार,
 प्राये रोपनो नाश करनार, सारी रीते विशाल अनेक पौषध-
 शालाओ करावनार, मंत्रमय स्तोत्रद्वारा विदीर्ण थयेला लिंगथी
 विवृत(प्रकट)थयेल श्रीपार्श्वनी पूजा करनार, विद्यन्मालिदेवे
 करेल, देवाधिदेव नामथी प्रख्यात महावीरनी देदीप्यमान
 प्रतिकृति(मूर्ति)नी आडंबरथी पूजा करनार, नित्य त्रिकाल
 जिनराजनी पूजनविधि तथा वे वखत आवश्यक(प्रतिक्रमण)
 करनार, धार्मिक मात्र साधु पर पण मोटी भक्ति करनार,
 संसार पर विरक्ति करनार, सारां पर्वोमां पौषध करनार,
 साधर्मिकोनुं सदा वैयावृत्त्य अने उच्च प्रकारे हर्षथी
 वात्सल्य करनार, पुण्य-सागर श्रीमद संप्रतिराजाना, कुमारपाल
 भूपालना अने सचिवाधीश वस्तुपालना चरितने संभारी
 संभारीने उदार हर्षरूपी सुधा-सागरनी ऊर्मियोमां उन्मज्जन
 करता, श्रेयरूपी उद्यानने सिंचित करवामां वर्षाकालना
 श्रेष्ठ मेघ जेवा सज्जन पृथ्वीधर(पेयड)शाहे सम्यग्
 न्यायथी सारी रीते उपार्जित करेला बहोळा धनने सारा
 स्थानोमां स्थापतां वि. सं. १३२० वीत्या पछी नेत्रोने
 प्रसाद-जनक, सुख आपनारा जे जे प्रासादो, जे जे गिरि
 (पर्वत) पर, श्रेष्ठ नगरमां अथवा गाममां कराव्या,
 ते प्रासादोने तेमां रहेला जिननायकोना नाम साथे
 श्रद्धापूर्वक हुं स्तावुं छुं—

વિ. સં. ૧૩૨૦ લગભગમાં પેથડશાહે કરાવેલા
સોનાના દંડ-કલશવાળા ૮૪ જિન-પ્રાસાદોનાં

મુખ્ય સ્થાનો.

નગ-નગરાદિ-નામ.

મૂલનાયક જિન-નામ

૧	મંડપગિરિ(માંડવગઢ-માલવા)માં	આદિજિન
૨	#નિવસ્યૂર પર્વત પર (ગિરનાર-સ્મારક)	નેમિજિન
૩	# „ „ નીચે શ્રમિ પર	પાર્શ્વનાથ
૪	#હજ્જયિનીપુર(હજેળી-માલવા)માં	„
૫	#ચિક્રમપુરમાં	નેમિજિન
૬-૭	#મુકુટિકા(મકુડી)પુરીમાં	પાર્શ્વજિન અને આદિજિન
૮	ચિન્ધનપુરમાં	મહિનાથ
૯	આશાપુરમાં	પાર્શ્વનાથ
૧૦	ઘોષકીપુરમાં	આદિજિન
૧૧	અર્યાપુરમાં	શાંતિજિન
૧૨	#ધારા નગરમાં	નેમિનાથ

૧. રત્નમંડનગણિય રચેલા સુકુતસાગર કાવ્યમાં શત્રુંઞયાવતાર (શત્રુંઞય-સ્મારક) નામના આ ચૈત્યને ૭૨ જિનાલયોવાળું, સોનાના દંડ-કલશવાળું ૧૮૦૦૦૦૦ અઢાર લાખ દ્રમ્મોવડે કરાવેલું જણાવ્યું છે.

१३	चयनपुरमां	नेमिनाथ
१४	चंद्रकपुरीमां	आदिजिन
१५	जीरापुरमां	"
१६	जलपट्टमां	पार्श्वनाथ
१७	दादडपुरमां	"
१८	हंसलपुरमां	धीरजिन
१९	*मान्धाताना गूलमां	अजितनाथ
२०	धनमाठकापुर(घणियावी ?)मां	आदिजिन
२१	*मंगलपुरमां	अमिनंदन जिन
२२	*चिक्कलपुरमां	पार्श्वनाथ
२३	*जयसिंहपुरमां	धीरजिन
२४	सिंढानकमां	नेमिजिन
२५	*सलखगपुरमां	पार्श्वनाथ
२६	*अँन्त्रीपुर(इंदोर ?)मां	"
२७	ताहणपुरमां	शांतिजिन
२८	*हस्तिनापुरमां	अरजिन
२९	*करहेटक(करहेडा)मां	पार्श्वनाथ
३०	नलपुरमां	नेमीश्वर
३१	दुर्गमां	"

१-२. सु. सा. मां चंद्रावती तथा ज्यापुर जणावेल छे.

१. आल्ल पृ. ८६ नी टिप्पणी जुओ.

૩૨	#વિહારક(વિહાર ? વ્યારા ?)માં	વીરજિન
૩૩	લંચકર્ણીપુરમાં	"
૩૪	સ્વંડોહ(સ્વંડવા)માં	કુંથુનાથ
૩૫	#ચિત્રકૂટાચલ(ચિત્તોડગઢ)પર	આદિજિન
૩૬	#પર્ણવિહારપુરમાં	"
૩૭	ચંદ્રાનકમાં	પાર્શ્વનાથ
૩૮	#વં(વાં)કીમાં	આદિજિન
૩૯	નીલકપુરમાં	અજિતનાથ
૪૦	#નાગપુરમાં	આદિજિન
૪૧	મધ્યકપુરમાં	પાર્શ્વનાથ
૪૨	#દર્ભાવતિકાપુર(ડમોડ)માં	ચંદ્રપ્રભજિન
૪૩	#નાગહૂદ (નાગદા)માં	નમિનાથ
૪૪	#ધવલક (ધોલકા) નગરમાં	મહિનાથ
૪૫	#જીર્ણદુર્ગ(જૂનાગઢ)માં	પાર્શ્વનાથ
૪૬	#સોમેશ્વરપત્તન(પ્રભાસપાટણ)માં	"
૪૭	શંખપુરમાં	મુનિસુવ્રત જિન
૪૮	સૌવર્તકમાં	મહાવીર જિન
૪૯	#વામનસ્થલી(વળથલી)માં	નેમિજિન
૫૦	#નાસિક્ય(નાશિક)પુરમાં	ચંદ્રપ્રભ જિન
૫૧	#સોપારપુરમાં	પાર્શ્વજિન
૫૨	રૂણનગરમાં	"

५३	उरुंगल(वरंगल)मां	पार्श्वजिन
५४	*प्रतिष्ठान(पैठण)मां	"
५५	*सेतुबंधमां	नेमिजिन
५६	*वटपद्र(वडोदरा ?)मां	वीरजिन
५७	नागलपुरमां	"
५८	टकारिकामां	"
५९	*जालंधरमां	"
६०	*देवपाल(देपाल)पुरमां	"
६१	*देवगिरि(दोलताबाद)मां	"
६२	*चारूपमां	शांतिजिन
६३	द्रोणतमां	नेमिजिन
६४	*रत्नपुरमां	"
६५	अर्धकपुरमां	अजितनाथ
६६	*कोरंटकमां	महिनाथ
६७	*ढो(द्वा)रसमुद्र (पशुसागर) देशमां	पार्श्वनाथ
६८	*सरस्वती पत्तन(पाटण)मां	"
६९	*शत्रुंजय पर'कोटाकोटि' जिनेन्द्रमंडप साथे	शान्तिनाथ
७०	*तारापुरमां	आदिजिन
७१	*वर्धमानपुर(वढवाण ? वडवाणी ?)मां	मुनिसुव्रतजिन

१ सु.सा. मां आने ८ भार-प्रमाण सोनाना ७२ दंड-कलशवाळो
प्रासाद सूचव्यो छे. भार-प्रमाण माटे पृ. ८७ नी टिप्पणी वांचो.

૭૨	#ચટપદ્ર (વહોદ ?) માં	આદિજિન
૭૩	#ગોગપુરમાં	"
૭૪	પિચ્છનમાં	ચંદ્રપ્રમજિન
૭૫	#ઓંકારપુરમાં અદ્ભુત(ઉત્કૃષ્ટ) તોરણવાળું	જિનમંદિર
૭૬	#માંઘાત(તા)પુરમાં	ત્રિક્ષણ "
૭૭	વિકનપુરમાં	નેમિનાથ
૭૮	ચેલકપુરમાં	આદિજિન

અહીં રીતે પૃથ્વીધરે પ્રત્યેક પર્વત, નગર, ગામ અને સીમમાં સર્વત્ર (ચોતરફ) હિમાલયનાં શિખરો સાથે સ્પર્ધા કરનારાં ઉંચાં ચૈત્યોમાં, પૃથ્વીરૂપી યુવતિના માથાના મુકુટ જેવાં; જિનોનાં જે ધિંગોને સ્થાપ્યાં તેને; તથા દેવોએ અને નરવરોએ

* બાધી નિશાનીવાળાં નગર, ગામ વિગેરેનાં નામો સુ. સા. માં પણ સૂચવેલ છે.

૧. પુરણ—પ્રખ્યાત ‘ ઓંકાર—માન્ઘાતા ’ સંબંધી એક પરિચયદેશ ‘ વાળી ’ હિન્દી પત્રિકાના વિ. સં. ૧૯૯૧ના ‘ નીમાઢ ’ ૨ અંકમાં છે.

ઓંકારપુરમાં પેયડશાહે હેમાદ્રિના નામે ચલાવેલ સત્ર મોજન—દાનશાળા માટે આગલ વાંચો. અનેક રાજ્ય—પરિવર્તન ઉચ્ચલપાચલ અને અન્ય આસ્માની—સુલતાની પદ્ધતી હાલમાં અહિં તે શ્વે. જૈન મન્દિરોનાં દર્શન થતાં નથી, પરંતુ ઓંકારજીમાં અર્વાચીન દિ. જૈનમન્દિર ‘ સિદ્ધવરકૂટ ’ સિદ્ધક્ષેત્ર નામથી ઓઢાલાવાય છે.

કરાવેલાં અને ન કરાવેલાં(અકૃત્રિમ-શાશ્વત) અન્ય જિન-વિંચોને પણ હું વંદન કરું છું.” પૃથ્વીધરશાહે કરાવેલાં ચૈત્યોનું (શ્લો० ૧૮૬ થી ૨૦૧) ૧૬ કાવ્યોવાળું સ્તોત્ર, પૂજ્ય સોમતિલકધરિણ કરેલું છે.

ફરકતા ધ્વજરૂપી હંસોથી શોભતી આકાશગંગાને ચન્દ્રકાંત રત્નના પાણીવડે સ્વતો, સ્ફટિકરત્નમય કલશરૂપી ચંદ્રને મસ્તકપર ધારણ કરતો, મરકતમણિદ્વારા નીલકંઠવાળો તેનો ડઝ્ઝલ ચૈત્યોનો સમૂહ, જ્યોત્સ્નાવાળા હર(મહાદેવ)ના વિલાસનો આશ્રય કરે છે. (મહાદેવના વિલાસની જેવો શોભે છે). આ(પૃથ્વીધર-પેયડશાહ)નું વારંવાર વર્ણન શું કરાય ? જેણે હરપથી ૨૧ ઘડી ગ્રમાણ સોનાના વ્યયદ્વારા, શત્રુંજય પર સુમેરુપર્વતના શિખર જેવું આદીશ્વરનું સુવર્ણમય મંદિર કરાવ્યું હતું. તેના પુત્ર-શ્રાંઙ્ગણદેવને ઉત્તમ જનો ઉદાર કહો અથવા કૃપણ કહો; આશ્ચર્ય છે કે-જેણે શત્રુંજયમાં અને રૈવતક- (ગિરનાર)માં પણ સોના-રૂપાનો એક જ ધ્વજ આપ્યો હતો. કેટલાક કહે છે કે-‘સોનાની ૫૬ ઘડીનો વ્યય કરી તેણે લીલામાત્રથી હર્ષપૂર્વક ઇંદ્રમાલા પહેરી હતી.’ પૃથ્વીને ગ્રણ

૧. ગણિતસાર વિગેરે પ્રાચીન ગણિત ગ્રંથોમાં, સોનાના ટોલ સંબંધમાં સૂચવ્યું છે કે-૧ ગુંજા (ચળોઠી)=૧ માસો. ૧૬ માસા= ૧ કર્પ. ૪ કર્પ=૧ પલ. ૬ પલ=૧ મળ ૧૨ પલ=અધમળ. ૨૪ પલ=૧ મળ. આવા ૧૦ દશ મળની ૧ ઘડી અને ૧૦ ઘડી=૧ માર ગણાય છે.

દિશામાં ધારણ કરતા કૂર્મ (કચ્છપ), વરાહ અને શેષ ઘણું કષ્ટ પામતા હતા; તેઓ તે પૃથ્વીને ચોથી દિશામાં ધારણ કરનાર પૃથ્વીધરને ગ્રાસ્ટ કરીને હર્ષિત થયા.

મોક્ષ આપવામાં જામીન જેવાં, જિનોષ કથન કરેલાં સમગ્ર શાસ્ત્રો લેખાવીને તેણે ઉચ્ચ પ્રકારનાં સરસ્વતી-ક્રીડાગૃહો જેવા ૭ થેષ્ટ કોશો (મંડારો) ભરાવ્યા હતા.

સ્તંભતીર્થ(સ્તંભાત)માં નિવાસ કરતા પ્રભાવક સંઘ-પતિ મીમે શીલ (બ્રહ્મચર્ય) સ્વીકારતાં, સમસ્ત સાધર્મિકોનો સત્કાર કરતાં પૃથ્વીધરને પણ ઉચિત વેષ મોકલાવ્યો હતો. પ્રથમિની નામની સુપત્ની સાથે, તેવી રીતે (બ્રહ્મચારી થઈને) જ સાધર્મિકપણાનો વિચાર કરતાં ૩૨ વર્ષનો મટ (શક્તિ-સંપન્ન યુવક) હોવા છતાં પણ, કામને જીતી, શીલ (બ્રહ્મચર્ય) સ્વીકારીને પૃથ્વીધરે તે વેષ પહેર્યો હતો. આ(પૃથ્વીધર)ની પ્રિયા પ્રથમિની પણ સતીઓમાં પ્રથમ તરીકે પ્રખ્યાત થઈ હતી; ગુરુ-દેવ-મક્ત એવી જે પણ કોઈ વાર પણ, ક્યાંય પણ પુણ્ય કૃત્યોદ્વારા પૃથ્વીધરથી હીન થઈ ન હતી.

રાજાએ અર્પણ કરેલ માલવા(દેશ)ની રક્ષાની મહાર્ચિતા-વાઙ્મો હોવા છતાં પણ ગુરુના ઉપદેશને વશ રહેનાર, વંને વાર પ્રતિક્રમણ કરનાર, નિત્ય ૩ વાર જિન-પૂજન, ગુરુ-નમન, સાધર્મિકોનું અમ્યર્ચન(સન્માન), દીન-વિગેરેનો ઉદ્ધાર, સુશાસ્ત્રોનું પઠન, પર્વદિવસોમાં પૌષઘ, એ પ્રમાણે કૃત્યોને તે

આશ્ચર્યકારક રીતે કરતો હતો. શ્રેષ્ઠ ઉદાર સમગ્ર સદ્ગુણોવાળો, સદા ૬ આવશ્યકોમાં તત્પર, અર્હદ્-ગુરુ-મક્ત, મત-પ્રભાવક તે (પૃથ્વીધર=પેથડ) પૃથ્વીના અલંકારરૂપ થઈ ગયો. ”

[મુનિસુંદરચરિત્રી સં. શુર્વાલી શ્લોક ૨૦૨ થી ૨૧૨]

દેવગિરિમાં જિન-પ્રાસાદ કેવી રીતે કરાવ્યો ?

પં. રત્નમંડનગણિય વિક્રમની ૧૬ મી સદીમાં રચેલા પેથડશાહના ઐતિહાસિક પ્રબંધરૂપ સુકૃતસાગર નામના મંડનાંક સં. કાવ્ય(ચતુર્થ તરંગ)માં સ્વચ્ચું છે કે—

“ તે પ્રાસાદોમાં, દેવગિરિપુરમાં એક દિવ્ય પ્રાસાદ, જે રીતે ધન્યો, તે પ્રબંધ જાણવા યોગ્ય છે—

“ હાથીઓની મદ-ટુટિની સુગંધથી વહેકતા મુખ્ય દ્વાર-બાહ્ય, ઘણા સુવર્ણથી સાર્થક નામ ધરાવતું દેવગિરિ(દેવોનો પર્વત સ્વર્ણગિરિ=મેરુ)પુર છે. પ્રાકાર(કિલ્લો), પરિખા (લાઈ) અને આરામ(ઉદ્યાનો)ની પંક્તિઓથી પરિવેષિત થયેલા શ્રીવીજ જેવા જે નગરને શત્રુઓ એકતાનવાળા થઈ સંભારે (ધ્યાનમાં ધરે) છે. તે નગરમાં ધ્વનિ કરતાં બારહજાર વાદ્યોદ્વારા શત્રુઓને ત્રાસ પમાડનાર, સંગ્રામની ઓમાના પ્રયોજનરૂપ થયેલ શસ્ત્રો વિગેરેની સામગ્રીવાળો, તથા ૧ મોતીની જોડ, ૨ ચિત્તને ચોરનાર સ્ત્રી, ૩ કષ્ટમંજન ઘોડો અને ૪ વાવનાચંદન એ ચાર રત્નોવાળો, ૫૬ કરોડ સોનેયાવાળો, ૮૦૦૦૦ એંશી

હજાર ઘોડાઓવાઝો તથા ૧૨૦૦૦ બાર હજાર હાથીઓવાઝો રામ નામનો રાજા હતો.

તેનો ધી-સહ (મંત્રી) હેમાદિ' હતો, જેની પાસે ઘણું હેમ વિગેરે હતું. આશ્ચર્ય છે કે જેણે કૃપણતાથી પોતાનું પાપ પણ યાચકોને આપ્યું ન હતું. તે વચ્ચે ત્યાં બ્રાહ્મણોનું એકછત્ર

૧ ઉપર સૂચવાયેલ હેમાદિ એ દેવગિરિ-રાજ્યમાં દક્ષિણના ઇતિહાસમાં સુપ્રસિદ્ધ હેમાદિ એક નામાંકિત અધિકારી થઈ ગયેલ છે. તેનો પરિચય કરતાં પહેલાં આપણે ગુજરાત અને દક્ષિણનો તત્કાલીન પૂર્વ ઇતિહાસ લક્ષ્યમાં લેવો જોઈએ.

વિક્રમની ૧૩મી સદીના સત્તાર્ધમાં દેવગિરિના રાજા સિંહણે મોટું સૈન્ય મોકલી ગુજરાત પર ચઢાઈ કરવાની એક ઠક સાધી હતી, પરંતુ ગૂર્જરેશ્વર-મહામાત્ય મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલની-વીરતા-મયી સમયસૂચકતાથી તથા મહામંડલેશ્વર વાઘેલા લાવણ્યપ્રસાદ અને મહારાણા વીરધવલની વીરતાથી તેમાં તેને સફલતા મળી જણાતી નથી. મરુચની સગદમાં-નર્મદા અને તાપી નદીના તટ પર ઘન પક્ષનાં સૈન્યોએ મયાનક પરિસ્થિતિ વપસિયત કરવા છતાં અંતે સંધિ થયાનું સૂચન મળે છે. ગૂર્જરેશ્વર-પુરોહિતકવિ સોમેશ્વરે રચેલી કીર્તિ-કૌમુદી (સર્ગ ૪, શ્લો ૪૩-૪૭), જયસિંહસૂરિએ રચેલ હમ્મી-ગમદમર્દન નાટક, તથા મં. વસ્તુપાલનો એ. પરિચય કરાવતાં કેટલાંક અન્ય સાધનો પરથી એ જણાય છે. ગા. ઓ. સિ. સર-પત્રી પ્રકાશિત થયેલી લેખપદ્ધતિમાં ચમલપત્રના ત્રણાહરણ તરીકે

साम्राज्य हतुं; जैन चैत्य करावनाराओने वेओ बलबडे अटकावता हता. ए वात सांभळीने देदना नंदन पेथडशाहे विचार्युं के-‘जो कोइ पण रीते आ नगरमां विहार(जिनमंदिर) करावायतो घणो लाम धाय अने जैनदर्शननी प्रभावना थाय.’ फरी विचार कयों के ‘तो हेमादि साथे हुं प्रेम धारण करूं, जेथी तेनी प्रेरणाद्वारा म्हारुं आ प्रयोजन राजाथकी सिद्ध थाय. सर्वांग-पूर्ण लक्ष्मीवाळो आ राजा तो घणा सोनावडे, माणेकोवडे, घोडाओवडे के हाथीओवडे तुष्ट करी शकाय तेम नथी. ‘प्रधानने संतुष्ट कर्या बिना राजाने तुष्ट करवा’-ए न्याययुक्त नथी. ‘वारणाना विवने

वि. सं. १२८८ वै. शु. १५ना निर्देश साथे ए संधिनी शरती सूचवी छे के-“ सिंहणदेवे अने महामंडलेश्वर राणा लावण्यप्रसादे पूर्व रुद्धि प्रमाणे पोतपोताना देशमां रहेवुं, कोइए पण कोइनी भूमि पर आक्रमण करवुं नहि-इबाववी नहि; राज्जुथी हलो थाय तो एक-बीजाए सैन्यनी सहायता करवी. ” सिंहणनी विरुदावलीमां तेने ‘गूर्जरराज-हस्त्यकुश’ तरीके तथा गूर्जरेश्वर वीसलदेवने ‘सिंघण-सैन्य-समुद्र-संशोषणबडवानल’ तरीके ओळखावेल छे.

उपर्युक्त चंद्रवंशी सिंहण पछी, जैत्रपाल पछी, राजधानी देवगिरि(दक्षिण)नी गांधी पर आवेल महादेव राजाना अने तेजा उत्तराधिकारी रामदेव राजाना राज्यमां (विक्रमनी १४ मी सदीना पूर्वार्धमां) श्रीकरणाध्यक्ष हेमाद्रि नामनो अतिबुद्धिशाली राज्याधिकारी बई गयो. पुराणो, स्मृतियो विगोरेमांथी उद्धृत करी

પૂજ્યા વિના મૂલનાયક પૂજાય નહિ. ' તેથી સત્ર (સદાવ્રત-
 દાનશાલા-ભોજનશાલા) માંડવામાં આવે અને ત્યાં હેમાદિતું
 નામ કહેવામાં આવે; તો લોકમાં પોતાનો પ્રાસુક (પોતે ન કરેલ,
 ન કરાવેલ) યશ સાંભળીને તે તુટ થાય. એવી રીતે તેતું
 તોષણ અને દાનથી ઉત્પન્ન થતું મ્હાતું પુણ્ય-‘આંગ્રાને પાણી
 સિંચાય અને પિતૃઓને તૃપ્તિ થાય ’ એ વિગેરે નીતિની જેમ-એ
 વંને કાર્યો થાય. ”

ઉપર પ્રમાણે વિચાર કરીને પૃથ્વીઘરે (પેથડશાહે) મુસા-
 ફરોને આનંદ આપનાર વિશાલ સત્રાગાર (સદાદાન-ભોજન-
 શાલા) ઑંકારનગરમાં મંડાવ્યું. ત્યાં સજ્જનોને ઉજ્જ્વલ પાણીબંડે

૧ વ્રત, ૨ દાન, ૩ તીર્થ અને ૪ મોક્ષ (પરિશિષ્ટ સાથે) વિષય
 પર યોજાયેલ ‘ ચતુર્થર્ગ ચિંતામણિ ’ નામનો વિશાલ સંપ્રદ શ્રંથ એ
 હેમાદ્રિની કૃતિ સરીકે ઓલસાય છે. તેમાં દેવગિરિના યાદવ
 (જાધવ) રાજાઓ સાથે હેમાદ્રિની પણ પ્રત્યેક પરિચ્છેદમાં પ્રશંસા
 કરવામાં આવી છે. એ વિચારતાં ઘાસ્તવિક રીતે તે સંપ્રદ કૃતિ,
 હેમાદ્રિના આશ્રિત કોઈ વિદ્વાન્ની જણાય છે. આ હેમાદ્રિ સંબંધમાં
 મરાઠી ભાષામાં ‘ હેમાદ્રિ ઝર્ફ હેમાદપંત ’ નામનું વિસ્તૃત માહિતી-
 વાળું પુસ્તક, કેશવ આપ્પા પાધ્યે, બી. એ. એલ્. એલ્. બી.
 (ઍલ્. ડી. એલ્. એલ્.) દ્વારા સન્ ૧૯૩૧માં પ્રકાશમાં
 આવેલું છે, ઇટલે અહિં તેનો વિશેષ પરિચય કરાવવાની યાસ
 અપેક્ષા રહેતી નથી.

સ્નાન કરાવાતાં હતાં. પ્રાકૃત (સામાન્ય) મનુષ્યો માટે પગ ઘોવા લાયક પાણી તૈયાર રखाતાં હતાં. સત્રની સમીપમાં વિહાર (જૈન મંદિર)માં અર્હન્તોને પ્રણામ કરાવી સાધર્મિક થયેલા સર્વને વિવેકથી ભોજન કરાવાતાં હતાં. ઘણાં પક્વાનો, છાંડથી भरपूर મંડો (માલપૂઢા), અલંડ ઉજ્જ્વલ શાલિ (ચોલા), પીઢી ગુણકારી દાઢ, નાકથી પીવાય એવું ઘી, ઘણાં શાકો, પિત્તને શાંત કરનારા કરંભા, સ્નિગ્ધ (તર-ચીકાશવાલું) દહીં, લલંગના સંગથી સુગંધિ પાણી મનુષ્યોવડે સ્વેચ્છાપૂર્વક આસ્વાદિત કરાતું હતું. નાગરવેલનાં પાનો, કપૂર અને સોપારી સાથે અપાતાં હતાં. પછી નિદ્રા વિગેરે માટે દિવ્ય લાટો (પલંગો) અપાતી હતી. ત્યાં આવેલા પ્રવાસીઓ સ્વાદુ ભોજન કરતા અને સુત્તે સૂતા છતા પોતાની સ્ત્રીઓના અને માતાઓના હાથોને તથા પોતાનાં ઘરોને સંભારતા નહિ. પૂછનારાઓની આગળ તો હેમાદિનું જ નામ કહેવામાં આવતું હતું. એવી રીતે પેથડશાહે ત્યાં જ્યારે ૩ વર્ષો સુધી સત્ર ચલાવ્યું; ત્યારે ભોજનથી પ્રસન્ન થયેલા, દેવગિરિમાં ગયેલા ભાટ વિગેરે, ૩ વર્ષ સુધી હેમાદિની આદરથી એવી રીતે સ્તુતિ કરતા હતા કે—

“ ઑંકારપુરરૂપી ક્યારામાં, પૃથ્વીના જનોને અતિપ્રિય એવું સત્ર, યતિઓના સમૂહવડે પરમ ધ્યેય પવિત્ર વીજ જેવું આચરણ કરે છે; તે થકી ઉત્પન્ન થયેલી અને કવિતારૂપી આ

નીકોવડે વિસ્તરેલી તમારી અસાધારણ કીર્તિરૂપી લતા આજે માંડવાની જેમ વ્રહ્માંડ પર ચઢે છે. ”

ए विगेरे प्रकारनुं प्रशंसावाळुं खोडुं वर्णन नित्य सांमळतां हेमादिए एक वखते चित्तमां विचार कर्यो के—“ में जन्मथी मांडीने याचकोने पण कांह आप्पुं नथी, तो आ लोको सत्र (दानशाला—भोजनशाला)शुं कहे छे ? अने आ वळी जो कदाचित् कोइ एक कहे तो खोडुं होइ शके; परंतु आटला वधा लोको आटला वखत सुधी असत्य बोलनारा न होइ शके.” एयो विचार करीने ते जोवा माटे तेणे एक माणसने ओंकार-पुरमां मोकल्यो. त्यां जइ आवेला ते माणसे जाणेलो संवंध जणाव्यो के—“ सर्व प्रकारना स्वाद रसवाळी ते भोजनशालामां जे भोजननो स्वाद ग्रहण करे, ते ज रसना(जीम)ने हुं रसज्ञा जाणुं छुं, बीजी जीमने तो रसना कहो. त्यां आवेलो कोइ पण माणस असंतुष्ट थइने जतो नथी, तेम ज अन्य भोजनोनी अवज्ञा कर्या विना जतो नथी, तथा तमारी प्रशंसा कर्या विना जतो नथी. तमने ते भोजनशालामां आटला वखतमां सवाकरोड द्रम्मनो व्यय थयो; परंतु तमारो यश अने पुण्य करोड कल्प पर्यन्त रहे तेवां थयां छे. कानरूपी नीकद्वारा आवेलां आ वचनरूपी पाणीवडे सिंचायेला हेमादिना शरीर पर रोमांचरूपी अंकुरा प्रकट थया. त्यार पळी ओंकारपुरमां जइ भोजनशालाना अधिकारीओने सारी रीते पूछीने ते भोजन-शाला चलावनार तरीके पृथ्वीघर(पेथडशाह)ने जाणीने

हेमादिए तेनी स्तुति करी के—“ ते पुण्यवती स्त्रीनी कुक्षिना ओवारणा लउं, के जेणीए पृथ्वीधर नामथी प्रख्यात पुरुष—रत्न उत्पन्न कर्युं. ते पुत्रवती सती युवती मले गर्व धारण करो के जेणीने गुणोवडे अलौकिक पृथ्वीधर(पेथड) जेवो पुत्र छे.” “बीजाना द्रव्यवडे पोताना नामने प्रख्यात करे तेवा पुष्कळ मनुष्यो छे; परंतु पोताना द्रव्यवडे बीजानी ख्याति करावनार तो मात्र पृथ्वीधर(पेथड) ज छे ” ए प्रमाणे स्तुति करीने हेमादि, स्वर्गनगरीना गौरवने न्यून करनार दुर्ग (मांडवगढ)मां जइने पेथडशाहने मळ्यो. पेथडशाहे तेनो हर्षथी सत्कार कर्यो. हेमादिए तेने कहुं के—तमोए आवी भोजनशाळा म्हारा नामे मांडी, तेनो जे हेतु होय ते खुशीथी मने कहो. जो के तमारा उपकारनो बदलो तो हुं कोइ रीते चाली न शकुं, तो पण म्हारा योग्य कार्यनुं कथन करी मने आनंदित करो. ’ प्रधान(हेमादि) वडे आग्रहपूर्वक पूछातां पृथ्वीधरे(पेथडशाहे) कहुं के—‘ जो विलंब विना कार्य—सिद्धि थाय, तो कार्य कहेवामां आवे. ’ हेमादिए कहुं के—‘ बहु शुं कहुं !, तमोए इच्छेलुं कार्य, मारे द्रव्यवडे, बल-वडे अने शरीर द्वारा पण करवानुं छे. ’

पेथडशाह बोल्या—‘ तो देवगिरि पुरनी मध्यमां विहार (जिनमंदिर)ने योग्य एवी मोटी भूमि मने अपावो. ’

ब्राह्मणोनी उद्धवाइथी दुःसाध्य एवुं पण ते कार्य, ग्रीढ

उपकारना भारथी दबायेला ते बुद्धिशाळी मंत्री हेमादिए ते न चखते स्वीकार्युं. त्यारपछी सपरिवार ते वंने देवगिरि पुरीमां गया. हेमादिए मंत्री पेयडने रमणीय हर्म्य(हवेली)मां उतार्या. ' चैत्यनी भूमि माटे हुं जाते राजाने विज्ञप्ति करीश, आ विषयमां तमारे कांह पण चिता न करवी. ' एम कही हेमादि घरे आव्यो.

हेमादि अवसर जोतो हतो; कारण के अवसर विना करातुं कार्य सारुं थतुं नथी. एवामां एक सारो अवसर मळी गयो. घोडा येचनारा त्यां आव्या. राजाए तेमांथी एक श्रेष्ठ घोडो लेवा प्रधानने कहुं. अश्वलक्षणना विचक्षण परीक्षक हेमादिए एक जातिवंत घोडो दर्शाव्यो. समस्त लक्षणवाळो देवसत्त्वी ते घोडो राजाने पसंद पड्यो. गति विगेरेथी तेनी परीक्षा करी ६०००० साठ हजार टंका(रु.)वडे ते घोडो लइ राजा घरे गयो. अन्य प्रसंगे पाणी-पार उतरतां हेमादि मंत्रीनी प्रतिभाथी ते जातिवंत(कुलीन) घोडानी उत्तमतानी प्रतीति थइ. राजाए तेनुं नाम ' कष्टभंजन ' प्रकट कर्युं. श्रेष्ठ सत्कार कर्यो. हेमादिना विस्मयकारी ते विज्ञानथी तुष्ट थइ राजाए अभीष्ट मागवा कहुं. ए अवसरे मंत्री हेमादिए माग्युं- ' मारो एक बन्धु अहि मनोहर विहार(जिन-मंदिर) कराववा इच्छे छे; ते माटे मनोऽभिलपित स्थानमां भूमि अर्पण करो. ' राजाए कहुं के- ' ब्राह्मणोनी अभीति होवा छतां पण में तमने भूमि

આપવી છે જ; પરંતુ કહો કે-તે વન્ધુનું નામ શું છે ? અને તે ક્યાં વસે છે ?' હેમાદિએ કહ્યું કે-‘ રાજન્ ! અવંતી (માલ્વા)નો અલંકાર, ધર્મકર્મમાં કુશલ પૃથ્વીધર (પેથડ) નામનો જીમથી માનેલો મ્હારો વંધુ છે. માલ્વામાં જયસિંહ નામના રાજા વિવમાત્ર છે; છત્ર અને ચામરોથી રહિત હોવા છતાં પણ પૃથ્વીધર (પેથડ) જ પતિ (રાજા) છે, તે પ્રાતઃ-કાલે પ્રભુ (આપ મહારાજા)ને પ્રણામ કરવા માટે આવે ત્યારે સ્નેહથી ઘરે આવેલ માલવરાજને યોગ્ય એવા સર્વ ગૌરવને યોગ્ય છે.’

રાજાએ (રામદેવે) એ અવધારણ કરી હૃદયમાં નિશ્ચય કર્યો. હેમાદિએ હર્ષિત થઈ પેથડશાહને સ્મિત કર્યું. વીજે દિવસે માલ્વાના મંત્રી પેથડશાહ, રાજસભામાં રાજાને મલ્વા આવ્યા ત્યારે થાલમાં સોનાની મહોરો ઉપર શ્રીફલ્લ (નાળી-એર)ની ખેટ ધરી, સમીપ આવતાં રાજા (રામદેવ) જલ્દીથી ઝુમા થઈ હર્ષથી તેને મેઢ્યા.

રાજાએ પેથડશાહને યોગ્ય આસન પર બેસારી, સ્વાગતાદિ પૂછી, નાલ્લિએર ગ્રહણ કરી ખેટળું પાછું આપ્યું. પ્રધાનને પહેરામણી કરી રાજા પૃથ્વીના દાન માટે ઘણા પરિવાર સાથે ઘોડા પર બેસીને નગરીમાં ગયા. ચૌટાની અંદરની પૃથ્વીની પ્રાર્થના થતાં રાજાએ તે આપી, બ્રાહ્મણો દૂન થવા છતાં પણ દોરી

દેવરાવી. પ્રધાને મેટ માટે આળેલા સોનૈયાઓ વડે, નગરીના જનોને સંતોષિત કરી વાઘોના ધ્વનિપૂર્વક હર્ષથી મહોત્સવ કર્યો. કચ્છ-ભંગની ઉચિત્તા વિચારી મહેમ્મ-શ્રીમાનોની ૭ હવેલીઓ થઈ શકે તેટલી ભૂમિમાં હાટ, ઘર વિગેરે સવલ્લં પડાવી નાણ્યું. શુભ દિવસે ૩ વાંસ પ્રમાણ પાયો खोदावतां ઘણું સ્વાદિષ્ટ અપૂર્વ પાણી પ્રકટ થયું. તે જાણીને મત્સરી મૂદેવો- (બ્રાહ્મણો) એ ઉત્સુક થઈ સાંજે રામદેવ રાજાને વિજ્ઞપ્તિ કરી-‘ રાજન્ ! પહેલાં અહિં ક્યાંય સ્વાદુ પાણી ન હતું, તે હાલમાં તમારા માગ્યથી વિહાર(જિનમંદિર)ની ભૂમિમાં પ્રકટ થયું છે, તો ત્યાં વાવ કરાવો. અહિં તરસ્યા અઢારે વર્ણ પાણી પીશે; તેમાં તમને જે પુણ્ય થશે તેનો તો પાર નથી. હે રાજન્ ! કૂવા વિગેરેમાંથી નિપાન(અવેડો) કરાવવામાં પુરાણમાં પણ ચોરના ઉદાહરણપૂર્વક વહુ પુણ્ય કહેવામાં આવ્યું છે, તો ચૈત્યને યોગ્ય ભૂમિ બીજે આપી આ સ્થલમાં ઘણા પુણ્ય માટે કૃપા કરી વાવ કરાવો. બ્રાહ્મણોના વાક્યથી રાજાનું ચિત્ત દોલાયમાન થયું. ‘ સવારે ત્યાં આવી, પાણી પીને સ્વાદુ જણાતાં વિપુલ વાવ જ કરાવાશે ’ એમ કહીને રાજાએ તેઓને વિસર્જિત કર્યા.

પેયડશાહે પોતાને ઉતારે હંમેશાં આવતા, રાજાના એક નાપિત(નાઈ-દજામ)ને તુટ કરેલો હતો, તેણે પેયડશાહને તે જણાવ્યું. અવસરજી માલ્લાનો અમાત્ય પેયડશાહ રાતે લવણ-

વાલદિ (મીઠાના અગર) જાળી, દ્વારપાઢને દ્રવ્ય આપી પોઢ્યોને નગરીમાં દાખલ કરાવી, મીઠું નલાવી, પાળી લારું કરી, તેમને રવાના કરી, ઘરે આવીને સુલે સુતો.

સવારે ત્યાં આવેલા રાજાએ માણસો દ્વારા મંગાવી તે પાળીનો જાતે આસ્વાદ કર્યો. લારું જળાતાં થૂંકી નાલ્યું. ' બ્રાહ્મણોએ મત્સરથી લોઢું કહ્યું ' એમ વિચારી બ્રાહ્મણોને ઠપકો આપ્યો. પૃથ્વીધર (પેથડ)નું સન્માન કર્યું. એવી રીતે બુદ્ધિ-મંડાર પ્રધાન પેથડને પ્રાસાદ માટે પૃથ્વી પ્રાપ્ત થઈ.

[કહે છે કે-સિદ્ધરાજે રુદ્રમહાલય કરાવ્યા પછી તે કરનાર સૂત્રધારને ' એના જેવું શિલ્પકામ એ અન્યત્ર ન કરે ' એ હેતુથી અંધ કર્યો હતો. સૂત્રધારે એથી પણ શ્રેષ્ઠ જૈનપ્રાસાદ કરવા પ્રતિજ્ઞાથી ઇચ્છા રાલી હતી. અપૂર્ણાંશ તે સૂત્રધારની પેઢીનો પાંચમો વંશજ કલા-રત્નાકર રત્નાકર મમતો મમતો તે અવસર પર મંત્રી(પેથડ)ને મલ્યો હતો.]

બુદ્ધિશાલી મંત્રી પેથડશાહ, તે રત્નાકર સૂત્રધારદ્વારા કર્મસ્થાપનો આરંભ કરાવી ત્યાં વણિકપુત્રો(વાળોતરો)ને મૂકી માલવા ગયા અને તેઓએ કર્મસ્થાપ માટે સોનાથી ભરેલી ૩૨ સાંઢળી મોકલાવી આપી. તે માટે હજાર હજાર ઇંટો પક્વનારા ૧૦ નીમાડા થયા હતા. ૩ વાંસ પ્રમાણ પાયાવાલી પાપાળની ૩ સંધિયોમાં અનુક્રમે ૫ શેર, ૧૦ શેર અને ૧૫

શેર લોઢાની પાદુકાઓ હતી. ૧૪૪૪ થરમાં કેટલીક પાપા-
ળની પટ્ટીઓ (પાટો), ૧૯ (૩૯) ગજની લાંબી હતી. ઇંડું ચડા-
વવાની પાટને વચ્ચે રહેલા કિલ્લાથી વિન્ન થતું સાંભળી સાહસિક
પેથડશાહે ત્યાં આવી રાત્રે તેટલા ભાગમાં કિલ્લાને પહાચી
નાચ્યો હતો; પછી બંને તરફના પદ્યા(પાજ)ના યંદોને સંયુક્ત
કરાચી, ઇંડું ચડાચી કિલ્લાને પાછો સજ્જ કરાચી દીધો હતો.

આ ચૈત્યમાં સંપૂર્ણ ઘાટ, સારોદાર(સારુઆર)થયો
હતો, જેનાથી સામાન્ય ચૈત્યો ૮૪ થઈ શકે. ' ૮૪ ' હજાર
ટંકોનાં દોરડાં તુટ્યાં હતાં, ૧ લાખ ટંકોના દીવા રાતે કર્મ-
સ્થાયમાં ચઢ્યા હતા. ' એ પ્રમાણે વણિકપુત્રો દ્વારા ચૈત્ય કરા-
વતાં થયેલો ધન-વ્યય સાંભળી ઉદાર પેથડશાહે લેખાંની
વહીને પાણીમાં નચાવતાં લોકોએ આ પ્રાસાદને ' અમૃત્ય-
વિહાર ' નામથી પ્રખ્યાત કર્યો હતો.

તે જિન-પ્રાસાદમાં સ્થાપન કરવા માટે ચંદ્રની જ્યોતિ જેવા
આરાસણ પાપાળનું ૮૩ આંગલ-પ્રમાણ શ્રીચૌરનું ત્રિવ કરાવ્યું
હતું. મનોહર પૂતલીઓ તથા નિપુણતાથી ઉત્ત્કીર્ણ કરેલ
(ઉકેરેલ) વસ્તુઓની આકૃતિવાલો વળો રમણીય પ્રાસાદ
તૈયાર થતાં તે પ્રાસાદની, પ્રતિમાની, મુર્ચ્ચકલશની, દંડની

૧. વિવ્રમની ૧૬ મી સદીમાં રચાયેલા જણાતા એક સં.
સ્તોત્રમાં મિત્ર મિત્ર સ્થાનમાં રહેલા ચીર (જિન-ચિય)ના

सुलतान महम्मद] जिन-प्रासाद केवी रीते कराव्यो । [१०१

अने ध्वजनी प्रतिष्ठा-पूजा बहुलक्ष्मीना व्ययथी महोत्सवपूर्वक करावी होती. माधव नामना मंगलपाठके लाखो श्रीमंतोनी पर्यट्मां पेथडशाहनी साचा पृथ्वीघर तरीके प्रशंसा करी होती (विशेष पृत्तान्त माटे सुकृतसागर काव्य वांचवुं).

देवगिरिमां रामदेवराजाना राज्यमां शाह देसल अने सहजाशाहे करावेल जिनदेव-मंदिर, जेनी रक्षा जिनप्रभसूरिए करी होती.

उपकेशगच्छीय ककसरिए वि. सं. १३९३मां कंजरो-
कंठ (कंजरडा)पुरमां रत्नेला नाभिनंदन-जिनोद्वार प्रबंध (प्र.
२, श्लो. ९२२ थी ९५३)मां जणाव्युं छे के-“ वि. सं.
१३७१मां शत्रुजय पर उद्धार प्रतिष्ठा करावनार ओसवाल
संघपति देसलशाहे पोताना सद्गुणी मोटा पुत्र सहजने
देवगिरिपुरमां वास माटे मोकल्यो हतो. सहजे देवगिरिमां

चह्नेलोमा, पृथ्वीघरे (पेथडे) देवगिरि (दोलताबाद)मां करावेल
रम्य विहारमां रत्नेला तथा योगिनीपुर (दिल्ली)मां रत्नेला
सुजाण नामना वीरदेवनुं पण संस्मरण मळे छे—

“ श्रीपृथ्वीघरकारिते सुरगिरौ रम्ये विहारे स्थितं
कन्नाणामिषयोगिनीपुरगतं देवं सदारासणे ।

श्रीजावालपुरेऽपि छेपचरि(सद्धितं) पंचासरे वायडे
श्रीवीरं वरभीमपल्लोकमिति ख्यातं रवेर्वाटके ॥ ”

રામદેવ રાજાને ગુણોવડે તેવો વશ કર્યો હતો, કે તે વીજાની કથા પણ ન કરે. કર્પૂરના પૂરથી સુમગ એવું તાંબૂલ આપતા જે(સહજ)ને મંગલ-પાઠકોણે ' કર્પૂરધારાપ્રવાહ ' વિરુદ્ધ આપ્યું હતું.

જે(સહજ)ની સાંમઢેલી કીર્તિથી પ્રેરાઈ તિલંગાધિ-પતિએ પોતાના નગરમાં દેવ-મંદિર માટે સ્થાન આપ્યું હતું.

કર્ણાટ અને પાંડુદેશમાં સદા પસરતા જેના જશે ત્યાંના રાજા પ્રમુખ લોકોને તેના દર્શન માટે ઉત્કંઠિત કર્યા હતા.

દેસલશાહે દેવગિરિમાં નવું જૈનમંદિર કરાવવાનો મનો-રથ સિદ્ધસૂરિને જણાવ્યો હતો. સૂરિએ પ્રોત્સાહિત કરી મૂલ-નાયક પાર્શ્વજિન કરાવવા સૂચના કરી હતી. ત્યાર પછી જિન-મંદિર માટે દેસલશાહે સહજને આદેશ આપ્યો હતો. સહજ-શાહે એથી હર્ષિત થઈ રામદેવ રાજાને ઘેટણાંઓથી સંતોષ પમાડી જિનમંદિર માટે ભૂમિ લીધી હતી. ઘણા ધનદાનવડે વૈજ્ઞાનિકો(શિલ્પીઓ)ના ઉત્સાહથી થોડા દિવસોમાં સંપૂર્ણ દેવમંદિર તૈયાર થયું હતું. દેસલે ચંદ્ર જેવા ઉજ્જ્વલ આરાસણ-શિલામય મૂલનાયક(પાર્શ્વનાથ) કરાવ્યા હતા. તથા ૨૪ જિન અને ૨ મોટાં વિંઓ તથા સત્યા (સચિકા) ^{નો ૧૯} શારદાયુગલ તથા ગુરુની મૂર્તિયો કરાવી ^{ની ૨૫} મિત્ર સ્થા-સિદ્ધસૂરિને સાથે લઈ સ્કંધવાહો

(મજૂરો)ના સ્થાપના પર વિવિધોને આપી દેસલશાહ દેવગિરિ તરફ ચાલ્યા હતા. સદ્ગુણ, મૂલનાયક અને અન્ય જિનવિવિધોની તથા ગુરુની સામે સંઘ સાથે ૪ પ્રયાણો સુધી ગયા હતા. દેવગિરિ પહોંચતાં મંગલ વાદ્યોના ધ્વનિથી શ્રેષ્ઠ પ્રવેશ-મહોત્સવ કરાવ્યો હતો. ઘરેઘર તોરણો અને પૂર્ણકલ્પશોની શોભા થઈ હતી. દેસલશાહે દેવગૃહની તથા પૌષ્પધાલયની પ્રતિષ્ઠા સિદ્ધસરિદ્વારા કરાવી હતી. દેસલશાહે શ્રેષ્ઠ ભોજનો અને વસ્ત્રો દ્વારા ચતુર્વિધ સંઘનું હર્ષથી પૂજન કર્યું હતું. પ્રાસાદ આગલ વિશાલ મંડપ, ૨૪ દેવકુલિકાઓ સાથે કરાવ્યો હતો. પ્રાસાદની ચોતરફ રમ્ય હમ્મીયો સહિત દુર્ગ બનાવ્યો હતો. પ્રાસાદ ઉપર સ્વર્ણમય દંડ સાથે સુવર્ણકલશ સ્થાપ્યો હતો. ત્યાર પછી દેસલશાહ, ગુરુજી સાથે પાટણ (ગુજરાત) ગયા હતા.

મયાનક અહ્મદુદ્દીન-યુગ.

વિ. સં. ૮૪૫ માં ગઝ્ઝણવદ્દ હમ્મીરના સૈન્યદ્વારા વલ-મીનો ભંગ અને શિલાદિત્યનું મરણ થયા પછી લગભગ સવા-સો વર્ષો પછી ગુજરાત માંગીને, વિ. સં. ૧૦૮૧માં ચઢી આવેલા વીજા મ્લેચ્છરાજ ગઝ્ઝણવદ્દ(ગજનવી)એ, તે પછી ઘણે કાળે આવેલા માલવી રાજાએ અને વિ. સં. ૧૩૪૮ માં આવેલ કાફૂરના પ્રવલ સૈન્યે અન્યત્ર આક્રમણ ઉપદ્રવ કર્યા છતાં જ્યાંના મહાવીરના પ્રભાવે સાચોરની સીમ ચંપાણી ન હતી

તે સંવંધમાં સત્યપુરકલ્પમાં પ્રસ્તુત જિનપ્રભસૂરિ પોતાના સમ-
યમાં વનેલી એ.દુઃખદ વટના સૂચવી છે કે—“ વિ. સં. ૧૩૫૬
માં અહ્મદુદ્દીન સુલતાનનો નાનો માફ ઉલ્લુખાન
દિ(દિ)લ્લીપુરથી, મંત્રી માધવથી પ્રેરાઈને ગુજરાતની ધરા
તરફ ચાલ્યો હતો. તે વખતે ચિત્તકૂડ(ચિત્તોડ)ના રાજા
સમરસિંહે દંડ આપીને મેવાડદેશની રક્ષા કરી હતી. ત્યાર
પછી તે હમ્મીર—યુવરાજ વાગડદેશ અને મુહઢાસા (મોઢાસા)
વિગેરે નગરોને માંગીને આસાવલ્લી (આસાવલ, અમદાવાદ
પાસે) પહોંચ્યો હતો. કર્ણદેવ રાજા નાઠો.’ સોમનાથને
ઘણના થાથી માંગીને ગાઢામાં ચઢાવી દિલ્લી(દિલ્લી)
મોકલ્યા હતા. ફરી વામણથલી(વળથલી) જઈ મંડલીક
રાણાને દંડી સોરઠમાં પોતાની આળ પ્રવર્તાવી આસાવલમાં
પઢાવ નાખ્યો હતો. મઠો, મંદિરો, દેવલો વિગેરે થાઠો દેવામાં

૧. ઉપકેશગચ્છના કક્કસૂરિ વિ. સં. ૧૩૯૩ માં કંજરોટ-
પુરમાં પૂર્ણ કરેલા નામિનંદન—જિનોદ્ધાર પ્રવંચ (૩ જા પ્રસ્તાવ)માં
સૂચવ્યું છે કે—ઉલ્લુખા ઘોઢાઓરૂપી કજ્જોલોવઢે સમુદ્રની જેમ
પૃથ્વીને વ્યાપ્ત કરનાર અહમદુદ્દીન સુલતાન તે વખતે ત્યાં(પાટણ-
માં) રાજા થયો હતો. જેણે દેવગિરિમાં જઈ તેના રાજાને વાંધીને
પોતાના જયસ્તંભની જેમ ફરી ત્યાં જ સ્થાપ્યો હતો.

સપાદલક્ષ(સેવાલિક)ના રણયંમોરના સ્વામી અમિમાની
પૌર હમ્મીર રાજાને હળી તેનું સર્વસ્વ લઈ લીધું હતું.

आव्यां हतां. अनुक्रमे सत्तसयदेशमां पहाँच्यो. साचोरमां
ढका-नादथी म्लेच्छोनुं सैन्य पलायन करी गयुं हतुं; परंतु
त्यार पछी भवन, गोमांस अने लोहीथी छंटातां देवताओ दूर
थतां, भवितव्यता अलंघ्य होवावी, दुःपमकाळना विलासयी
अधिष्ठायक ब्रह्मशांति यक्ष प्रमादी थह असंनिहित थतां
अहमदशाही राजाए वि. सं. १३६७मां ते ज भगवान् महा-
वीर(विं)ने दिल्लीमां लावी आशातना-पात्र कर्या हता. ' ते
कालांतरे फरीथी पाछा बीजी प्रतिमामां प्रकट प्रभाववाळा
थह पूजा-योग्य थसे. " कबाणयनयर(कानानूर)वाळी
महावीर-प्रतिमाने दिल्लीमां सुलतान महम्मद तघलकद्वारा
सन्मानित-प्रतिष्ठित करावी उपर्युक्त भविष्यवाणीने वि. सं.
१३८५ थी १३९०मां जिनप्रभसरिए साची करी बत्तावी हती.

चित्रकूटदुर्ग(चित्तोडगढ)ना राजाने बांधी तेहुं घन
लह तेने नगरे नगरमां वानरनी जेम ममाड्यो हतो.

जेना प्रतापयी गुजरातनो राजा कर्ण, जल्दी नाशी, विदे-
शोमां भमीने रंकनी जेम मरण पाम्यो.

माळवानो राजा पण पुरुषार्थ-रहित वनी किछामां केदीनी
जेम घणा दिवसो बीतावी त्यां(किछामां) ज मृत्यु पाम्यो हतो.

जेणे कर्णाट, पांडु, तिलंग विंगेरे देशोना समस्त राजाओने
वश कर्या हता.

રત્ન-પરીક્ષા નામના ગ્રંથના અંત(ગ્રા. સં.)માં તેણે સ્વચ્ચું છે કે—“ ધંધકુલમાં કન્નાણપુરમાં કાલિય નામના શેઠ હતા. તેના પુત્ર ઠક્કુર ચંદ્રનો પુત્ર ફેરુ થયો, તેણે દિલ્હિય(દિલ્હી)પુરીમાં વિ. સં. ૧૩૭૨માં અલાવદીનના રાજ્યમાં સંક્ષેપથી રત્ન-પરીક્ષા રચી હતી.

દિ(વિ)લ્હીનગરમાં શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિશાલી, જિનેન્દ્રવચનના વિ-ચારકોમાં અગ્રણી ફેરુ નામનો વણિક-શિરોમણિ થયો. તેણે લોકોના હિત માટે વિદ્વાનોને ચમત્કાર કરે તેવી, પ્રાસાદોની અને વિધોની ક્રિયા-રત્નોની સારશ્રુત પરીક્ષા સ્ફુટ કરી હતા.”

વાસ્તુસાર ગ્રંથના અંતમાં તેણે જણાવ્યું છે કે—“ ધંધક-લસકુલમાં ઉત્પન્ન થયેલ ચંદ્રના પુત્ર ફેરુએ કન્નાણપુરમાં રહીને પૂર્વશાસ્ત્રોનું નિરીક્ષણ કરીને વિ. સં. ૧૩૭૩માં

૧ “ સિરિધંધકુલ આસી કન્નાણપુરમ્મિ સિદ્ધિકાલિયઓ ।

તસ્સ ય ઠક્કુરચંદો ફેરુ તસ્સેવ અંગરહો ॥

તેણ ॥ રચણ-પરિક્ષા રહ્યા સંસ્થેવિ દિલ્હિયપુરીય ।

કર-મુણિ-ગુણ-સસિવગિસે અલાવદીણસ્સ રજ્જમ્મિ ॥

શ્રીદિલ્હીનગરે વરેણ્યધીપણઃ ફેરુ ઇતિ વ્યક્તધ્વી—

મૂર્ધન્યો વણિજ્ઞાં જિનેન્દ્રવચને વૈચારિકપ્રામણોઃ ।

તેનેયં વિદિતા હિતાય જયતાં પ્રાસાદ-ચિન્ધ-ક્રિયા—

રત્નનાં વિદુષાં ચમત્કૃતિકરી સારા પરીક્ષા સ્ફુટા । ”

વિજયદશમીને દિને સ્વ-પરોપકાર માટે વાસ્તુસાર (પ્રતિમા-લક્ષણાદિ) શાસ્ત્રને રચ્યું હતું. ”

અમ્હારા સ્નેહી પં. ભગવાનદાસજી જૈનીય હિંદી અનુ-વાદ સાથે જૈન વિવિધ ગ્રંથમાળા, જયપુર સિટીથી હાલમાં પ્રસિદ્ધ કરેલા આ ગ્રંથમાં કન્નાણપુરને કલ્યાણપુર (કરનાલ, દેહલી) સૂચવેલ છે, પરન્તુ અમ્હારા ધારવા પ્રમાણે જિનપ્રમ-સુરિના કન્નાણયનયર-કલ્પમાં સ્થિત તે ચોલદેશ (દક્ષિણ)નું કાનાનૂર સંભવે છે. સંભવ છે કે ઠ. ફોરુપ પિતામહના પ્રસંગથી પહેલાં કન્નાણપુરમાં વસવાટ અને શાસ્ત્ર-નિરીક્ષણ કર્યા પછી દિલ્હીમાં આવી ઉપર્યુક્ત ગ્રંથ-રચના કરી હોય.

દિલ્હીશ્વર પાતશાહોથી સન્માનિત

સમકાલીન અન્ય જૈનાચાર્યો.

વિ. સં. ૧૪૧૦ માં ૬૨૭૨ શ્લોકપ્રમાણ સં. શાંતિ-

૧. " સિરિધંધકલસકુલસંભવેણ ચંદ્રામુણ્ય ફેરેણ ।

કન્નાણપુરઠિણ્ય ય નિરિક્ષિતં પુવસત્યાઈ ॥

સ-પરોવગારદેઠ વયણ-મુણિ-રામ-ચંદવરિસમ્મિ ।

વિજયદસમીઈ રઈઅં ગિદ્ધ-પડિમા-લક્ષણાઈણં ॥

શ્રમજૈનચન્દ્રાદ્ગજઠવકુરફેરુવિરચિતે વાસ્તુસારે પ્રાસાદ-

વિધિપ્રકરણં તૃતીયમ્ । ”

નાથ-ચરિત મહાકાવ્ય રચનાર, પેરોજ શાહિ મહમ્મદ પાતશાહની સમામાં પ્રતિષ્ઠોદય પ્રાપ્ત કર-
 અને પેરોજથી નાર મુનિમદ્રસૂરિણ પોતાના ગુરુ ગુણ-
 ગૌરવિત ગુણ- ભદ્રસૂરિનો પરિચય કરાવતાં સૂચવ્યું છે
 ભદ્રસૂરિ અને કે-“તે (વૃહદ્ગચ્છના માનમદ્રસૂરિ)ના
 મુનિમદ્રસૂરિ પડને શોમાવનાર ગુણમદ્રસૂરિ સુગુરુ
 થયા, જેઓ વ્યાકરણ, હંદ, નાટક, તર્ક,
 સાહિત્ય, અલંકાર વિગેરે સર્વ શાસ્ત્રોમાં ચાતુર્ય ધરાવતા હતા.
 જેના શ્લોકોના વ્યાખ્યાનથી રંજિત થઈ અયુત(દસ હજાર)
 સૌવર્ણટંકો(સોનેયા) આપતા ક્ષમાપાલ-ચૂડામણિ શાહિ
 મુહંમદની આગલ ‘ તપસ્વીઓથી એ ગ્રહણ ન જ કરાય ’ એમ
 બોલતાં જેણે ચારિત્રને સ્થાપિત કર્યું હતું.’

૧. “ તસ્ય શ્રીગુણમદ્રસૂરિસુગુરુઃ પટ્ટાવતંસોઽમવદ્
 યઃ શ્રીશાહિમુહંમદસ્ય પુરતઃ ક્ષમાપાલચૂડામણેઃ ।

શ્લોકવ્યાકૃતિરશ્વિતસ્ય દદતઃ સૌવર્ણટંકાયુતં

પ્રાહ્યં નૈવ તપસ્વિનામિતિ ઘદંશચારિત્રમસ્થાપયત્ ॥ × ×

તચ્છિષ્યો મુનિમદ્રસૂરિરજનિ સ્યાદ્ઘાદિસંમાનનઃ

શ્રીપેરોજમહીમદેન્દ્રસદસિ પ્રાપ્તપ્રતિષ્ઠોદયઃ ।

તેનેદં નિરમાયિ મન્દમતિના શ્રીશાન્તિવૃત્તં નવં

તત્તજ્જન્યમસદ્સસંચિતમહાદુષ્કર્મવિચ્છિન્નયે ॥

× ×

વિ. સં. ૧૪૧૨ ના રાજગૃહીના જૈનમંદિરના શિલા-
લેખમાં સૂચન છે કે—સકલ મહીપાલોથી નમન કરાતા સુલ-
તાન શાહ પેરોજના રાજ્યકાલમાં તેના હુકમથી મગધમાં
મલિકવયો (?) નામના મંડલેશ્વરના સમયમાં, તેના સેવક સહ-
ણાસદુરદીનની સહાયતાથી ઉપર્યુક્ત પાર્શ્વનાથ જૈનમંદિર રચાર્યું
હતું. જેની પ્રતિષ્ઠા, સ્વરતરગચ્છના જિનચંદ્રસૂરિની આજ્ઞાથી
ઉપાધ્યાય ભુવનહિતે કરી હતી.

વિ. સં. ૧૪૨૨ માં ૬૩૦૭ શ્લોકપ્રમાણ સં. પદ્ય
મહમ્મદશાહથી કુમારપાલ-ચરિત મહાકાવ્ય રચનાર,
પ્રશંસિત કૃષ્ણર્પિગચ્છીય જયસિંહસૂરિ પોતાના
મહેન્દ્રસૂરિ ગુરુ મહેન્દ્રસૂરિનો પરિચય કરાવતાં
સૂચવ્યું છે કે—

અન્તરિક્ષ-રજનીહૃદીશ્વર-બ્રહ્મવક્ત્ર-શશિ-સદ્ગુણ્યવત્સરે ।

વૈક્રમે શુચિષ્ઠપોજયાતિથૌ શ્વાન્તિનાથચરિતં વ્યરચયત ॥ ”

—મુનિમદ્રસૂરિના શાંતિનાથચરિત-મહાકાવ્યની પ્રશસ્તિ

(શ્લો. ૭, ૯, ૧૭ ય. વિ. પ્રં.)

૧. “ સકલમહીપાલચક્રચૂલામાણિક્યમરીચિમંજરીપિજ્જરિત-
ચરણસરોજે સુરત્રાણશ્રીસાહિપેરોજે મહીમનુશાસતિ ।

તદીયનિયોગાન્યગણેષુ મલિકવયોનામમંડલેશ્વરસમયે તદીય-
સેવકસહણાસદુરદીનસાદાય્યેન X X.”

“ પ્રતિવર્ષ દીન, દુઃસ્થો (ખરાવ સ્થિતિવાળા દુઃખી)ના ઉદ્ધાર સુકૃત માટે માનપૂર્વક સાક્ષાત્ અપાતી લાખ દીનારો (સોનામહોરો)ને જેણે નિર્લોભમાવથી તૃણની જેમ તજતાં ‘ આ તે એક જ મહાત્મા છે, વીજો નથી. ’ એયું સ્તોત્ર રાજા મહમ્મદસાહિ તરફથી પ્રાપ્ત કર્યું હતું, તે મગવાન્ મહેન્દ્રસૂરિ અમ્હારા તા(પા)પનો વિનાશ કરો.”

શ્રેષ્ઠ શૃગુપુર(મરુચ)માં ગણકચક્ર-ચૂડામણિ (ગ-

વિશેષ માટે જુઓ સ્વ. ઘાઘૂ પૂરતચંદ્રગી નાહરનો જૈન લેખસંગ્રહ (મા. ૧ લો), તથા જિનવિ. પ્રા. જૈનલેખસંગ્રહ (મા. ૨, લે. ૩૮૦).

૧. “ પ્રત્યહં દીન-દુઃસ્થોઽતિસુકૃતકૃતે વીયમાનં સમાનં સાક્ષાદ્ દીનારલક્ષં તૃણમિવ શ્વટિતિ(કટરિ!) પ્રોઙ્ઘય નિર્લોભમાવાત્ ।
 એકઃ સોઽયં મહાત્માઽનય (ન પર) ઇતિ નૃપશ્રીમહમ્મદસાહેઃ
 સ્તોત્રં પ્રાપન્ સ તા(પા)પં ક્ષપયતુ મગવાન્ શ્રીમહેન્દ્રમશુર્નઃ ॥ ૭ ॥
 તત્પટ્ટપૂર્વાચ્છલમણ્ડનૈકચણ્ડયુતિઃ શ્રીજયસિંહસૂરિઃ ।

કુમારપાલક્ષિતિશૃંગરિત્રમિદં વ્યઘત્ત સ્વગુરુપસાદાત્ ॥ ૮ ॥ × ×

“ શ્રીવિક્રમનૃપાદ્ દ્વિ-દ્વિ-મન્વન્દેઽયમજાયત ।

પ્રન્યઃ સસપ્ત-ત્રિશતી-પટ્સહસ્રાણ્યનુષ્ટુમામ્ ॥ ”

—દ્રો. દં. તરફથી વિ. સં. ૧૯૭૧ માં અને વિજયદેવસૂરિ
 -સંઘ પેઢી, મુંબઈ તરફથી વિ. સં. ૧૯૮૨ માં પ્ર.કુમારપાલ-ચરિત પ્ર.

ણિતજ્ઞ વિદ્વાનોમાં શ્રેષ્ઠ), રાજ-સંસ્તુત પેરોજ પાતશા- (સન્માનિત) મદનસૂરિ નામના વિદ્વાન હતા માન્ય ગણિ- ગુરુ થયા; તેના પદ(સૂરિપદ)થી શોભતા તજ્ઞ મહેન્દ્રસૂરિ, મહેન્દ્રગુરુ પરોપકાર માટે શકાન્દ ૧૨૯૨=વિ. સં. ૧૪૨૭ માં ગહન ગણિત-શાસ્ત્ર સુયંત્રાગમ (યંત્રરાજ) ગ્રંથની રચના કરી હતી. તેની વ્યાख्या રચનાર તેમના વિદ્વાન શિષ્ય મલયેન્દુસૂરિ ઉપર્યુક્ત ગુરુ મહેન્દ્રસૂરિને પેરોજ પાતશાહના સર્વ ગણકો(ગણિતજ્ઞ વિદ્વાનો)માં અગ્રેસર તરીકે સૂચવ્યા છે.

ચંદ્રકીર્તિસૂરિના શિષ્ય હપકીર્તિસૂરિ સ્વોપજ્ઞ ધાતુપાઠ-ધૃતિ(ધાતુતરંગિણી)ની પ્રશસ્તિમાં પોતાના પૂર્વજોનો પરિચય કરાવ્યો છે કે—

૧ “ અમૂદ્ ભૃગુપુરે વરે ગણકચક્રચૂડામણિ:

કૃતી નૃપતિસંસ્તુતો મદનસૂરિનામા ગુરુ: ।

તદીયપદશાલિના વિરચિતે સુયન્ત્રાગમે

મહેન્દ્રગુરુનોદિનાઽપ્રભિ વિચારણા યન્ત્રજા ॥ X X

શ્રીપેરોજમહેન્દ્રસર્વગણકઃ પૃષ્ઠો(ક-પ્રષ્ઠો) મહેન્દ્રમધુ-

ર્જતિ: સૂરિવરસ્તદીયચરણામ્મોઝેકમૃદ્ધશુતા(તિઃ) ।

સૂરિશ્રીમલયેન્દુના વિરચિતેઽસ્મિન્ યન્ત્રરાજાગમ-

વ્યાખ્યાને પ્રવિચારણાદિકચત્તાઘ્યાયોઽગમત્ પશ્ચમઃ ॥ ”

વિશેષ માટે જુઓ યંત્રરાજ (સુધાકરદ્વિવેદીદ્વારા સંશોધિત, સં. ૧૯૩૯માં કાશીમાં પ્ર.)

“ અવનિતલને પવિત્ર કરનારા જે ગચ્છમાં, હમ્મીરદેવથી
 પૂજાયેલા સદ્ગુણી જયશેખરસૂરિ સુચરિત
 પેરોજ પાતશા- પુરુષોમાં મુકુટ જેવા થઈ ગયા. રૂણા-
 ઘથી સત્કૃત પુરીમાં સીંહદના વચનથી અણ્ણાવદી[ન]
 રત્નશેખરસૂરિ. રાજાવડે સદ્વસ્ત્ર સાથે ફરમાન—દાનપૂર્વક
 પૂજાયેલા ચક્ષસેન ગુરુ પછી વિધાનિધિ
 રત્નશેખરસૂરિ ગુરુ થઈ ગયા, જેને પાતશાહ પેરોજ
 સાહિય હર્પથી શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રોદ્ધારા સારી રીતે પહેરામણી કરી હતી.
 અને નાગપુરીય શ્રેષ્ઠ પાઠક હંસકીર્તિ, દિલ્હીમાં સાહિ સિકંદર
 આગલ પ્રતાપથી અધિક થઈ ગયા. ”

૧. “ ગચ્છે યત્ર પવિત્રિતાવનિતલે હમ્મીરદેવાર્ચિતઃ

સૂરિઃ શ્રીજયશેખરઃ સુચરિતશીશેખરઃ સદ્ગુણઃ ।

રૂણાયાં પુરિ સીંહદસ્ય વચનાદણ્ણાવદીભૂમુજા

સદ્વાસઃ—ફરમાનદાનમદિતઃ શ્રીવક્ષસેનો ગુરુઃ ॥ ૧ ॥

સૂરિશ્રીપ્રમુરત્નશેખરગુરુવિધાનિધિર્ય મુદ્ધા

સત્કોમેઃ કિલ પર્યધાપયદરં પેરોજસાહિપ્રમુઃ ।

શ્રીમત્સાહિસિકંદરસ્ય પુરતો જાતઃ પ્રતાપાધિકો

દિલ્હયાં નાગપુરીયપાઠકવરઃ શ્રીહંસકીર્ત્યાહ્વયઃ ॥૨॥ ”

—ખાતુતરંગિણી—પ્રશસ્તિ (માં. રિ. ૧૮૮૨-૮૩)

વૃહદ્ગચ્છમાં થયેલા રત્નશેખરસૂરિણ પ્રા. સિરિવાલકદ્વા
શ્રીપાલકથા દે. લા. નં. ૬૩) રચી હતી. જેની પ્રથમાદર્શ
તેને વિ. સં. ૧૪૨૮માં તેમના શિષ્ય સાધુ હેમચંદ્રે લખી
તો. સિદ્ધચક્રયંત્રોદ્ધાર, ગુણસ્થાન—સ્વરૂપ(કમારોહ), ગુરુ-
ગપદ્ત્રિશત્પદ્ત્રિશિકા, ક્ષેત્રસમાસ, સંબોધસત્તરી, હંદઃકોશ
ગેરે ગ્રંથરત્નો રચનારા પણ આ જ રત્નશેખરસૂરિ જણાય છે.

વિ. સં. ૧૪૨૯માં કા. શુ. ૪ રવિવારે પત્તન (પાટણ)માં
ર્ગિમાપદ્ધના જ્ઞાનફલશ મુનિદ્વારા લખાયેલ નલાયન મહા-
વ્ય પુસ્તકના અંતમાં ઉલ્લેખ છે કે—તે સમયે મહારાજાધિ-
જ પીરોજ પાતસાહિયી નિયુક્ત શાન દફરશાન સમસ્ત
ર્જર ધરિત્રીનું પરિપાલન કરતા હતા.

લતાન—સન્માનિત શાહ જગસિંહ અને મહણસિંહ
જેના દેવગિરિના જિન—મંદિરની પ્રશંસા
જિનપ્રભસૂરિણ કરી હતી.

તથાગચ્છનાયક રત્નશેખરસૂરિણ વિ. સં. ૧૫૦૬ માં
પેલી સ્વોપજ્ઞ શ્રાદ્ધવિધિની ૬૭૬૧ શ્લોકપ્રમાણની વિધિ-
તૈમુદી નામની શ્રુતિ [પૃ. ૧૬૩] માં સૂચવ્યું છે કે—“દેવ-
ગિરિમાં શાહ જગસિંહે પોતાની સમાન કરેલા ૩૬૦
ગિરુપુત્રો (વાળોતર) દ્વારા ૭૨૦૦૦ ટંકાઓના વ્યયદ્વારા
તિદિન એકેક સાધર્મિકવાત્સલ્ય કરાવ્યું હતું, એવી રીતે પ્રતિ-
ર્ષ તેનાં ૩૬૦ સાધર્મિક—વાત્સલ્યો થતાં હતાં.”

વિ. સં. ૧૫૧૭ માં ખોજ-પ્રવંધ વિગેરે રચનાર રત્નમં-
દિરગણિની ઉપદેશતરંગિણી(ય. વિ. ગ્રં. પૃ. ૧૬૫)માં તથા
જિનપ્રભસૂરિ-પ્રવંધ(સં.)માં પણ આને મળતો ઉલ્લેખ છે.

વિ. સં. ૧૫૨૧ માં પં. શુભશીલગણિય રચેલા કથા-
કોશ(કથા ૨૨ મી)માં સાધર્મિક-ભક્તિ પર જગસિંહનો
સંબંધ સૂચવ્યો છે કે-‘સાધર્મિકોના વાત્સલ્યનું ફલ મુક્તિ-સુખ
પ્રાપ્ત કરાવનારું છે’ એમ સાંભળી જગસિંહ શાહે દેવગિરિમાં
ધન-વ્યવસાય વિગેરેમાં સાંનિધ્ય કરવું વિગેરે પ્રકારોથી ૩૬૦
વ્યવહારીઓને પોતાની સમાન (સમૃદ્ધ) સાધર્મિકો કર્યા હતા.
ત્યાર પછી પ્રતિદિન એકકના ઘરે પક્વાન વિગેરે રસોઈ બનાવાતી
હતી. ત્યાં સર્વ શ્રાવકો કુટુંબ સાથે જમતા હતા. ત્યાં પ્રતિદિન
૭૨૦૦૦ થોતેર હજાર દ્રવ્યનો વ્યય થતો હતો. એવી રીતે
પ્રત્યેકના ઘરે જમતાં વર્ષને અંતે વીજી વાર વારો આવતો હતો.
તેવી રીતે ધર્મ-કૃત્ય કરતા જગતસિંહ શાહે ખરત, દંડવીર્ય
રાજાઓને યાદ કરાવ્યા હતા.”

તપાગચ્છાધિપતિ સોમતિલકસૂરિ, દેવગિરિમાં સાહ
જગસિંહને ઘરે દેવોને નમન કરવા ગયા, ત્યારે તેણે સંઘની
ભક્તિ કર્યાનું સૂચન ઉપદેશતરંગિણી(પૃ. ૧૫૯-૧૬૦)માં
મળે છે.

પં. શુભશીલના કથાકોશ(કથા ૨૩)માં જણાવ્યું છે કે-
“એક વખતે જગસિંહ શાહે સોમતિલકસૂરિ પાસે ધર્મનું

स्वरूप पूछ्युं हतुं. × × गुरुजीनो उपदेश सांमळी जगसिंह
शाहे २९९ गाडां, हजारो घोडा, ५२ देवालयो विगेरे संघ
तथा सोमतिलकसरिजी साथे शत्रुंजय अने गिरनारनी यात्रा
करी हती. ”

जिनप्रभसरिना सं. ग्रन्थमां उल्लेख छे के—“जिनप्रभ-
सरिजी सर्वत्र चैत्य-परिपाटी करता [म]हम्मद सुलतान साथे
देवगिरिमां पहुँच्या त्वारे ते सा. जगसिंहे ३२००० पत्रीश
हजार टंकाना व्ययथी प्रौढ प्रवेश-महोत्सव अने संघ-पूजन
विगेरेथी तेमनो सत्कार कर्यो हतो. तेना देवतासरमां, देवोने
नमस्कार करवाना अवसरे माथुं धूणावतां तेमने सा. जगसिंहे
कारण पूछ्युं; त्वारे जिनप्रभसरिए जणाव्युं के-हालमां वे
अपूर्व तीर्थो जोयां-एक तम्हारुं आ रत्नमय विंव अने बीजुं
जंगम तीर्थ अणहिल्लपुरमां तपागच्छेन्द्र सोमतिलकसरिजी.”
ए सांमली तेना भक्त होवाथी सा. जगसिंहे विशेष प्रकारे
भक्ति करी हती.”

‘जिनप्रभसरिए देवगिरिमां शाह जगसिंहना अद्भुत
गृह-चैत्यनां दर्शन कर्यो हतां. ’ ए प्रसंग-संबंधमां पं. शुभशी-
लना कथाकोश(कथा २१)मां सूचव्युं छे के—

“ एक वखते जिनप्रभसरिजी नगरे नगर अने गामे
गाम देवोने नमन करवा चाल्या हता. अहम्मद (?) एवा अपर-

નામવાળા પીરોજ સુલતાન સાથે દેવગિરિ પહોંચ્યા હતા, ત્ય. તેમના પુર-પ્રવેશ-મહોત્સવમાં શ્રાવકોએ ઘણા ધનનો વ્યય કર્યો હતો. સર્વ પ્રાસાદો(જિનમંદિરો)માં દેવોને નમસ્કાર કરી, ગૃહચૈત્યોને વન્દન કરતા જિનપ્રમસૂરિજી શાહ જગત્સિંહને ઘરે ગયા હતા. ત્યાં સૂરિએ શ્રેષ્ઠ વૈદ્યરત્નમય, સ્ફટિકરત્નમય, સ્વર્ણમય, રુપ્યમય, પિત્તલમય પ્રતિમાઓને વંદન કર્યું હતું. તે ઘર-તીર્થ જોઈ સૂરિજીએ માથું ધૂળાવ્યું; તેથી જગસિંહે પૂછ્યું કે-‘ માથું કેમ ધૂળાવ્યું ? ’ ગુરુજીએ કહ્યું કે-અમ્હે સ્થાને સ્થાન, ગામે ગામ, નગરે નગરમાં દેવોને વાંઘ્યા, પરંતુ હાલમાં એક આ આપતું ઘર-ચૈત્ય અને બીજું જંઘરાલપુરમાં તપા શ્રી સોમતિલકસૂરિજી વાંઘ્યા. હમણાં આ વંને ઉત્કૃષ્ટ તીર્થો મનમાં આવ્યાં, આથી માથું ધૂળાવ્યું. ’ × × પ્રાસંગિક ધર્મોપદેશ સાંમઢીને અને ધર્મિષ્ઠો પ્રત્યે અનુરાગ જાળીને શાહ જગસિંહે શ્રેષ્ઠ વચ્ચના તથા અન્ન-પાનના દાનથી જિનપ્રમસૂરિજીની વિશેષ પ્રકારે ભક્તિ કરી હતી. ”

વિ. સં. ૧૫૦૩માં પં. સોમધર્મગણિએ રચેલી હપદેશસપ્તતિ- (પાંચમા ગૃહસ્થધર્માધિકારના ૩૦ ૬)માં જણાવ્યું છે કે-

“ પીરોજ સુલતાનની સમાને શોભાવનાર જગત્સિંહ નામનો શેઠ યોગિનીપુર(દિલ્લી)માં થઈ ગયો. જે ત્રણ વચ્ચત જિન-પૂજા અને વે વચ્ચત આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) એ પાંચ વેળા સાચવતો હતો. સમસ્ત નગરમાં અદ્વિતીય સત્યવાદી તરીકે

प्रतिष्ठा-प्रसिद्धि पाम्यो हतो. तेनी तेवी ख्याति सांभळी, तेनी परीक्षा करवा इच्छता सुलताने तेना मर्म जाणनारा दुर्जनेने एकान्तमां पूछयुं के- 'आ शेठ पासे केटलुं धन छे ?' तेना द्रोहीओए ७० लाख कखा.

केटलाक दिवसो पळी सुलताने जगतसिंहने पूछयुं के- 'तमारे त्यां केटलुं धन छे ?' तेणे प्रत्युत्तरमां जणाव्युं के- 'विचारीने कहेवाशे' पळी बीजे दिवसे घरना सरसामाननी संभाळ करी सचव्युं के- 'पातशाह ! म्हारे त्यां चोराशी लाख द्रव्य छे.'

'बीजा लोकोए पहेलां जणावेली संख्याथी अधिक कहेवाथी आ साचो ज छे; पोताना द्रव्यनी संख्याना कथनमां प्राये थोडा ज सत्यवादी होय छे.' एवो विचार करी तेना सत्य वचनथी संतुष्ट थयेला पातशाहे सोळ लाख आयीने ते शेठने कोटिध्वज (फरोडपति) कयों हतो.'

१. वि. सं. १९०६मां रत्नशेखरसुरिए रचेळो भ्राद्विधि-वृत्ति [पृ. ९६]मां जणाव्युं छे के-

"संमळाय छे के दि(दि)ल्लीमां 'शाह महणसिंह सत्यवादी छे' एवी ख्याति सांभळी परीक्षा माटे सुलताने तंने पूछयुं के- 'तम्हारे त्यां केटलुं धन छे ?' तेणे कझुं के- 'जेखुं जोइने जयावीश,' पळी सघळुं जेखुं ठीक करी राजानी आगळ कझुं के- 'म्हारे घरे अनुमानथी ८४००००० चोराशी लाख टंको

સંભવે છે.' 'મેં થોડું સાંભળ્યું હતું, આયો ધણું કહ્યું' એવી સત્ય શક્તિથી હર્ષિત થયેલા રાજાએ તેને કોશાધ્યક્ષ (રાજ-મંદારી) વનાવ્યો હતો.

વિ. સં. ૧૫૨૧ માં પં. શુભશીલગણિય રચેલા પંચશતી-પ્રબંધ (હ. લિ. કથાકોશ કથા ૧૨)માં સૂચવ્યું છે કે—“ એક મનુષ્યે સુલતાનની આગળ કહ્યું કે—‘જગસિંહ શાહ છોડું બોલતા નથી.’ ત્યાર પછી સુલતાને પૂછ્યું કે—‘ જગસિંહ ! તમ્હારા ઘરમાં કેટલું ધન છે ? ’ તેણે કહ્યું કે—‘ કાલે કહેવાશે ’ ત્યાર પછી ઘરે જઈ શાહે ઘરની સર્વ લક્ષ્મીની સંખ્યા કરી સુલતાનની પાસે જઈ કહ્યું કે—‘ મ્હારા ઘરમાં ચોરાશી લાલ સોનાના ટંકો છે.’ તે પછી સુલતાને સત્ય જાણી સોઠ લાલ પોતાના સજ્જાનામાંથી અપાઠ્યા અને તેને કોટિષ્વયજ કર્યો હતો.”

વિ. સં. ૧૬૧૧માં હિંદ્રહંસગણિય રચેલી ઉપદેશકદ્વયણી- [પરલવ ૭] માં સૂચન મળે છે કે—

“સત્યવાદી તરીકે પ્રસિદ્ધ મહણસિંહને અસત્યવાદી કરવાની ઇચ્છાથી કોઈ દુર્જને ૬૪ [દ્વિમાસ] સોનાના ટંકાવાળી તેની લક્ષ્મી પ્રકાશિત કરી. પાઠશાહે સભામાં તેને પૂછ્યું કે—‘તમારે ત્યાં કેટલું ધન છે ? ’ મહણસિંહે કહ્યું કે—‘તમે ૭ દિન આપો, જેથી તે ધન ગણી શકું.’ ત્યાર પછી જોઈને સાચે સાચું જણાવ્યું કે—‘ચોરાશી (?) દ્વિમાસ લાલ છે. તે સિવાય રૂપું વિગેરે ઘરનો વીજો સાર જુદો જાળવો. રાજા (પાઠશાહ) આશ્ચર્ય પામ્યો કે—‘કોઈ કથાંય સર્વસ્વ

પાતશાહે એક વખતે જગત્સિંહ શેઠને પોતાના ટુકડાના માંથી મંગાવીને સૂર્ય જેવું તેજસ્વિ રત્ન દર્શાવ્યું અને પૂછ્યું કે 'આ રત્ન જેવું બીજું રત્ન પૃથ્વીમાં કયાંય છે ?' જગત્સિંહે જવાબ આપ્યો કે—'પૃથ્વી પર શું વે પાતશાહો હોય ?' તેના વચનથી રંજિત થયેલા પાતશાહે તે ઉત્તમ રત્ન તેને સ્થાપન કરવા માટે (થાપણરૂપે) આપ્યું હતું. મેદ વિના બંનેની ગાઢ પ્રીતિ થઈ હતી.'

કહેતું નથી. જેને મ્હારા તરફથી દ્રવ્યના અપહરણની ધીક પળ ન લાગી' સુલતાને સત્યવાદી મંત્રીની ગુણ-પ્રશંસા કરી કે—'આ સચિવ મ્હારા રાજ્યમાં પૃથ્વી પર શિરોમણિ છે.' તથા તેનો સત્કાર કરી પહેરામણી આપી, તેનો યશ પૃથ્વી પર વિસ્તર્યો હતો.'

૧ ' એક વખતે સુલતાનની આગળ કોઈએ ૩ રત્નો વેચવા આપ્યાં હતાં. રત્ન-પરીક્ષકો(જ્ઞાતીઓ)ને ઘોલાવવામાં આવ્યા. સઘટ્ટાએ રત્નો વચાવ્યાં. ત્યાર પછી શાહ જગત્સિંહને દર્શાવતાં તેણે કહ્યું કે—'પહેલું અમૂલ્ય છે, બીજું સાત મૂલ્યનું અને ત્રીજું કોઠીના મૂલ્યનું છે.' રાજાએ પૂછ્યું કે—'કેમ જણાય ?' પહેલું ઘણા સો ધાવડે પણ માંગ્યું નહિ, બીજું ઘણા દસ ધા થતાં સહજ ઉચ્છ્વસિત થયું (અલડ્યું), અને ત્રીજું ઘણનો ધા થવાથી વે કકડા થઈ ગયું. પહેલો ધા થતાં સૂઝમ દેડકો નોકલો. તેથી શાહ માનીતા થયા. તે વણિક(વેપારી)ને પહેલા રત્નના ૩ લાલ

અપાઘ્યા, વીજા રત્નના એક લાસ્ર અપાઘ્યા અને ત્રીજા રત્નની કોઢી અપાઘી હતી. ” [હ. લિ. કથાકોશ કથા ૧૧]

“ એક વચ્ચે સુલતાને પોતાના હાયમાં શ્રેષ્ઠ રત્ન લઈ પૂછ્યું કે ‘જગસિંહ ! આ રત્નથી થીજું કોઈ મોટું શ્રેષ્ઠ રત્ન છે કે નહિ ?’ શાહે કહ્યું કે ‘આથી મેષ્ટ રત્ન આપ છો.’ સુલતાને પછી રંજિત થઈ ઘણી લક્ષ્મી આપી હતી. ” (કથાકોશ કથા ૧૩)

“ ધર્મધુરંધર શાહ જગસિંહે વચન-માધુર્યાદિ ગુણોથી ધરાપીઠમાં પ્રશસ્ત નામ ધારણ કર્યું હતું. જેને સુલતાને એક વચ્ચે રાજસભામાં પૂછ્યું હતું કે-‘ શાહ ! આ મણિ (રત્ન) સરખું થીજું છે ? કહો. ’ શાહે પ્રત્યુત્તર આપ્યો હતો કે-પાતશાહ ! પૃથ્વીમાં સુલતાન એક જ હોય, વીજો નહિ. તે વચનથી રંજિત થયેલા રાજાએ તેને મહાપ્રસાદપૂર્વક પહેરામણી કરી હતી. ” (ઇ. ક.)

વિ. સં. ૧૧૧૧ માં હિંદ્રહંસગણિય રચેલી ઉપદેશકલ્પવલ્લી ઘૃત્તિ(૭મા પલ્લવ)માં પ્રતિક્રમણ કરવાના વિષયમાં મહા-સિંહનો પ્રબંધ સૂચવ્યો છે-

“ સુત્ર સંપદાઓનું સ્થાન, અનુપમ ગામો અને આરામોથી અલંકૃત ભૂમિવાલો દેવગિરિ નાનનો દેશ શોભતો હતો. ત્યાં ડુંકેશ-વંશમાં શિરોમણિ જગસિંહ નામનો ધનિક વસતો હતો. જે અનર્ગલ લક્ષ્મીવાલો, મહેમ્યોની મંડલીમાં મણિ જેવો, સૌજન્યપાત્ર હતો. રાજ-સમાને શોભાવવામાં હીરા જેવા, ગુણ-લક્ષ્મીના ઘરમમા જે ઘન્ય શ્રેષ્ઠીય અનર્ગલ ધન-ઘૃષ્ટિથી સમસ્ત ચાચકોને પોષ્યા હતા.

શુભ કર્મોદ્ધારા ભેળે રત્નાકરથી સત્પત્ર ધન-રાશિ સપાર્જન કરી
 સુચશ વિસ્તાર્યો હતો. સંસારની અસાગતા જોનાર, મદ મત્સરને
 તજનાર, સદાચારી જે શ્રીમાન્ ચાર પ્રકારની વૃદ્ધિના સાગર હતા.
 અગત્ને આનંદ પમાડનારા જે દાની, મનની આર્તિ દૂર કરી ધનને
 સદા સાત ક્ષેત્રોમાં વાવતા હતા. દુર્મિશ્ન(દુષ્કાલ)નાં, ક્ષીણ-
 સંપત્તિના પ્રસંગમાં જ્યારે દુરવસ્થાથી અને અક્ષેમથી લાચો લોકો
 જાલમળી ઠઠ્યા હતા ત્યારે તે શ્રીમાન્ સેવા કરવા યોગ્ય થયા
 હતા. ' પ્રાપ્ત થયેલી બહોળી ચંચલ લક્ષ્મીનું સુફલ હું લઈશ. '
 એમ વિચારી જે શ્રીમાન્ ચડતા પરકુટ દર્વચી સાધર્મિક લોકોને
 કુટુંબ સાથે સર્વદા જમાડે, પાંતું તે સાધર્મિકો પ્રતિદિન મોજન
 માટેનું નિર્મત્રણ માનતા ન હતા; યથી તાસ્વિક વૃદ્ધિજાલી જે
 શ્રીમાને વ્યવસાય(પેપાર-ઉધમ)ના વહાનાથી પોતાનું દ્રવ્ય
 આપી ૩૬૦ વર્ષિકોને પોતાની સમાન કર્યા હતા, અને તેમની
 દ્વારા વર્ષના ૩૬૦ દિવસોમાં સદા નવીન નવીન પ્રકારથી
 સાધર્મિક-વાત્સલ્ય કરાવ્યું હતું. ' સારી અવસ્થાવાળા ગૃહસ્થોના
 તે સત્સવો સરેસર પ્રશંસાયોગ્ય ગણાય કે જેમાં સત્ક્રિયાવાળા
 સત્વશ સજાનોનો સત્કાર કરવામાં આવે. ' × ×

ए जगसिंहनो पुत्र कामदेव जेवो रूपवंत, कष्ट रहित मनवाळो,
 सर्व शाहोमां भेष्ट, क्रियानिष्ठ, मंत्रिराज मद्दणसिंह धर्मकृत्योमां द्रव्यव्यय
 करतो હતો. યંને વસ્તુ પ્રતિક્રમણ કરતો હતો. અન્ય
 જનોની આપદા દૂરતાં પુણ્યનો મંડાર મગતો અને સંસારરૂપી સાગરથી

કેટલોક કાઠ વીત્યા પછી કોઈ પણ કારણથી પાતશાહ તેના પર રુદ્ધ થયા !! તેથી પાતશાહે તેને કેદખાનામાં નલાવ્યા, તેની રક્ષા માટે પોતાના એક સેવકની યોજના કરી હતી. તેવા બચવે પણ શેઠને પાતશાહે કરેલી પરતંત્રતાથી નહીં, પરંતુ પોતાના પાંચ વેલાના ધર્મ-વ્યવિક્રમથી સ્વેદ થતો હતો. તેથી તે સેવકને લાનગીમાં એકેક સોનાનો ટંકો અપાવી એ ધર્મિષ્ઠ શ્રીમાન્ પોતાની પુણ્ય-વેલાઓને સાધતો હતો. ૨૧ દિવસ સુધી ૨૧ ટંકા અપાવી તેણે પોતાનાં ધર્મકાર્યો કર્યાં હતાં.

ત્યાર પછી સુલતાને પ્રસન્ન થઈ તેને પોતાનાં શરીર પરનાં પાંચ આભૂષણો અને પાંચ પંચરંગી દુકૂલો (ઉત્તમ વસ્ત્રો)ની પહેરામણી કરી હતી. ત્યાર પછી ઘણાં વાઘો અને ઘણા લોકો સાથે વાજતે ગાજતે, યાચકોને ઇચ્છિત દાન આપતા શેઠ પોતાને ઘરે આવ્યા હતા.

પાતશાહ વિગેરેથી હરતો તે રક્ષક, એકાંત થતાં આવીને તે લીધેલા ટંકા પાછા આપવા લાગ્યો. શેઠે કહ્યું કે-‘ મદ્ર !

પોતાનો સદ્ધાર કરતો હતો. સજ્જનો પર સપકાર કરતો અને ઝંજનોનો તિરસ્કાર કરતો તે જગત્માં શોભતો હતો.

“ સ્વંચલ અધિકારોને પ્રાપ્ત કરીને જેણે શત્રુઓ પર અપકાર કર્યો નહિ, મિત્રો પર સપકાર કર્યો નહિ, વંધુ-વર્ગોનો સત્કાર કર્યો નહિ; તેણે શું કર્યું ? ”

મેં આ ટંકા તને સમર્પણ કર્યા છે, તેથી તું એને જેમ રુચે તેમ લે, ભોગવ અને સુખી થા; કારણ કે મેં તારા પ્રસાદથી ધર્મનું અનુષ્ઠાન કર્યું. ધર્મ સંબંધી એક ક્ષણ, કરોડથી પણ દુર્લભ છે. તેજા પાંચ પાંચ ક્ષણોને મેં એકેક ટંકાદ્વારા કૃતાર્થ કર્યા. તેથી તને એથી પણ અધિક દ્રવ્ય આપવું જોઈએ; તેને બદલે લેવાય કેમ ? ' એમ કહી ફતીયી વધારે દાન આપી તેને વિસર્જિત કર્યો.'

[ઉપદેશ—તરંગિણી (ય. ત્રિ. ગ્રં. પૃ. ૨૧૩)માં સા. જગસિંહને બદલે શૂલથી સ્વાજણસિંહ નામ છપાયું છે; ત્યાં પીરોજ યાતશાહ દ્વારા બંદી કરાતાં ૫૦ હાટકો (સોનૈયા) દ્વારા ૫૦ પ્રતિક્રમણો કર્યાનો અને પાછલથી સુલતાને તેનો સત્કાર કર્યાનો સંદેશ છે.]

૧ " લોકને પ્રસન્ન કરનાર ગુણવાળા, સુવર્ણ—ભૂવણોથી ભૂષિત થયેલા, અમૃત જેવું ભાષિત કરનારા એ અમાત્યરૂપી ચંદ્રમાં વચન-છલથી સુલતાને રોપથી લાલ આંસવાળા થઈ અધિકાર—વિષયક કંઈક દૂષણ હૃદયમાં વિચાર્યું, અને તેને નિગડો(વેહી)થી અકડી કેદમાં નાખ્યો. વંદિ(કેદી)સ્થાનમાં રહેવા છતાં પણ નિયમમાં તેની દૃઢતા હતી. લાંબળ થવા છતાં પણ તે પ્રતિક્રમણ કરતો હતો. પ્રતિદિન બબ્બે સોનાના ટંકા આપવાથી રક્ષકો તેને પ્રતિક્રમણની વેળાએ વંચનથી છોડતા હતા. ક્રિયામાં રુચિવાળા, તેણે

પર તથા જગત્સિંહ પર ઘણો પ્રસાદ વિસ્તાર્યો હતો. એવી રીતે જીવન પર્યંત પાંચ પુણ્ય વેળાને આરાધતાં અને સત્ય ભાષા બોલતાં શેઠ જગત્સિંહે જૈનશાસનને લાંબા વખત સુધી જાગતું કર્યું હતું. ”

ઉપર્યુક્ત જગત્સિંહ શેઠનો પુત્ર મદનસિંહ પણ ચતુર હોઈ લોકોમાં તેવો જ પ્રખ્યાત થયો હતો. પહેલાં ચુરાસાણનિવાસી ધનદ નામનો વસ્તુપતિ તેના પિતાનો પ્રીતિપાત્ર હતો. જગત્સિંહ સ્વર્ગવાસી થયા ત્યારે તે યોગિનીપુર(દિલ્હી)માં વ્યવસાય માટે આવ્યો હતો, અને તેને ઘરે પણ આવ્યો હતો. કુટુંબનું કુશલ તથા તેનો નિર્વાહ, વ્યવસાય વિગેરે પૂછી જગત્સિંહની જેમ તેના પુત્ર સાથે પણ વ્યવહાર કરવાની ઇચ્છાવાળો થયો હતો, પરંતુ તેની પરીક્ષા માટે તેણે ઉપાય કર્યો. માયાવહે કૃત્રિમ આદર દર્શાવી તેણે મદનસિંહને કહ્યું કે—‘તારા પિતા પાસેનું મારું જે લેણું છે, તે તું આપ; કારણ કે ઘણાં વર્ષો સુધી મેં તારા માપ સાથે વ્યવહાર કર્યો,

પણ પરસ્પર મઠી અનામં શિવ-શુવક્તિ નામનાં, મોતીઓને લઈ મહનસિંહ દિલ્હીમાં ગયો હતો, અને ત્યાં પાતશાહેને નમીને ગંગાજલ જેવાં નિર્મલ એ મોતી મેટ કર્યો હતાં. એ મોતીઓનો પ્રભાવ સાંભળી સુલતાન ‘અમત્કાર પામ્યા. પાતશાહે મહનસિંહને પોતાના અંતઃપુર(જનાનસાના)નો રક્ષાધિકારી બનાવ્યો હતો. રાજમાન્ય થઈ તે સદા ધન્ય અને સદ્ગત બન્યો હતો. ’ (ઇ. ક.)

તેથી લેણદેણ પણ ઘણી થઈ. પહેલાં સો ઘોડા આપીને દેવું વાઢ્યું હતું, અને ઉત્સુકતાથી પોતાના નગરમાં પહોંચી ગયા ત્યારે વાકીનું લેણું અર્ધિ રહી ગયું હતું. ‘કેટલું લેણું છે ?’ એમ પૂછાતાં તેણે કહ્યું કે—જૂનાં નાણાં પ્રમાણે ૩૨૦૦૦ વત્રીશ હજાર લેણા થાય, જો ચરાચર હોય તો આપો. મદનસિંહે પણ કહ્યું કે—“પિતાજીનું દેવું થોડું અથવા વધારે વહીમાં મેં જે પ્રમાણે જોયું તે નામ પ્રમાણે મેં આપી દીધું છે, પરંતુ તેમાં આપનું નામ મેં કયાંય જોયું નથી, તો લખ્યા બોલ્યા વિના લેણું કેવી રીતે લેણું થઈ શકે ?” ચિત્તમાં હર્ષિત થયા છતાં પણ તે શેઠ રુદ્ધ જેવો થઈ તેના પ્રત્યે બોલ્યો કે—‘અરે ! પિતાનું દેવું પુત્ર આપે તેમાં વિચાર શો ?’ મદનસિંહ—‘શેઠ ! આપ આ ફોક્લ પ્રયાસ શા માટે કરો છો ? સાક્ષી વિના અથવા લખાણ વિના લેણું લઈ શકાશે નહિ. ’ તે શેઠ સુલતાનની સભામાં ગયો અને એકાંત કરાવી સુલતાનને વિશ્વસિ કરી કે—‘પરીક્ષા માટે જગતસિંહના પુત્ર સાથે મેં બનાવટી કલહ માંડ્યો છે; જે તે પ્રલાપ કરવામાં મને કોઈ દોષ દેવો નહિ.’ એવી રીતે खानगीમાં

મહણસિંહ ઘેને વચ્ચત પ્રતિક્રમણ અને ત્રિકાલ દેવ-પૂજા કરતો હતો. સાધુઓને વહોરાવી (દાન આપીને) જ જમતો હતો. પ્રતિવર્ષ ત્રણ વાર સાધર્મિક-વાત્સલ્ય અને ત્રણ વાર સંઘ-પૂજા કરતો હતો. ” (ઇ. ક. પ. ૭) આ જ મહણસિંહે દિલ્હીમાં વિ. સં. ૧૪૦૬માં પોતે આપેલી વસતિમાં વાસ કરાવી રાનશેહર-

કહી સર્વ સમક્ષ તે બોલ્યો કે—‘પાંતશાહ ! જંગતસિંહ પાસે મ્હારું પહેલાનું લેણું છે, તે આ તેનો પુત્ર આપતો નથી; તો શું કરવામાં આવે? એ આપ ફરમાવો. ’ પાતશાહના બોલાવ્યાથી સમામાં આવેલા જગતસિંહના પુત્રે પણ પોતાનું સ્વરૂપ કહ્યું. તેણે પોતાનું કહ્યું. બંનેનો વિવાદ થયો. વસ્તુપતિ બોલ્યો કે— ‘જો તારા બાપ પાસે લેણું ન હોય તો સૌના દેહતાં તું બાપના સોગન કર. ’ પુત્ર(મદનસિંહ) ધીરજપૂર્વક બોલ્યો કે—‘ આપ લહેણું લ્યો અથવા મ્હારું સર્વસ્વ લ્યો, પરંતુ હું પિતાજીના સોગન નહિ કરું. કરોડો ઉપકારોથી પણ જેનો बदलो વાઢી શકાય નહિ તેવા પિતાજીને શું હું ૩૨૦૦૦ વગ્રીશ હજારમાં વેચું ?’

મહણસિંહની એવા પ્રકારની ઉક્તિ સાંભળી સૌ સમ્યોએ વિસ્મયપૂર્વક તેની પ્રશંસા કરી. તે વસ્તુપતિ પણ બોલ્યો કે—‘વત્સ ! તું ધન્ય-શિરોમણિ છો, કે જેનું આવા પ્રકારનું સાહસ છે. મેં આ પરીક્ષા કરી, મ્હારું લેણું કંડ એ નથી. ’ સિંહનો વચ્ચો સિંહ જેવો હોય, સૂર્યથી અંધકારની વૃદ્ધિ ન હોઈ શકે, ચંદ્રથી અંધારાઓની વૃદ્ધિ ન હોઈ શકે. એવી રીતે તેણે તેની પ્રશંસા કરી તેને જગતસિંહના શ્રેષ્ઠ સ્થાન પર સ્થાપી તેની જેમ મહણસિંહ સાથે પણ વ્યવહાર વિસ્તાર્યો હતો. ’ એવી

સૂરિદ્વાગ ચતુર્વિંશતિ-પ્રબન્ધ પ્રબન્ધ કરાવ્યો હતો—એ પહેલાં (૫. ૪૩ માં) અમ્હે જણાવ્યું છે.

૧ “ ઝકેશ (ઓસવાઝ) જ્ઞાતિના આગેવાન શાહ જગ-

રીતે મદનસિંહ પણ રાજા વિગેરેમાં વહુમ થયો હતા. 'જ્યાં જ્યાં ગુણોનો આદર હોય, ત્યાં ત્યાં પ્રતિષ્ઠા સંભવે છે.'

" એક વસતે માંદા થયેલા સુલતાનને મેવાડથી આવેલા પોલા નામના મહાવૈદ્યે રોગરહિત કર્યા હતા. વિવિધ ઔષધો અને યોગોનો જાણકાર, રસાંગવેદી શાસ્ત્રજ્ઞ તે વૈદ્યરાજ ત્યારથી રાજા વિગેરેનો પણ માન્ય થયો હતો. અત્યંત બલવાન તે વૈદ્ય-રાજ એક સાથે ૯ નાલિયર ભાંગી નાચતો હતો, અને સોપારી-ને પોતાના અંગુઠાવડે નાલિયરમાં નાચી શકતો હતો. વેને ઢીંચણો પર, વેને કાણમાં, વેને કપોળિ પર, વેને લુખા પર અને એકને ચિબુક પર રાખીને તે નવ નાલિયરને ચૂર્ણ કરી

સિંહને ઘરે કોઈ સ્વરસાળી વણિક પાંચ લાખ ટંકો થાપણ મૂકી કરીને ગયો હતો. ૭ વર્ષો ગયાં. ત્યાર પછી તેણે જગસિંહને મૃત્યુ પામેલો સાંમઝી વિચાર્યું કે—' ઘન ગયું. ' કરી વિચાર્યું કે—' તેનો પુત્ર મુહર્ણસિંહ છે, તેની પરીક્ષા કરીએ.' ત્યાર પછી ત્યાં આવીને તેણે કહ્યું કે—' મુહર્ણસિંહ ! તમારા પિતા તમારા મિત્ર હતા. મેં તમારા પિતાની પાસે x x તે વંને સુલતાનની પાસે ગયા, વંનેએ પોતપોતાનો સંબંધ કહ્યો. સ્વર-સાળીએ કહ્યું કે—' આપ પિતાના સમ કરો. ' મુહર્ણસિંહે કહ્યું કે—' પાંચ લાખવડે શું ઘાપને વેચે ? ' ત્યાર પછી તેને પાંચ લાખ આપ્યા. સ્વરસાળીએ જગસિંહના અક્ષરો દર્શાવીને કહ્યું કે—' સિંહથી સિંહ જ થાય છે. ' એ સાચું થયું. મુહર્ણસિંહને. એક લાખની પદે-

નાણતો હતો. તે મહાવૈદ્ય એક વચ્ચે મહાજન સાથે શાલા (ઉપાશ્રય)માં આવ્યો હતો. ત્યાં વેપધારીદ્વારા કરાતા વ્યા-
ખ્યાનમાં વેઠો હતો. ત્યાં કોઈક અધિકારમાં તપાગચ્છની અવ-
હીલના અને પોતાની પ્રશંસા કરી ત્યારે પોલાક બોલ્યા:-‘અરે
બોકડા ! શું બોલે છે ? મહાજનને જોતો નથી ? ’ એમ કહી
એકદમ ઝઠીને તેને લાતથી પ્રહાર કર્યો હતો. વેપધારી રોપથી
લાલચોળ થઈ સુલતાનની સમામાં ગયા અને વૈદ્ય પણ ત્યાં
પહોંચ્યા. બંને પોતપોતાનો વૃત્તાંત કહ્યો. બંનેનું માન્યપણું હોવાથી
રાજા બોલ્યા નહિ, તેવામાં મદનસિંહ બોલ્યા-‘પાતશાહ ! આમાં
વિચારણા શી ? એકે જીભ વાપરી અને બીજાએ હાથ ચલાવ્યો.
એકનો દંડ થતાં બીજાનો પણ દંડ થવો જોઈએ; તેથી બંનેનો
પણ ન કરવો. ’ એ સાંમળી પાતશાહે અંતઃકરણમાં હસતાં તે
બંનેને મૃદુ વચનોથી સાન્ત્વન પમાડી પોતપોતાના સ્થાનમાં
વિસર્જિત કર્યા હતા.’ ” (ઉપદેશસમ્પતિ અ. ૫, ઉ. ૭, પૃ. ૮૬)

રામળી ફરી, મેત્રી કરીને તે ગયો. ” (શુ. કથાકોશ કથા ૧૪)

૧ ” એક વચ્ચે મેવાહી વૈદ્ય પાલ્હાક, સુલતાનની ચિકિત્સામાં
માટે આવ્યો હતો, તે કોમલસૂરિની શાલામાં ગયો હતો, ત્યાં
તેઓ (કોમલ યતિ-સૂરિઓ) તપાગચ્છના સૂરિવરોની
નિંદા કરી હતી, તેથી તેણે કોમલ યતિયોને હક્કિત કર્યા,
તેથી કલહ થયો. કેટલાકના હાથ માંગ્યા, કેટલાકનાં મોઢાં માંગ્યાં,
ત્યાર પછી વાદ કરતા સૌ સુલતાનની પાસે ગયા હતા. સુલતાને
સર્વની ચેષ્ટા જાણી કહ્યું કે-‘ કોનો દંડ કરાવ ? સર્વે ન્યાયી

अने सर्वे अन्यायी ह्यो. हवे पळी कोइए पण कलह करवो नहि.
ए प्रमाणे समता पर पीरोज सुलताननो संबंध ” जिनप्रमसूरिना
केटलाक अवदात संबंधोमां शुभशीलता कथाकोश [कथा
१७] मां जणावेळ छे.

केटलाक दुर्जनोए असद् दूषणोनी घोपणा करी पवित्र एवा
महणसिंहने पण दूषित कर्चो ह्यो, अंतःपुरना द्वार पर आवतां भूपाले
(पातशाह) ते स्थानमांथी नीकळता तें (महणसिंह) ने जोयो.
प्रज्वलित कोपाग्निनी ज्वालाथी लालचोळ आंखोवाळा यइ पातशाह
तजवार खेंची; वळो चतरावी प्रहार करतां ७ ताळांवाळो कच्छोदो
जोयो. पातशाह ताळांओ उपाडवा कलुं, महणसिंह जणाव्युं के—
' कुंचीओ स्त्रीना हाथमां छे, ' घरे गया पळी ताळांओ उपाडवालुं
यनशे. ' [प्रीक राज्योमां आवी पदति होवालुं जणाय छे],
पातशाह तेना शरीर—नियंत्रणनी अने उज्ज्वल शीलनी प्रशंसा करी.

शीलता माहात्म्यथी महणसिंहनी कीर्ति आवन (एहन)
चंद्र सुधी पडोंची हती. सर्व कलाओथी युक्त कामलता नामनी
रूपवती येश्या तेनुं नाम सांभळी खेंचाइने त्यां आवी, अद्भुत
नृत्य करतां नर्तकीए सुलतानने रंजित कर्चो. दानना अवसरे तेणीनी
शाचना प्रमाणे महणसिंहने घरे नाटक (नृत्य) प्रकट करवालुं
पातशाह फरमाव्युं, ते चतुर नर्तकीए त्यां आवी ७ वार नृत्य कर्चुं
ह्यतां ' आ महणसिंह छे ' एम जाण्युं नहि. त्यां पळी गुणी
महणसिंह नाटक कराव्युं. तेने जोइ हृष्ट तुष्ट थवेली, पोताने घन्य
मानती ते नर्तकीए नृत्य कर्चुं. गुणवंत महणसिंहनी परीक्षा करी
सुलतान आगळ प्रशंसा करी हती. ” (उपदेशकल्पवल्ली प. ७)

નાણતો હતો. તે મહાવૈદ્ય એક વચ્ચે મહાજન સાથે શાલા (ઉપાશ્રય)માં આવ્યો હતો. ત્યાં વેપધારીદ્વારા કરાતા વ્યા-
ખ્યાનમાં વેઠો હતો. ત્યાં કોઈક અધિકારમાં તપાગચ્છની અવ-
હીલના અને પોતાની પ્રશંસા કરી ત્યારે પોલાક બોલ્યા:—‘અરે
બોકડા ! શું બોલે છે ? મહાજનને જોતો નથી ? ’ એમ કહી
એકદમ ઝૂઠીને તેને લાતથી પ્રહાર કર્યો હતો. વેપધારી રોપથી
લાલચોળ થઈ સુલતાનની સમામાં ગયા અને વૈદ્ય પણ ત્યાં
પહોંચ્યા. ધંનેએ પોતપોતાનો વૃત્તાંત કહ્યો. વંનેનું માન્યપણું હોવાથી
રાજા બોલ્યા નહિ, તેવામાં મદનસિંહ બોલ્યા—‘પાતશાહ ! આમાં
વિચારણા શી ? એકે જીમ વાપરી અને બીજાએ હાથ ચલાવ્યો.
એકનો દંડ થતાં બીજાનો પણ દંડ થવો જોઈએ; તેથી વંનેનો-
પણ ન કરવો. ’ એ સાંભળી પાતશાહે અંતઃકરણમાં હસતાં તે
વંનેને મૃદુ વચનોથી સાન્ત્વન પમાડી પોતપોતાના સ્થાનમાં
વિસર્જિત કર્યા હતા. ’ ” (ઉપદેશસપ્તતિ અ. ૫, ઉ. ૭, પૃ. ૮૬)

રામણી કરી, મૈત્રી કરીને તે ગયો. ” (શુ. કથાકોશ કથા ૧૪)

૧ “ એક વચ્ચે મેવાડી વૈદ્ય પાલ્હાક, સુલતાનની ચિકિત્સામાં
માટે આવ્યો હતો, તે કોમલસૂરિની શાલામાં ગયો હતો, ત્યાં
તેઓએ (કોમલ યતિ—સૂરિઓ) તપાગચ્છના સૂરિવરોની
નિંદા કરી હતી, તેથી તેણે કોમલ યતિયોને હક્કિત કર્યા,
તેથી ફલહ થયો. કેટલાકના હાથ માંગ્યા, કેટલાકનાં મોઢાં માંગ્યા,
ત્યાર પછી વાદ કરતા સૌ સુલતાનની પાસે ગયા હતા. સુલતાને
સર્વની ચેષ્ટા જાણી કહ્યું કે—‘ કોનો દંડ કરાવ ? સર્વે ન્યાયી

दंडो अकस्मात् 'तडतड' एवो शब्द करीने वे ककडा थइ गयो. छरिए पृष्ठयुं के—' शिष्यो ! आ शब्द केम थयो ? ' शिष्योए जोइने कहुं के—स्वामी ! तम्हारो आखो दंडो वे ककडा थइ गयो. ते पछी आचार्ये विचार क्यो के—“ म्हारी पाछळ वे गच्छो थशे, तो हुं जाते ज गच्छने म्हारा हाथमां करीश. ”

आ ज अवसरमां श्रीमाल संघोए मळीने विचार्युं के—
' आ देशमां कोइ गुरु आवता नथी. चालो गुरु पासे, गुरुने लावीए. ' सकल संघ मळीने गुरु पासे गयो. आचार्येने वांदीने सकल संघे विज्ञप्ति करी के—' स्वामी ! अम्हारो देशमां कोइ पण गुरु आवता नथी, तो अम्हे शुं करीए ? गुरु विना सामग्री (धर्म-साधना) न थाय. ' गुरुए पूर्व निमित्त जाणीने श्रीमालवंशमां उत्पन्न थयेला जिनसिंहगणिने पोताना पट्ट पर स्थाप्या. ' जिनसिंहसरि ' एवं नाम कयुं अने कहुं के—' आ श्रावको में तमने सोंप्या, संघ साथे जाओ. ' त्यारपछी गुरुने वांदी जिनसिंहसरि श्रावको साथे आव्या. सर्व श्रीमाल संघोए कहुं के—' आजयी मांडीने आ ज अम्हारा यर्माचार्य छे. '

छे. एमना पूर्वाचार्यो संबंधी वृत्तांत अन्यत्र प्रकाशित थयेल होवाथी अने केटलाकनो परिचय अम्हे अन्यत्र आपेल होवाथी अहिं प्रस्तुत प्रबंधनो ज अनुवाद प्रकट कबामां आवे छे, पहेलां सूचवेला उल्लेखो साथे तुलनात्मक दृष्टिए सरस्वतीवाथी आ प्रबंधनी चपयोगिता सम-जाये अने पुनरुक्ति जणाये नहि.

આથી વે ગચ્છો થયા. વિ. સં. ૧૨૮૦ સંવત્સરે પલ્હપુર (પાલ-
ળપુર) નગરમાં જિનેશ્વરસૂરિણે જિનસિંહને સૂરિ કર્યા, પદ્માવતી-
મંત્રનો ઉપદેશ કર્યો. કેટલાંક વર્ષો પછી જિનેશ્વરસૂરિ દેવ-
લોકમાં ગયા.

જિનેશ્વરસૂરિના પટ્ટ પર જિનસિંહસૂરિ થયા, તેઓ પદ્મા-

વતીના મંત્રની સાધનામાં તત્પર થઈ

જિનપ્રભસૂરિનાં નિત્ય ધ્યાન ધરતા હતા. ધ્યાનના
જન્મ-દીક્ષા- અંતમાં પદ્માવતીએ કહ્યું કે- ‘ તમ્હારું
સૂરિપદાદિ આયુષ્ય છ માસ (૧) છે. ’ સૂરિએ કહ્યું કે

‘ મ્હારા શિષ્યોને પ્રત્યક્ષ થજો, મ્હારા

પટ્ટ પર કોણ થશે ? એ કહ્યો. ’ પદ્માવતીએ કહ્યું કે- ‘ સો (૧) મો)
હિલવાડી નગરીમાં તાંબી ગોત્રને પવિત્ર કરનાર મહાધર નામનો
મહર્ષિક (શ્રીમાન્) થાવક છે. તેના પુત્ર રત્નપાલને સ્વેતછ-
દેવી માર્યાથી ઉત્પન્ન થયેલ સુભટપાલ નામનો પુત્ર સર્વલક્ષણ-
સંપન્ન છે, તે તમ્હારા પટ્ટ પર જિનપ્રભસૂરિ નામના મટ્ટારક
જિનશાસનના પ્રભાવક થશે. ’

એ વચન સાંભળી જિનસિંહસૂરિ ત્યાં ગયા. મોટા મહોત્સવ-
પૂર્વક થાવકે પુર-પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી સૂરિ મહાધર શેઠને ઘરે
ગયા. આચાર્યને જોઈ [શેઠ] સાત આઠ પગલાં સામે ગયા. વંદન
કરી આસન પર નિમંત્રણ કર્યું- ‘ મગવન્ ! મ્હારા ઉપર મોટો
કર્મો કે-આપ મ્હારે ઘરે પધાર્યા, પરંતુ આગમનનું પ્રયો-

जन कहो, त्मारपछी गुरुए कह्युं—‘ महानुभाव ! तम्हारे घरे हुं शिष्य—निमित्ते आव्यो छुं, म्हने एक पुत्र आपो. ’ तेणे ‘तथा’ कही ते स्वीकार्युं. अन्य पुत्रो साथे वस्त्र विगोरेथी संस्कार करीने ते पुत्र आप्यो, अने कह्युं के—‘ आमांथी तम्हने जे रुचे, तेने ग्रहण करो. ’ गुरुए कह्युं के—‘ आ (अन्य) पुत्रो दीर्घ आयुष्यवाळा थइ तम्हारे घरे रहो, परंतु जे सुभटपाल घाल छे, ते आपो. ’ तेमज कयुं. वहोराव्यो(अर्पण कय्यो). तेने सुमुहूर्ते दीक्षित कय्यो. वि. सं. १३२(३)६ वर्षे दीक्षा, शिक्षा आपी, पद्मावती—मंत्र समर्पित कय्यो. अनुक्रमे ते गीतार्थ—चूडामणि थया.

वि. सं. १३४१ वर्षे किट्टिवाणा नगरमां जिनसिंहसूरिए सुमुहूर्ते पोताना पट्ट पर जिनप्रभसूरिने स्थाप्या; जिनसिंहसूरि देवलोकमां गया.

जिनसिंहसूरिना पट्ट पर जिनप्रभसूरि थया. तेने पूर्व पुण्यना वशथी पद्मावती प्रत्यक्ष थई पद्मावतीना प्रभावथी हती. सूरिजीए एक वखते पद्माव-
चमत्कारो तीने पूछ्युं के—‘ भगवति ! कहो, कया नगरमां म्हारी उन्नति थये ? ’

पद्मावतीए जणाव्युं के—“ तम्हारो बिहार जोगिणी-पीठ ढीली(दिल्ली)नगरमां महोच्छ्रय(महोदय)वाळो थये, त्यां तम्हे जाव. ” त्मार पछी गुरुए बिहार कय्यो, अनुक्रमे योगिनीपुरमां आव्या. बहार बाहा(आखा)पुरमां उतर्या.

એક વચ્ચે સૂરિ, બહાર શૌચમૃમિ તરફ ગયા હતા. ત્યાં

મિથ્યાદષ્ટિ અનાયો(મુસ્લીમો) લેણુ

મહમ્મદશાહની (ઢેફાં-ઢેલાલા) વિગેરેથી પરા-

મુલાકાત મવ કરવા લાગ્યા. તેથી ગુરુજી

બોલ્યા કે—‘ પદ્માવતિ ! સારો મહો-

ચ્છય થયો ! ’ ત્યાર પછી પદ્માવતીએ તે વધ કરનારની જ તે

લેણુ(ઢેફાં-ઢેલાલા) વિગેરેથી પૂજા કરી. તેથી અનાયો

(મુસ્લીમો) પલાયન કરતા મહમ્મદશાહની પાસે ગયા.

સૂરિનો વૃત્તાંત કહ્યો. તેથી ચિત્તમાં ચમત્કાર પામેલા શાહે

પૂછ્યું કે—‘ તે પુરુષ કયાં છે ? ’ તેઓએ જણાવ્યું કે—‘ અમે

તેને બહારના પ્રદેશમાં જોયો હતો. ’ પાતશાહે પ્રધાન પુરુષોને

આદેશ કર્યો—‘ જાઓ, તમ્હે તેને અર્હિ આણો, જેથી હું તેને

જોઉં. ’ તેઓએ જઈને ગુરુ પાસે નિવેદન કર્યું કે—‘ સ્વામી !

અમારા પ્રમુ(શાહ) પાસે આવો, ત્યાર પછી તમે જજો. ’

ત્યાર પછી આચાર્ય પોઢ(રાજમહેલ)ના દ્વારે જઈને

રહ્યા. સેવકોએ જઈને નિવેદિત કર્યું. તેઓ શાહને નિવેદન

કરે તે સમયમાં સૂરિએ શિષ્યોને કહ્યું કે—‘ હું કુંભકાસન કરું

છું, જ્યારે શાહ આવે, ત્યારે તમ્હારે કહેવું કે—‘ આ અમ્હારા

ગુરુ છે. ’ ત્યાર પછી તે કહેશે કે—‘ જેવા હતા, તેવા

કરો. ત્યાર પછી ’ તમ્હે મીનું વસ્ત્ર ઘરી ઉઠાડજો. ’ એ

પ્રમાણે કહીને ગુરુ ધ્યાનમાં બેઠા, કુંભ—સમાન થયા, ત્યાર

પછી મહમ્મદશાહે આવીને શિષ્યને પૂછ્યું કે—‘ તમારા ગુરુ કયાં છે ? ’ તેણે કહ્યું કે—‘ તમારી આગળ દેખાય છે. ’ શાહે કહ્યું કે—‘ તે પહેલાં જેવા હતા, તેવા કરો. ’ ત્યાર પછી શિષ્યે પશ્ચ સરસ કરી સજ્જ કર્યા. ઊઠીને સૂરિયે ધર્મ—લાભની આશિષ આપી. ત્યાર પછી ઘેનેનો કયા-સંલાપ થયો.

શાહે કહ્યું કે—‘ સ્વામી ! અમારી પ્રાણપ્રિયા ઘાલાદે રાણી છે, તેને વ્યંતર વઢગ્યો છે; તેથી વ્યંતરનો વઢગાડ તેણી પોતાના દેહપર વસ્ત્રોને ગ્રહણ કરતી દૂર કરવો (પહેરતી) નથી, શુશ્રૂષા પણ કરતી નથી. તમે પ્રસન્ન થઈને તેને સાજી કરો. મેં મંત્ર-જંત્રના જાણકારોને અને ચિકિત્સા કરનારાઓને બોલાવ્યા હતા; પરંતુ તે જેને જેને જુએ તેને તેને લેવું (ઢેફાં-દેખાડા), લાઠી વિગેરેથી હણે છે. તમે પ્રસાદ કરીને હમણાં તેને જુઓ. ’ ગુરુએ કહ્યું કે—‘ તમ્હે તેની પાસે જાઓ અને ઈવી રીતે નિવેદન કરો કે—જિનપ્રમશ્ચરિ તમારી પાસે આવે છે. ’ શાહે જઈને કહ્યું. તે વચન સાંભળી સહસા ઊઠીને તેણીએ કહ્યું—‘ દાસી ! વસ્ત્ર લાવો. ’ ત્યાર પછી દાસીઓએ લાવીને વસ્ત્ર પહેરાવ્યું. તેથી શાહ ચમત્કાર પામ્યા, આવીને ગુરુને કહ્યું—‘ તેની સમીપમાં આવો, તેને તમ્હે જુઓ. ’ સૂરિ ત્યાં ગયા અને તેને જોઈને સૂરિએ કહ્યું કે—‘ રે દુષ્ટ ! તું અહિં કયાં આવ્યો ? તું આની પાસેથી જા. તેણે જણાવ્યું કે—‘ હું કેમ

જાડં ? સારું ઘર મળ્યું છે. ’ ગુરુએ કહ્યું કે—‘ બીજે ઘર નથી ? ’ તેણે જણાવ્યું કે—‘ આવા પ્રકારનું નથી. ’ ત્યાર પછી ગુરુએ મેઘનાદ ક્ષેત્રપાલને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે—‘ આ (વ્યંતર)ને દૂર કર. ’ ત્યાર પછી મેઘનાદે તે વ્યંતરને ખૂબ પીડા કરતાં વ્યંતરે જણાવ્યું કે—‘ હું ક્ષુધાતુર છું—ભૂતથી પીડાઉં છું, મ્હને કંડક મધ્ય (લાવાનું) આપો. ’ ‘ શું આપું ? ’ એમ પૂછતાં તેણે કહ્યું કે—‘ મને પાડા વિગેરે આપો. ’ ગુરુએ કહ્યું કે—‘ મ્હારી આગલ એવું ન બોલો, હું તમને મજબૂત બંધનથી બાંધું છું. ’ ત્યાર પછી સૂરિએ મંત્રનો જાપ કર્યો, તે પછી વ્યંતરે કહ્યું કે—‘ સ્વામી ! તમ્હે સર્વ જીવો પ્રત્યે દયાને પાલનારા છો, મ્હને કેમ પીડો છો ? ’ સૂરિએ કહ્યું કે—‘ તું આ સ્થાનમાંથી જા. ’ તેણે કહ્યું કે—‘ મ્હને કંઈ પણ આપો. ’ ‘ શું આપું ? ’ એમ પૂછતાં તેણે કહ્યું કે—‘ ઘી, ગોલ સાથે લોટ આપો. ’ શાહે કહ્યું કે—‘ તે આપું છું. ’ ગુરુજીએ કહ્યું કે—‘ હું કેમ જાણું કે—તું ગયો છે ? ’ તેણે કહ્યું કે—‘ મ્હારા જતાં અમુક પીપલાની ઢાલ પડશે, તેથી જાણજ્યો. ’ ત્યાર પછી રાતના સમયે તે પ્રમાણે જ થયું. પ્રભાતમાં ચાલાદે રાણીને સજ્જ (સાજી) થયેલી જોડને શાહને મહાન્ હર્ષ થયો. તેણે નિવેદિત કર્યું કે—‘ પ્રિયા ! જો આ મહાનુભાગ (મહાપ્રભાવક) ન આવ્યા હોત તો તું ક્યાં હોત ? ’ એ સાંમઝીને તેણીએ કહ્યું કે—‘ સ્વામિ ! આ (પૂજ્ય પુરુષ)

म्हारा पिता-सरखा छे. आ महात्मा ज्यारे तमारी पासे आवे
त्यारे तमे एमनी आगता-स्वागता करज्यो, एमने अर्धा
आसने वेसारज्यो. " शाहे ते प्रमाणे स्वीकार्यु. राजा गुरु
पासे जता हता, गुरुने पोताने घरे (राज-महालमां) लावता
हता, अर्धासन आपता हता. एवी रीते सुखे सुखे काल
व्यतीत थतो हतो.

त्यार पछी सर्व पाखंडो(दर्शनानुयायी-मतवाळा)ने
प्रवेश थयो. आ प्रसंगमां घाणारसी
राघवचैतन्यने (बनारस-काशी)थी चौदे पिद्याने
हराचवा पारगामी,मंत्र-तंत्रनो जाणकार,राघव-
चैतन्य ब्राह्मण आन्वो. ते आवीने
राजाने मळ्यो. शाहे तेने बहु मानीतो कर्षो, ते हमेशां राजा
पासे आवतो हतो. एक प्रसंगे सरि(जितप्रम) सभामां येठा

१ एपिग्राफिआ इन्डिका (पृ. १९२-१९४) मां तथा
निर्ययसागर मेसनी प्राचीन लेखमाला (भाग २, ले. १००) मां
प्रकट थयेल यमकच्छटावाळा ज्वालामुखी-देवी-स्तोत्रना रच-
नार राघवचैतन्य मुनि आ जणाय छे. ते स्तोत्र(शिलालेख)मां
तेना नामतुं सूचन छे, कांगरा(डा) (पंजाबना) राजा संसारचंद्रनी
प्रशस्ति पछी त्यां प्रस्तुत साहि महम्मदबी कीर्तिरूप ते परम
योगिनी(ज्वालामुखी)ने सूचववामां आवी छे-

હતા, રાઘવચૈતન્ય વિગેરે કથા-વિનોદ કરતા હતા. રાઘવચૈતન્યે દુષ્ટ સ્વભાવથી ચિતવ્યું કે-‘ આ જિનપ્રભસૂરિને દોષવંત કરીને આ સ્થાનમાંથી અટકાવું-કઢાવું.’ એવો વિચાર કરી તેણે વિદ્યાના વલયી શાહના હાથમાંથી મુદ્રારત્ન(વીંટી)નું અપહરણ કરીને સૂરિ ન જાણે તેવી રીતે જિનપ્રભસૂરિના રજોહરણ(ધર્મધ્વજ-ઓવા)માં નાણી દીધું. પદ્માવતીએ સૂરિને નિવેદિત કર્યું કે- ‘ તમ્હને ચોર વનાવવાની ઇચ્છાથી રાઘવચૈતન્યે શાહની પાસે-થી મુદ્રારત્નનું અપહરણ કરી તમ્હારા રજોહરણમાં નાણેલ છે. તમો

“ શ્રીમદ્રાઘવચૈતન્યમુનિના પ્રહ્લવાદિના ।

[સ્તવ]ગ્તનાવલી સેયં હ્વાલામુલ્લે સમર્પિતા ॥ ”

‘ શ્રીમત્સાહિમહમ્મદસ્ય જયતાત્ કીર્તિઃ પથ યોગિની ।’

નિ. સા. ની કાવ્યમાલાના પ્રથમ ગુચ્છકતા પ્રારંભમાં મૂકાયેલ મંત્રમાલાગર્ભિત મહાગુણપતિસ્તોત્રના કર્તા પણ આ કવિ જણાય છે. તેની વ્યાખ્યા-ટિપ્પણીમાં તેને ‘ પરમહંસ પરિગ્રાજકા-ચાર્ય ’ ત્રિશેષણથી પરિચિત કરાવ્યા છે. શાર્ફેબરે શાર્ફેધરપદ્ધતિ (મુમાપિતાવલી)માં પેટલાંક પથો ‘ શ્રીરાઘવચૈતન્યશ્રીચર-ણાનાં ’ હલેલ સાથે સૂચવેલાં છે, તથા શાકમ્મરીશ્વર હમ્મીર પાદુવાળ(જોડાળ)ની રાત્રસમાને શોમાવનાર દ્વિજાગ્રણી રાઘવદેવના પૌત્ર તરીકે પોતાનો પરિચય કરાવ્યો છે. પથી એ રાઘવત્રેવ જ સંન્યાસી યથા પદ્ધતી રાઘવ ચૈતન્ય નામે પ્રસિદ્ધ થયા હશે-એમ જણાય છે.

સાવધાન થજો. ' ત્યાર પછી સૂરિયે તે મુદ્રારત્ન લઈ, રાઘવ-
ચૈતન્ય ન જાણે તેવી રીતે તેના માથા પરના વસ્ત્રમાં નાચ્યું.
મહમ્મદશાહ જુએ છે, તો મુદ્રારત્ન નથી. આગલ
પાછલ જુએ છે, પરંતુ મુદ્રારત્ન જોવામાં આવતું નથી.
શાહે પૂછ્યું કે- ' અહિં મ્હારું મુદ્રારત્ન હતું, કોણે લીધું ? '
એમ પૂછાતાં રાઘવે કહ્યું કે- ' શાહ ! આ સૂરિ પાસે છે. '
શાહ સૂરિ પાસે માગવા લાગ્યા. સૂરિયે જણાવ્યું કે- ' આ
(રાઘવ)ની પાસે છે. તેણે પોતાનાં વસ્ત્રો દર્શાવ્યાં. સૂરિયે
કહ્યું કે-શાહ ! આ(રાઘવ)ના માથા પર છે. માથા પર
જુએ છે, તો મુદ્રા (વીંટી) જોવામાં આવી, શાહે તે લીધી
અને રાઘવચૈતન્યને કહ્યું કે- ' ધન્ય છે !, તું સ્વરો સત્યવાદી
છો, કે પોતે લઈને જિનપ્રભસૂરિને દૂષણ આપે છે ! ' તેથી
રાઘવચૈતન્ય શ્યામમુલત્રાલો થઈ પોતાને ઘરે ગયો.

એક વખતે ૬૪ જોગણીઓ શ્રાવિકાઓનું રૂપ કરી છઠ્ઠા
માટે સૂરિ પાસે આવી, સામાયિક લઈને
૬૪ જોગણીઓને વ્યાખ્યાન સાંભળતી બેઠી. પદાવ-
વશ કરવી. ત્રીજે સૂરિને જણાવ્યું કે- ' તમને છ-
ઠ્ઠા માટે આ ૬૪ જોગણીઓ આવી
છે. સૂરિયે તેમને જોઈ તો તેઓ વ્યાખ્યાન-રસમાં લુબ્ધ
થઈ અનિમેષ દટિય (આંખનો યત્કારો કર્યા વિના) સૂરિ
તરફ દટિ રાખીને બેઠી હતી. સૂરિયે તે વધીને, ત્યાં જ સ્ત્રીલી

कोइ छे ? जे आ(टोपी)ने उतारे. ' शाहे सभा सामे जोयुं, त्यार पछी सूरि, महम्मदशाह प्रत्ये बोल्या के- ' राजन् ! म्हारा बडे एनुं जे कराय ते तम्हे जुओ. ' त्यार पछी सूरि आकाशमां रजोहरण(ओचो) फेंक्युं, तेणे जइने ते बुद्ध(टोपी)ने माथे पाडी.

त्यार पछी फरी पाछा ते कलंदरे एक स्त्री द्वारा लइ जवाता माथे रहेला पाणीना घडाने आकाशमां अद्वर ज थंभाव्यो. [पहेलां प्रमाणे] फरी पाछा शाहने कहुं. सूरि ते घडाने मांगीने पाणीने घडाना आकारवाळं क्युं. शाहे कहुं के- ' पाणीना कण-फुसिया (छुटा) करो. ' सूरि ते ज प्रमाणे क्युं. कलंदरनो अहंकार गयो.

फरी पाछा एक बखते समामां बेठेला
अद्वभुत निमित्त शाहे कहुं के- ' म्हारी समामां बेठेला
कयन विज्ञो ! मने आजे कहो के-प्रमातमां

हुं कया मार्गे थइने रथवाडी (राज-
पाटी)ए जइय ? ' त्यार पछी सर्व विशोए पोतपोतानी बुद्धि
प्रमाणे विचारीने चिट्ठीमां लखीने शाहने आप्युं. शाहे सरि
(जिनप्रम)ने कहुं- ' तमे पण आपो. ' सूरि पण पोतानी
बुद्धि प्रमाणे चिट्ठी आपी. ते सर्व चिट्ठीओने लइने पोताना
दुपट्टामां बांधी. शाहे विचार्युं के- ' आ बघा असत्यवादी
(खोटुं बोलनारा) बने तेम करूं. एवो विचार करी शाह

બંદર બુરજો માંગીને નીકળ્યો. જહાને બહાર ક્રીડા કરી. એક સ્થાનમાં બેઠેલા સૂરિ વિગેરે સર્વને બોલાવ્યા, અને તેઓને કહ્યું કે-‘ પોતપોતાનું લેખેલું વાંચો. ’ તે બધાએ પોતપોતાનું લેખેલું વાંચ્યું. સૂરિ(જિનપ્રમ)ને કહ્યું કે- ‘ આપનો લેખ વાંચો, ’ આચાર્યે લેખેલું વાંચ્યું કે-“ બંદર બુરજો માંગીને ક્રીડા કરીને શાહ વડના ક્ષાહ નીચે વીસામો કરશે.” એ સાંભળીને શાહ ચમત્કાર પામ્યા અને બોલ્યા કે- ‘ મહો ! આ આચાર્ય(જિનપ્રમસૂરિ) પરમેશ્વર સરલા છે, કે દેવો પણ એની સેવા કરે છે. ’

૧ અને મળતી એક પ્રાચીન ઘટના જાણવામાં આવી છે કે-

માલવાના સુપ્રસિદ્ધ મહારાજા ભોજે, પોતે કરાવેલા સરસ્વતી-કંઠામરણ નામના શિવ-પ્રાસાદમાંથી ત્રણદ્વારવાળા મંડપમાંથી પોતે કયા માર્ગે જહાને નીકળશે ? આશો પ્રશ્ન પરમાર્હત કવિ ધનપાલને પૂછ્યો હતો. પંડિત ધનપાલે ત્રિકાલવર્તી સર્વ વસ્તુઓના જ્ઞાનવાળા કેવલિ-પ્રણીત અર્હત્ત્રી ચૂડામણિ નામના પ્રશ્નમય અતિપ્રશસ્ત પ્રત્યક્ષા આધારે પ્રશ્ન વિચારી, તેનું કલ્પ પત્રમાં લખી, તે પત્રને માટીના ગોળાની અંદર નાખી સ્વયંગીધરને આપી મહારાજાને પધારવા કહ્યું હતું. જૈન દેવ, ગુરુ અને આગમ સાથે તેને અસત્યવાદી ઠરાવવાની ઇચ્છાથી સૂત્રધારોને બોલાવી, મંડપની પદ્મશિલાને દૂર કરાવી રાજા સ્વપ્નના માર્ગથી નીકળ્યો હતો, પછી પત્ર વાંચ્યું તો તેમાં તેથી રીતે નીકળવાનું લખ્યું હતું—

बोल्या के—‘ आ(महावीर देव)ने
महावीरनुं सन्मान हुं शुं आपुं ? ’ सूरिजीए कहुं के—
पूजन कराववुं ‘ शाह ! आ देव सुगंधी द्रव्योथी
तुष्ट थाय छे. ’ त्यापछी शाहे (मह-
म्मदे) खरह अने मातंड वे गाम आप्यां, थावको
धूप लावीने सदा धूप-पूजा करवा लाग्या, सुलताने ते(महा-
वीर)नो प्रासाद कराव्यो.

राघवचैतन्य संन्यासीने जीत्यो, सुलतानना हाथनुं मुद्रि-
कारत्न राघवचैतन्यने माथे नाख्युं,
अन्य चमत्कारो संक्रमण दर्शाव्युं, सुलतानने शत्रुंजय
पर लइ जइ संघपति कयों. रायणझा-
डने दूधथी वरसाव्युं. अमावास्या तिथिने पूनम तिथि करी बतावी.
खंडेलपुर नगरमां सं. १३४७(७४ ?)मां जंगलदेश
(राजपूताना)ना शिव-भक्तोने
खंडेलवालोने जिन-शासन-धर्ममां स्थाप्या; तेमनुं
जैनो कर्षा स्वरूप कहेवामां आवे छे-एक वखते
खंडेलवाल गोत्रवाळा विष्णु(शिव)-
भक्तो द्रव्य समुपार्जन करवा माटे गोळ, खांड विगेरे व्यवहार
(वेपार) करता हता. वेपार करतां तेमने. घणा दिवसो थइ गया.

१ “ खंडेलपुरं नयरं तेरस्सए चवत्ताळे ।

लंगलया सिवभक्ता ठबिया जिणसासणे धम्मो ॥ ”

ઘણો ગોઠાં એકઠો થઈ ગયો. તેનું મધ કરવા માટે સેવ-
કોને જણાવ્યું. ત્યારપછી મધ(દારુ) કરાવીને વેચાવવા
લાગ્યા. લોકમાં મધ કરનારા તરીકે વિખ્યાત થયા. તેમાંથી
કેટલાકે ગુરુના ઉપદેશથી મધનો વેપાર તજ્યો અને કેટલાક
તે તજવામાં અશક્ત બની તે જ વેપાર કરતા રહ્યા. ત્યારપછી
જિનપ્રમદ્ધરિણ પદ્માવતીના ઉપદેશથી જંગલગોત્રયાલાને પ્રતિ-
વોધિત કર્યા. ”

જિનપ્રમદ્ધરિણ કન્નાણયનયર(કન્નાનૂર)—કલ્પમાં અને
વિદ્યાતિલક મુનિણ તેના પરિશેષમાં સૂચવતાં અવશિષ્ટ રહેલ
જિનપ્રમદ્ધરિના ઇતિહાસિક પરિચયની પૂર્તિ, તેમના જ કોઈ
(અજ્ઞાત) નિકટના અનુયાયીણ રહેલા જણાતા આ પ્રાકૃત
પ્રબન્ધથી થયેલી જણાશે. પાછલ્લના કેટલાક લેખકોણ જિન-
પ્રમદ્ધરિનો સંબંધ, પીરોજશાહ(ફીરૂઝ તુવલક) સાથે જોડ્યો છે,
પરંતુ ઉપર્યુક્ત કલ્પ, પરિશેષ અને આ પ્રબન્ધના આધારે મહમ્મદ
તત્તલક સાથે સમ્બન્ધ માનવો વિશેષ પ્રામાણિક જણાય છે. વિશે-
ષમાં જિનપ્રમદ્ધરિનાં તત્કાલીન ગુણ-વર્ણનાત્મક [સ્વાગત] ગીતો
યાકાનેરના જૈન પુસ્તક—મંદારોમાંથી ઉત્તસાહી શ્રીમાન્ અગર-
ચંદજી, મંવરલાલજી અને શંકરદાનજી નાહટા યંધુઓના
પ્રયત્નથી હાલમાં પ્રકટ થયાં છે;* તેમાં પણ કન્નાણયનયર—

कल्पमां अने तेना परिशेषमां पूर्वे (पृ. ३१-३३ मां)
जणावेली महम्मदशाहवाली घटनानो निर्देश छे.

माळा पु. (पृ. १२-१३)मां प्रकट थपल २ गीतो उचित
संशोधन करी अहिं इशावाय छे—

(१)

के सलहव ह्रीलो नयक छे, के बरनव बखानू ए;
जिनप्रभसूरि जग सलहीजइ, जिणि रंजित सुरताणू. १
बल्लु सलि ! बंदण जाइ, गुण-गुरुवर जिनप्रभसूरि;
रलियइ तमु गुण गाहिं, राय-रंजणु पंडिय-तिलठ. (आंचली) ३
आगसु सिद्धांतु पुराणु वखाणिइ, पडियोइइ सबलोइ ए;
जिनप्रभसूरि गुरु-सारिखर हो, विरळा दीसर(इ) कोइ ए. २
आठाही आठमिहि चवथी, तेहावइ सुरिताणु ए;
पुइसितु सुख जिनप्रभसूरि चकियर जिमि ससि इंदु विमाणि ए. ५
असपति कुतुबकीतु मनि रंजित, वीठलि जिनप्रभसूरि ए;
पकंसिहि मन-सासर पूछइ, राय-मणोरइ पूरी ए. ४
गाम भूरिय षटोला मजबल, तूठठ देइ सुरिताणू ए;
जिनप्रभसूरि गुरु के पि न इच्छइ, तिहुअणि अ नलियमाणू ए. ९
वोछ दमामा अरु नीसाणा, गहिरा वाजइ तूरा ए;
इणपरि जिनप्रभसूरि गुरु आवइ, संप-मणोरइ पूरा ए. ६

(२)

उदयले खतरगच्छ-गयणि, अभिनवस सहसकरो;
सिरिजिणप्रभुसूरि गणहरो, जंगम कल्पतरो. १

बंदहु भविक जन ! जिणशासन-वण-नववसंतो;
छत्तीसगुणसंजुत्तो वाइय-मयगल-दलण-सीहो. (भांचली)

तेर पंचासियइ पोस सुदि आठमि सणिहि वारो;
मेटिउ असपते महमदो सुगुरि ढीलियनपरे. २

आपुणु पास बइसार प, नमिवि आदरि नरिंदो;
अभिनव कवितु वखाणिवि, राय रंजइ मुणिहो. ३

हरपि तु देइ राय गय तुरय, घण कणय देस गामा;
भणइ अनेवि जे चाह हो, ते तुइ दिउ इमा. ४

लेइ णहु किंपि जिणप्रभसूरि, मुणिवरो अतिनिरीहो;
श्रीमुखि सलहिउ पातसाहि, विविहपरि मुणि-सीहो. ५

पूजिवि सुगुरु वखादिकटि, करिवि सहिधि निसाणु;
दैइ फुरमाणु अनु कारवइ, नववसति राय सुजाणु. ६

पाटइथि चाडिवि जुग-पवरु, जिणदेवसूरि-समेतो;
मोफळइ राउ पोसालहं, थहुमलिक-परिकरीतो. ७

वाजहि पंचसयद गहिर सरि, नाचहि तरुण नारि;
इंदु जिम गइंद-सहितु, गुरु आवइ वसतिहिं मम्हारे. ८

જિનપ્રભસૂરિની અપ્રકટ કૃતિયો.

જિનપ્રભસૂરિ ' પડમામ ' ગાથાની અનુયોગચતુષ્ટયવાળી વ્યાખ્યા (અનેકાર્થ રત્નમંજૂષા દે. લા. નં. ૮૧ માં પ્ર.) માં સૂચવેલ રહસ્યકલ્પદ્રુમ તથા જિનપ્રભસૂરિની અન્ય અપ્રકટ કૃતિયો જો ઉપલબ્ધ થાય, અને તેનો સંગ્રહ પ્રકાશમાં મુકાય તો નવીન જાણવાનું બની શકે.

જિનદત્તસૂરિ-ચરિત્ર(અગરચંદ્રજી નાહટાદ્વારા પ્રકાશિત ઉત્તરાર્ધ પૃ. ૪૩૧-૪૩૩)માં પ્રકાશિત થયેલ વ્યવસ્થાપત્ર(સં. સાધુસામાચારી) જિનપ્રભસૂરિકૃત હોવાનું જણાય છે.

જિનપ્રભસૂરિની પદ્ધ-પરમ્પરા ।

જિનપ્રભસૂરિનો શિષ્યાદિ-પરિવાર વિશાલ હશે, તેમ તેમની મળતી કેટલીક કૃતિયોથી અને અન્ય જિનદેવસૂરિ કેટલાક ઉલ્લેખો(પૃ. ૫૦)થી જણાય છે. તે સૌમાં જિનદેવસૂરિ અગ્રસ્થાને (પદ્ધધર) હોવાનું જણાય છે. શાહ મુહમ્મદ તુઘલકે વિ. સં.

ધમ્મ-ધુર-ધવલ સંઘવદ્ધ સયલ, જાચક જન દિતિ દાનુ;
સંઘ-સંજુત વહુભગતિ-ભરિ, નમદિં ગુરુ ગુણ-નિધાનુ. ૯
સાનિધિ પડમિણિદેવિ દમ, જમિ જુગ જયવંતો;
નંદવ જિનપ્રભસૂરિ ગુરુ, સંજમસિરિ-તણવ કંતો, ૧૦

૧૩૮૫માં દિલ્હીમાં જિનપ્રભસૂરિનું સ્વાગત-સન્માન કર્યું, ત્યારે બીજા હાથી પર એમને બિરાજમાન કરવામાં આવ્યા હતા-એ પહેલાં (પૃ. ૩૨-૩૩માં) ઉલ્લેખ થઈ ગયો છે. તથા ઉપર્યુક્ત ગીતમાં પણ કથન છે. જિનપ્રભસૂરિ દિલ્હીથી મહારાષ્ટ્ર-મળ્ડલ તરફ પ્રયાણ કર્યું, ત્યારે પાતશાહના કથનથી પોતાના પ્રતિનિધિ તરીકે ચૌદ સાધુઓ સાથે જિનદેવસૂરિને દિલ્હીમંડલમાં પાતશાહ પાસે મૂકી ગયા હતા-એ ઉલ્લેખ પણ ઉપર (પૃ. ૩૫માં) દર્શાવ્યો છે. તથા ત્રણ વર્ષ પછી વિ.સં. ૧૩૮૯માં પાતશાહના આમંત્રણથી જિનપ્રભસૂરિ દેવગિરિથી પુનઃ દિલ્હી તરફ આવતા હતા, ત્યારે માર્ગમાં અછાવપુર દુર્ગમાં તેમના સાર્થિકોને અસહિષ્ણુ મ્લેચ્છો દ્વારા સતામણી થઈ, ત્યારે સમાચાર મલતાં સુલતાનને વિજ્ઞપ્તિ કરી તે ઉપદ્રવ દૂર કરાવનાર જિનદેવસૂરિ હતા-એ પહેલાં (પૃ. ૪૭માં) કહેવાઈ ગયું છે. એ વિગેરે પરથી મુહમ્મદ તુવલકના-દિલ્હીશ્વરના શાહી દરવારમાં જિનદેવસૂરિનું પણ ઝૂંચું ગૌરવમયું સ્થાન હતું, એ વિચારકોના લક્ષ્યમાં સહજ આવી શકે તેમ છે.

આ જિનદેવસૂરિની વિશેષ ગ્રન્થ-રચના ઉપલબ્ધ થઈ શકી નથી, તેમ છતાં જે મળી આવે છે, તે પરથી પણ તેમની વિદ્વત્તા પ્રતીત થાય છે. સચિત્ર કલ્પસૂત્રના પરિશિષ્ટમાં ૯૭ પદ્યોવાળી સં. કાલકાચાર્ય-કથાના અંતમાં તેઓએ પોતાને ‘ જિનપ્રભસૂરિ-સ્વાઙ્ક-પર્યઙ્ક-સાલિતઃ ’ વિશેષણ-દ્વારા ઓળખાવ્યા છે.

હેમ નામમાલાના શિલોઞ્ઞ—(નિ. સા. ના અભિ-
સંગ્રહ સં. ૨, ૧૧ પ્ર.) કાર, આ જિનદેવસૂરિ હોવાનું ઉપર
૩૩ માં) સૂચવાઈ ગયું છે.

જિનદેવસૂરિનું સંક્ષિપ્ત પરિચયાત્મક પ્રાચીન ગીત એતિ-
સેક જૈનકાવ્યસંગ્રહ (અભયજૈન—ગ્રંથમાલા પુ. ૮, પૃ. ૧૪)
જોવામાં આવે છે. *

* ચોગ્ય સંશોધન—સંસ્કાર કરી તે અર્થે પ્રકાશિત કરવામાં
થે છે—

૧ પમ—ગુણગણ—મણિ—નિધાનું સંજ્ઞામિ—પ્રધાનું;

૨ જિણપ્રભસૂરિ—પટ—ઉદયગિરિ ઉદયલે નવલ માણુ.

૩ ભવિય હો ! સુગુરુ જિણદેવસૂરિ દિલ્લિય વરનયરિ દેસણવ;
મેયરસિ ધરિસણ મુણિવરુ બણુ ઘણુ ડનવિર. આંચલી. ૧

૪ હે કક્ષાણાપુર—મંદણુ સામિત વીરજિણુ;

૫ મ્મદરાઈ સમપિવર થાપિર સુમ લગનિ સુમ દિવસિ. ૨

૬ જિ વિજ્ઞાણિ કલા—કુસકે વિદ્યા—વલિ અજેવ;

૭ સ્વણ હંદ નાટક પ્રમાણ વસાણણ આગમિ ગુણ અમેર. ૩

૮ કુલધરુ જમુ કુલિ રપનુ રહુ મુણિ—રણુ;

૯ વીરિણિ રમણિ—ચૂડામણિ જિણિ ગુરુ રરિ ધરિર. ૪

૧૦ જિણસિંઘસૂરિ દિલ્લિયર ધનુ ચંદ્રગહુ;

૧૧ જિણપ્રભસૂરિ નિજ ગુરુ જિણિ નિજ પાટિહિ થાપિયર. ૫

उपर्युक्त जिनदेवसूरि पोताना पट्ट पर जिनमेरुसूरिने
स्थापित कर्या हता, एम जिनप्रभसूरि-
जिनमेरुसूरि गुरु-परंपराना एक गीत द्वारा
जणाय छे. *

हलि सखे ! घणव(इ) सोहावणिय रलियावणिय;
देसण जिणदेवसूरि सुणिगयहं जाणउँ नितु सुणव. ६
महि-मंडलि घरसु समुधरए जिण-सासणिहिं;
अणुदिण प्रभावन करइ गणघरो अवयरित वयरसासि. ७
वाडिय-मयगल-दलण-सीहो विमलसील-धरु;
छत्तीसरुणघर-गुण-कलिठ चिरु जयव जिणदेवसूरि गुरु. ८

*X जिणचंद्रसूरि जिणपतिसूरि, जिणेशरु गुण-निधानु;
तवणुकमि उपनले सुगुरु, जिणसिंधसूरि जुग-प्रधानु. १
तासु पाटि-उदयगिरि उदयले, जिणप्रभसूरि भाणु;
भविष्य-कमल-पडिबोहणु, मिच्छन्त-तिमिर-हरणु. २
राव महंमदसाहि जिनि तियगुणि रंजियउ;
मेढमंडलि ठिछियपुरि जिण-घरसु प्रकटु किउ. ४
तसु गच्छ-धुर-धणु मयलि जिणदेवसूरि सूरिगए;
तिणि थापित जिणमेरुसूरि नमहु असु नमइ [नर]गउ. ५
गीतु पवीतु जो गायए सुगुरु-परंपरइ;
सयल समीहि सिद्धहिं, पुहविहिं तसु नरइ. ६

વિક્રમની સોઝમી સદીમાં

ઉપર્યુક્ત જિનમેરુસૂરિના પદ પર જિનહિતસૂરિ સ્થાપિત
થયા હતા, એમ જિનપ્રમસૂરિ સુગુરુની
જિનહિતસૂરિ પરંપરાના ઉપલબ્ધ પ્રાકૃત ગાથાકુલ-
કના ઉલ્લેખથી પ્રકટ થાય છે. *

ऐतिहासिक जैन काव्य संग्रह(अभयजैनग्रन्थमाला पु. ८,
पृ. ११)માં જિનપ્રમસૂરિ-ગીત તરીકે જણાવેલ આ સુગુરુ-
પરંપરા-ગીત યોગ્ય શુદ્ધિ સાથે અહિં દર્શાવ્યું છે.

*XX સંજમ સરસદ્ નિરુયં(હં)સુ(વસુ) મુળીણ તિત્યમર-ચ(ધ)રણં ।
સુગુરું ગણહર-રયણં વંદે જિણસિંહસૂરિમહં ॥ ૯ ॥

જિણપહસૂરિ મુણિંદો પયલિયનીસેસતિહુયણાણંદો ।

સંપદ્ જિણવરસિરિવદ્ધમાણતિત્યં પમાવેદ્ ॥ ૧૦ ॥

સિરિજિણપહસૂરીણં પટ્ટમિ પદ્ધિઓ ગુણગરિટ્ઠો ।

જયદ્ જિણદેવસૂરી નિયપત્તાવિજિયસુરસૂરી ॥ ૧૧ ॥

જિણદેવસૂરિપદ્ધો(ટ્ટો)દયગિરિચૂડાવિમૂસણે માણૂ ।

જિણમેરુસૂરિ-સુગુરુ જયઠ જણ સયલવિજ્ઞાનિહી ॥ ૧૨ ॥

જિણહિતસૂરિમુણિંદો તપ્પટ્ટે મવિય-કુમુયવણ-ચંદો ।

મયણ-ફરિ-કુંભ-વિહડણ-દુદ્ધરપંચાણગો જયઠ ॥ ૧૩ ॥

જિનપ્રમશ્વરિની શિષ્ય-પરંપરામાં વિક્રમની પચરમી સદીના

અંતમાં તથા સોલમી સદીના પ્રારં-

વાચનાચાર્ય મમાં ચારિત્રવર્ધન નામના વિદ્વાન

ચારિત્રવર્ધન મુનિ વાચનાચાર્ય થઈ ગયા. તેઓએ

પોતાને તેમની પરંપરાના જિન-

હિતશ્વરિના શિષ્ય ભ્રમીશંકર કલ્યાણરાજ ઉપાધ્યાયના

શિષ્ય તરીકે ઓળખાવ્યા છે. તેઓ બહુબુદ્ધિશાલી શાદ-

વિદ્યા-કુશલ, સાહિત્ય, નાટક, અલંકાર શાસ્ત્રોમાં તથા ન્યાય,

બૌદ્ધ, વેદાંત વિગેરે દર્શનશાસ્ત્રોમાં નિપ્ણાત હતા. તેણે

સૂચન કરે છે. નરવેપ ઘાળી (સરસ્વતી) ગણાતા હતા. તેમની

રચેલી કલ્યાણમંદિર-સ્તોત્રની ૪૨૩ શ્લોકપ્રમાણ ટીકા

ચંડોદરાના પ્રાચ્યવિદ્યામંદિરમાં છે. તેઓએ શ્રીમાલવંશી

ઠક્કુર ખીયંજની અભ્યર્થનાથી, વિ. સં. ૧૫૦૫ માં વૈશાખ શુ.

૮ ગુરુવારે સોમપ્રમાચાર્યના સિન્દૂરપ્રકર નામના પ્રસિદ્ધ કાવ્ય

પર દષ્ટાંતોથી સરસ ૪૮૦૦ શ્લોકપ્રમાણ તાત્પર્ય ટીકા રચી

હતી, જે ૧૬ વર્ષમાં પં. ધર્મદાસદ્વારા લખાઈ હતી. તેની સં.

સુગુરુ-પરંપર-ગાદાકુલયમિણં ઝો પઢહ પચ્ચૂસે ।

સો લહ્હ મળોવંદ્વિયસિદ્ધિ સવ્વં પિ મજ્જત્તણો ॥ ૧૪ ॥

—ऐतिहासिक जैनकाव्यसंग्रह(अमयजैनमंत्रमाला पु. ८, ४.

४१-४२)માંથી સંશોધન કરી સદ્ગત.

૧૯૬૬ માં લિ. પ્રતિ વડોદરાના જૈનજ્ઞાનમંદિરમાં પ્ર. કાન્તિ-
વિજયજી મુનિરાજના સંગ્રહમાં છે.

આ જ વાચનાચાર્ય ચારિત્રવર્ધને કવિ કાલિદાસના સુ-
પ્રસિદ્ધ રઘુવંશ મહાકાવ્ય પર પળ શ્રીમાલવંશી શાહ સાલિ-
ગના પુત્ર અરહકમહુની અભ્યર્થનાથી ઘિશુદિતૈપિણી નામની
૮૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ ટીકા રચી હતી, જેની પ્રતિ વડોદરાના
પ્રાચ્યવિદ્યામંદિરમાં તથા હાલમાં વિ. મંડારોમાં મળે છે.
પ્રો. પીટર્સનના રિપોર્ટ(૩, પૃ. ૨૧૦)માં આનો આવન્ત ભાગ
પ્રકટ થયો છે.

આ જ ચારિત્રવર્ધન મુનિએ વિ. માં. ૧૫૧૧માં વે. શુ-
૧૧ તિથિએ સુપ્રસિદ્ધ નૈપથકાવ્યની ટીકા રચી હતી.

के—“ जिनवल्लभ सुगुल्ना वंशमां सिद्धान्त-शास्त्रार्थना
जाण, गर्विष्ठ प्रतिवादीरूपी हाथीओनी घटाने परास्त करवामां
सिंह जेवा, विविध नव्य रमणीय काव्योनी रचना करनार,
विचारणीय विशुद्ध प्रज्ञावाळा, विज्ञोथी नमन करायेला प्रौढ-
प्रतापी सूरिराज जिनेश्वर थड गया. तेमना शिष्य सूरेश्वर
जिनसिंहसूरि थया, जे प्राणि-समूहना हितार्थ-संपादनमां
कल्पवृक्ष जेवा अने विपक्ष-वादीरूपी हाथीओने प्रतिहत
करवामां पंचानन जेवा हता. तेना पट्टरूपी पूर्वाचल पर सूर्य
जेवा सूरि-पुरंदर जिनप्रभ थया, जेवनी जीमने शुभेन्द्रोप
वाग्देवता(सरस्वती)ना आस्थानपट्ट तरीके वर्णवी हती.

तेमनी पछी पोतानी बुद्धिवडे बृहस्पतिने वर्जना करनार,
निरुपम समरसरूपी द्रव्यवाळा, जयशाली सूरिवर जिनदेवसूरि
थया. ” त्यापछी थयेला जिनमेरुसूरि, जिनहितसूरि,
जिनसर्वसूरि, जिनचन्द्रसूरि, जिनसमुद्रसूरि, जिनविलकसूरि

१. “ वंशे श्रीजिनवल्लभस्य सुगुरोः सिद्धान्तशास्त्रार्थविद्
गर्विष्ठप्रतिवादिर्कुत्तरघटा-कण्ठीरवः सूरिराट् ।

नानानव्य-सुमन्यकाव्यरचनाकाव्यो विभाव्यामल-

प्रज्ञो विज्ञनतो जिनेश्वर इति प्रौढप्रतापोऽभवत् ॥ १ ॥

शिष्यस्तद्वीयोऽजनि जन्तुजातहितार्थसम्पादनकल्पवृक्षः ।

विपक्षवादिद्विप-पञ्चवक्त्राः सूरेश्वरश्रीजिनसिंहसूरिः ॥ २ ॥

અને જિનહિતસૂરિના શિષ્ય કલ્યાણરાજ ઉપાધ્યાય(પોતાના ગુરુ)નો પરિચય કરાવ્યો છે.

જિનપ્રભસૂરિના સંતાન-પરિવારમાં થયેલા અનેક મુનિઓ-
 ણ પરિશિષ્ટર્વ વિગેરે અનેક પુસ્તકો લખાવ્યાં હતાં, જેમાંનાં
 કેટલાંક હાલમાં પણ દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

વિ. સં. ૧૫૮૫ વૈ. શુ. ૫ ગુરુવારે જિનપ્રભસૂરિના
 પરિવારમાં થયેલા મુનિરાજના ઉપદેશથી શ્રીમાલવંશી સત્પુત્ર-
 વતી શ્રાવિકા રૂપાર્ણ સચિત્ર કલ્પસૂત્ર અને કાલકાચાર્ય-
 કથાનું પુસ્તક લખાવ્યું હતું. જિનપ્રભસૂરિના સંતાનમાં
 થયેલા જિનચંદ્રસૂરિના સમયમાં ડ. સાગરતિલકના શિષ્ય
 સમયધ્વજોપાધ્યાયને શ્રાવિકા પૂરી સમર્પિત કરેલું ઉપર્યુક્ત
 હ. લિ. પુસ્તક થીકાનેરના જયચંદ્રજીના મંડારમાં વિદ્યમાન છે.

વિક્રમની સત્તરમી સદીમાં

વિ. સં. ૧૬૩૧માં જ્યે. વ. ૧૨ બુધવારે જિનપ્રભસૂરિના

તત્પટ્ટપૂર્વાદ્રિમહાશ્વમિજિનપ્રભઃ સૂરિપુરુષદરોઽમૂત્ ।

શાદેવતાયા રસનાં ચક્રીયામાચ્છાદ(સ્થાન)પટ્ટં જગદુર્બુધેન્દ્રાઃ॥૩॥

તદતુ જિનદેવસૂરિઃ સ્વશેષુષીનર્જિનત્રિદશસૂરિઃ ।

નિરુપમસ(શ)મરસમૂરિઃ સૂરિવરઃ સમજનિષ્ઠ જયો ॥ ૪ ॥ ”

—ચારિત્રવર્ધનાચાર્યની સિન્દૂરપ્રકર-ટીકા, નૈપથમહાકાવ્ય-
 ટીકા વિગેરેની પ્રશસ્તિમાં.

સંતાનમાં થયેલા શ્રી. આસ્તીચંદ્રના શિષ્ય માનુતિલકે લિખિત ગુણસ્થાનપ્રકરણ-ટીકા ચુનીમં. માં ઉપલબ્ધ થાય છે.

વિ. સં. ૧૬૩૫માં કા. વ. ૭ ગુરુવારે જિનપ્રમાચાર્યના અન્વયમાં થયેલા દેવતિલક મુમુક્ષુ જિનપ્રમશ્વરિની પર્વપણા-કલ્પ-પંજિકા(ગ્રં. ૩૦૪૧)ની પ્રતિને આગરા રાજધાનીમાં લખી હતી.

વિ. સં. ૧૬૪૧માં વીજા શુચિમાસ શુ. ૬ શુક્રવારે, કમલા(પદ્મા)દેવીના વર-પ્રસાદપાત્ર જિનપ્રમાચાર્યના અન્વ-યમાં થયેલા જિનહિતશ્વરિના શિષ્ય આદિદેવમુનિએ સિંધા-નકપુરમાં જિનમાનુશ્વરિના સમયમાં લિપીકૃત સમયસાર નાટક વૃત્તિની પ્રતિ થીકાનેરમાં જયચંદ્રજીના મંદારમાં વિદ્યમાન છે.

વિક્રમની અદારમી સદોમાં.

વિ. સં. ૧૭૨૬માં ફા. શુ. ૧૦ શ્રીમાલી સ્વતર-ગચ્છમાં જિનપ્રમશ્વરિના સંતાનમાં થયેલા ડ. લલ્લિધરંગના શિષ્ય પં. નારાયણદાસની પ્રેરણાથી કવિ હેમરાજે રચેલી સદીક નયચક્રની વ્રતનિકા(ભાષા) થીકાનેરના દાનપ્રાગરજીના સંગ્રહમાં ઉપલબ્ધ થાય છે.

વિશેષ અન્વેષણ કરવામાં આવે તો પ્રમાવક જિનપ્રમશ્વરિની શિષ્ય-પરમ્પરાનો વીજો ઇતિહાસ મળ્યા સંભવ છે, પરંતુ અતિ વિસ્તારના ભયથી અર્ધિ-આટલા સંશોધનથી સંતોષ માનીશું.

આ નિવંધની પુનરાવૃત્તિના પ્રસંગે પૂર્વોક્ત કલ્પો ઉપરાન્ત
 જિનપ્રમસૂરિ-પ્રવંધ (સં.)ની લગભગ
 અપસંહાર મઢતી જે પ્રતિયો ઉપલબ્ધ થઈ હતી [૧]
 વહોદરા આ. જૈન જ્ઞાનમંદિરની પ્ર.

કાન્તિવિજયજી મુનિરાજના સંગ્રહની, તથા [૨] વિ. સં. ૧૮૯૫
 મુંબઈમાં, અને વિ. સં. ૧૯૨૨માં અજીમગંજમાં લખાઈલ પરથી
 અગરચંદજી નાદટાઈ થીકાનેરથી મોકલાયેલી નકલ. તથા
 જિનહરિસાગરસૂરિજીના પાછલથી મોકલાયેલ પ્રાકૃત પ્રવંધની
 પ્રતિ, જિનપ્રમસૂરિની તથા તેમની શિષ્ય-પરંપરાની કૃતિઓ અને
 સ્વરતરગચ્છની અન્ય સં. ગુ. પટ્ટાવલીઓ, ઉપદેશસપ્તતિ, શ્રાદ્ધ-
 વિધિ, શુભશીલગણિનો કથાકોષ (છાળી જૈન જ્ઞાનમંદિરની
 હ. લિ. પ્રતિ), ઉપદેશકલ્પવૃક્ષી, ઉપદેશતરંગિણી વિગેરે
 અનેક ઐતિહાસિક સાધનો સાથે સમન્વય કરી લીધેલા તેમાંના
 ઉપયોગી અંશો આ નિવંધમાં યોગ્ય સ્થાને દૃષ્ટિગોચર થશે અને
 ઉપયોગી જણાશે-એવી આશા છે.

આ પ્રયત્નથી મહમ્મદ તઘલકના સમકાલીન પરિચિત
 ફરને વતૂતા જેવા પરદેશી ઇતિહાસ-લેખકે ન જણાવેલી,
 ' મિરાતે મુહમ્મદી (ઉર્દૂ),' શીઆઉદ્-દીન ચરનીની 'તારીખ-
 ૩-ફીરોજશાહી', તથા 'દી ક્રૉનીક્લ્સ ઑફ દિ પઠાન કિંગ્ઝ
 ઑફ દિલ્હી' 'મુલતાનમ્ ઑફ દેહલી' 'દી ટ્રેન્ઝલર ઑફ
 ...' 'કેમ્બ્રીજ હિસ્ટરી ઑફ ઇન્ડિયા,' 'ઑક્સ-

ફર્ડ હિસ્ટરી ઑફ ઇન્ડિયા ' જેમાં ઇતિહાસિક પ્રમાણભૂત મનાતાં ઇંગ્લીશ પુસ્તકોમાં ન જોવામાં આવતી, છતાં મુહમ્મદ તુવ(ગ)લકના સમકાલીન અને ગાઢ પરિચયમાં આવેલા આ દેશના વિશ્વસનીય અન્ય લેખકોએ પ્રાચીન પ્રા. સં. માં લખી રાखेलી તેમની સાથે સંબંધ ધરાવતી, જૈનશાસનને ગૌરવ આપતી, જિનપ્રમચ્છરિની પ્રામાણિક ઇતિહાસિક અનેક ઘટના પ્રકાશમાં આવે છે-એ ઇતિહાસવિદ્ધો વાંચી-વિચારી શકશે. પુરા-સત્ત્વ-પ્રેમી ઇતિહાસના અભ્યાસીઓને મધ્યકાલીન ભારતના તથા દિલ્હીશ્વર પાતશાહોના ઇતિહાસના અભ્યાસમાં, જૈન આચાર્યોનો અને જૈન ગૃહસ્થોનો અપ્રકટ ઇતિહાસ ઉકેલવામાં, હિન્દુ-મુસ્લીમ-કલ્હ નિવારવામાં, પરસ્પર સહાનુભૂતિમરી મૈત્રી વધારવામાં અને શુભપ્રેરણાઓ આપવામાં આ પ્રયત્ન યત્કિંચિત્ત્વ ઉપકારક થશે; તો લેખક પોતાનો વર્ણનો પ્રયત્ન સફળ થયો સમજશે.

—લા. મ. ગાન્ધી.

‘ જિનપ્રભસૂરિ અને સુલતાન મહમ્મદ ’

આ નિબંધમાં આવેલાં ઇતિહાસિક નામોની અનુક્રમણિકા.

ઐ. નામ	પૃષ્ઠ.	ઐ. નામ	પૃષ્ઠ.
અઠઘ્વર	૨, ૧૮	અન્યયોગવ્યવચ્છેદ	૪.
અચલ	૪૨	અપભ્રંશકાવ્યત્રયી	૨૭, ૭૭
અજમેર	૧૨૬, ૧૪૪	અમયકુમારચરિત	૨૮
અજયમેર=અજમેર		અમયદેવ સૂરિ	૧૩૪
અજિતનાથ-મૂર્તિ	૮૨, ૮૫	અમિધાનગાજેન્દ્ર	૨૧, ૪૪
,, ત્રિધિચૈત્ય	૧૦૬-૧૦૭	અમિધાન-સંપ્રદ	૩૩, ૧૧૬
અજિત-શાંતિ-સ્તવ-વૃત્તિ	૭	અભિનંદનજિન(મૂર્તિ)	૮૩
અન્નિમગંજ	૧૬૪	,, કલ્પ	૨૦
અળદિલગ્રાહ=પાટણ		અમૂલ્યવિહાર	૧૦૦
અળદિલ્લપુર=પાટણ		અંબદેવ સૂરિ	૪૨, ૧૦૭
અનુયોગચતુષ્ટયવ્યાખ્યા	૧૫૪	અંત્રા=અંધિકા	
અનેકાર્થરત્નમંજૂષા	૧૫૪	અંધિકાદેવી(પ્રતિમા)	૫૪, ૧૦૨
અંતરિક્ષપાર્શ્વ-કલ્પ	૨૦	,, કલ્પ	૨૧

पे. नाम	पृष्ठ	पे. नाम	पृष्ठ
अयोध्या	६, ७	आचार-दिनकर	१४९
„ तीर्थ-कल्प	२०	आत्मारामजी	
अरजिन-विष	९३, ९४, ८३	जैनज्ञान-मंदिर	२९, ६७
अरडकमल	१६०	आइन (पटन)	१३३
अरिष्टनेमि-कल्प	२०	आदिगुप्त-शिष्य	१०
अर्बुदपुरा	८९	आदिमिन-मूर्ति	२८, ८२-
अर्बुदतीर्थ-कल्प	१९		८७, १०६
अर्यापुर	८२	आदिदेव मुनि	१६२
अईच्छीचूडामणि	१४७	आम्रदेव=अंशदेव सूरि	
अलपवान	१०६-१०७	आरामकुंड-पद्मावती-कल्प	२१
अलावदीन (ण)	७९, ७६,	आशापत्नी=आसावली	
	१०३, १०८, ११४	आशापुर	८२
अलावद् दीन=अलावदीन		आमावल	२७, १०४
अल्लावपुर दुर्ग	४७, १९९	आसावली=आसावल	
अवंती=मालवा		आसीनगर	३०
अश्वारथोघ-कल्प	१९	इंद्रहंस गणि	१२०, १२२
अप्रापदतीर्थ-कल्प	२०	इज्जत धनूता	१६४
असूअग मलिक	३९	उज्जयंत=गिरनार	
अहम्मदावाद	१०४	„ तीर्थ-कल्प	१९
अहिच्छत्रा-कल्प	१९	उज्जयिनी=उज्जैणी	
आगरा	५२, १६२	उज्जैणी	२०, ८२, १४४, १४९

પે. નામ	પૃષ્ઠ	પે. નામ	પૃષ્ઠ.
ચંદ્રપ્રભ સૂરિ	૪	પે. જૈન કાવ્ય-સંગ્રહ ૧૧૧,	
ચંદ્રાકર ગણિ	૭	૧૧૬, ૧૧૯	
અપવેશ ગણ્ય ૪૨, ૧૩, ૧૦૧,		એન્દ્રીપુર	૮૩
૧૦૪, ૧૦૭		ઓંકારપુર(જી)	૮૬, ૯૨-૯૪
અપવેશ-કલ્પવલ્લી ૧૨૦, ૧૨૨,		,, માંધાતા	૮૬
૧૩૩, ૧૬૪		ઓક્સફર્ડ હિસ્ટરી-	
,, તરંગિણી ૧૧૬, ૧૨૧, ૧૧૪		ઓફ ઇન્ડિયા ૧૬૪	
,, માલા-હયવૃત્તિ ૩૬		ઓસવાલ=ઝકેશ	
,, સત્તતિ ૬, ૯, ૧૯, ૬૧, ૭૩,		કચ્છ સૂરિ ૪૨, ૧૩, ૧૦૧,	
૧૧૮, ૧૩૨, ૧૬૪		૧૦૪, ૧૦૭	
અપસર્ગદ્વયસ્તોત્ર-વૃષ્ટિ	૮	કંઝરોટપુર ૪૨, ૧૩,	
ચરંગલપુર ૧૪, ૮૧		૧૦૧, ૧૦૪	
,, જિનાલય ૧૪		કથાકોશ-પંચશતીપ્રવંધ:	
અલ્પસ્થાન ૧૦૪		કન્નાગપુર ૧૦૭, ૧૦૯,	
અમ્લ[ગ]સ્થાન ૧૪		૧૪૮, ૧૫૬	
ઝકેશ વંશ (ક્ષાતિ) ૨૭, ૧૦૧,		કન્નાણયનયર ૨૧, ૨૬, ૨૯,	
૧૦૬, ૧૨૨, ૧૩૦, ૧૩૪		૩૦, ૧૮, ૧૦૧, ૧૧૧	
અપ્રમજ્જિન-સ્તવન ૧૮		,, વીર ૩૭, ૩૮, ૧૧,	
અપિપ્રાપ્તિ આ ઇન્ડિયા ૧૪૧		૬૮, ૧૦૧	
પેતિહાસિક ગૂર્જર કાવ્ય-સંગ્રહ		,, કલ્પ ૨૦, ૨૧, ૨૬, ૧૦૯,	
૪૨, ૭૭		૧૧૧	

पे. नाम	पृष्ठ	पे. नाम	पृष्ठ
॥ परिशेष ३३, ३९, ४०, ५८		कल्याणपुर	१०९
कन्यानयनीय=कन्याणय		कल्याणमंदिर-टीका	१५९
कपर्दियक्ष-कल्प	२०	कल्याणराज रु.	१६१
कमलादेवी=पद्मावती		कष्टमंजन	९६
कयंभास स्थल	२९	कादर	७३
करनाल	१०९	कांगरा (डा)	१४१
करहेटक	८३	कातंत्रदुर्गपद्मप्रबोध	७७
करहेडा=करहेटक		कातंत्र-विभ्रम-टीका	५, ७
कर्णदेव	१०४, १०५	कानानूर=कन्याणयनगर	
कर्णाट	१०२, १०५	कान्हड=कन्याणयनगर	
कर्पूरखीरधाराप्रवाह	१०२, १६०	॥ महावीर=॥ महावीर	
कलंदर	१४५, १४६	कान्हडदे-प्रबंध	१०६
कलिकुंड तीर्थ-कल्प	२०	काफूर मलिक	३५, १०३
कल्पप्रदीप=तीर्थकल्प		कामलता	१३१
कल्पसूत्र	१५५, १६२	कापिल्यपुर-कल्प	२०
॥ कलिका	८	कायस्थ	५
॥ कल्पलता	८	कालकाचार्य-कथा	१५५, १६२
॥ किरणावली	८	कालिकापुराण	१४४
॥ दीपिका	८	कालिदास	१६०
॥ पंजिका	७, १६२	कालिय	१०८
॥ सुयोधिका	८	काव्यमाला	१३, १६, १४२

પે. નામ	પૃષ્ઠ.	પે. નામ	પૃષ્ઠ.
કિઢિવાળા	૧૩૭	ક્ષેત્રસમાસ	૧૧૯
કોતિકૌમુદી	૯૦	સંઢવા-સંઢોહ	:
કુહંગેશ્વરતીર્થ-કલ્પ	૨૦	સંઢેલપુર	૧૫૦
કુતુબદીન	૧૪૨	સંઢેલવાલ	૧૪૦
કુતુહલખાન-ક્યુતલખાન		સંઢોહ	૮૪
કુંધુજિન-વિંચ	૧૩, ૧૪, ૮૪	સંમાત=સ્તંભતીર્થ	
કુમારગણિ કવિ	૨૭	,, શાંતિનાથ જૈનમંઢાર	૧૮, ૬૧
કુમારપાલ	૮૦, ૮૧	સરતરગચ્છ (ગણ)	૪, ૩૧,
,, ચરિત્ર	૧૧૧, ૧૧૨	૪૦, ૫૫, ૧૦૬, ૧૧૧, ૧૧૩	
કુલધર	૧૫૬	,, પટ્ટાવલી	૩, ૪, ૭૬, ૭૮,
કુલપાક	૨૦	૧૬૩, ૧૬૪	
કૃષ્ણચિંગચ્છ	૧૧૧	,, (વૃહત્)	૪
કેમ્પ્રીજ ડિસ્ટરી ઓફ ઇન્ડિયા		,, (લઘુ)	૩૧, ૭૫-૭૮,
૨૬, ૩૦, ૪૬, ૧૬૪		૧૬૩	
કોકા પાર્શ્વનાથ-કલ્પ	૨૦	સરમાળી	૧૩૧
કોટાકોટિ	૮૦	સરહ	૧૫૦
કોમલ સૂરિ	૧૩૨	સ્રાજેજઢાં મલિક=હવાજાજહાન	
કોમલા=અયોધ્યા		સાપરરાજ	૧૦૬
કોહંદિયદેવી-કલ્પ	૨૦	સુગસાળ	૧૨૮, ૧૪૫
કોશાંબી તીર્થ-કલ્પ	૨૦	સેતરપાલ	૭૫
ક્યુતલખાન	૪૬	મેતલ	૫

पे नाम	पृष्ठ.	पे. नाम	पृष्ठ.
खेतहदेवी	१३६	गूर्जरेश्वर	९१
ख्वाजाजहान्	५२	,, पुरोहित	९०
गच्छमसप्रबंध	३९	,, महामात्य	९०
गज संपत्ति	११, ६७	गोगपुर	८६
गजजयावह (बी)	१०३	ग्यास्-उद्-दीन तघलक	३१
गणितसार	८७	घोपकीपुर	८२
गिरनार तीर्थ	३४, ५५, ६९, ८२, ८७, ११७	चतुरशीतिप्रबंध	४३
गुजरात	१९, २७, ६१, ६८, ९०, १०३-१०५, ११५	चतुर्वर्गचिंतामणि	९२
गुणभद्र सूरि	११०	चतुर्विंशतिजिनानंदस्तुति	४५, ६१
गुणशेखरसूरि	३८, ४०	चतुर्विंशतिप्रबंध-प्रबंधकोश	
गुणस्थान-स्वरूप (क्रमागोह)	११५	चन्द्र (ठ.)	१०८, १०९
,, टीका	१६२	चंद्रकपुरी	८३
गुरुगुणपट्टत्रिशत्		चंद्रकीर्ति	११३
पट्टत्रिशिका	११५	चंद्रगच्छ	१५६
गुर्वावली	११, ६७, ७८, ७९, ८९	चंद्रतिलक च.	२७
गूर्जरधवित्री=गुजरात		चंद्रप्रभ जिन (मूर्ति)	८४, ८६
,, राजहस्त्यंकुश	९१	चंद्रवंशी	९१
		चंद्रानक	८४
		चंपापुरी तीर्थ-कल्प	२०
		चारित्र्यवर्धन	१४९, १६०, १६२
		चारुप	८५

પે. નામ	પૃષ્ઠ.	પે. નામ	પૃષ્ઠ.
ચાહુયાળ=ચૌહાણ			૬૭, ૧૧૮
ચિક્તલ પુર	૮૩	„ વીરમંદિર	૧૧
ચિત્તરઢ=ચિત્તોડ		ઝટુય (જેઠવા) રાજપૂત	૩૦
ચિત્રકૂટાચલ=ચિત્તોડ ગઢ		ઝયચંદ્રજી-મંદાર	૧૬૨
ચિત્તોડ ૮૪, ૧૦૪, ૧૦૫		ઝયસિંહ રાજા	૮૦, ૯૭
ચેલકપુર	૮૬	ઝયસિંહ સુરિ	૯૦, ૧૦૬, ૧૧૧, ૧૧૨
ચેલ્લણપાર્શ્વ-ક્ષેત્ર	૨૦	ઝયસિંહપુર	૮૩
ચૈત્ય	૪૨	ઝલપદ્ર	૮૩
ચૈત્યવાસી	૩૪	ઝસોવદ્ધણ=યશોવર્ધન	
ચોલ દેશ ૨૪, ૨૬, ૧૦૯		ઝાજઝ	૨૯
ચૌહાણ કુલ	૨૮	ઝાધવ-યાદવ	
ચંદ્રાકોશ	૧૧૫	ઝાલંધર	૮૫
ઝાજૂ શાહ	૪૧	ઝાલોર ૭૬, ૧૦૧, ૧૦૬	
ઝગચંદ્ર સૂરિ	૬૬	ઝાવઢ શાહ	૨૮
ઝગસીંહ=ઝગતસિંહ		ઝાવાલિપુર=ઝાલોર	
ઝગતસિંહ ૩૬, ૪૩, ૧૧૫-૧૨૦		ઝિનચંદ્ર સૂરિ (૧)	૨
ઝંગલ ગોત્ર	૧૪૧	„ (૨)	૧૦૬
ઝંગલ દેશ	૧૪૦	„ (૩)	૧૧૧
ઝંગલયા	૧૪૦	„ (૪)	૧૩૪
ઝંપરાલ નગર ૧૧, ૬૩-		„ (૫)	૧૪૫

पे. नाम	पृष्ठ.	पे. नाम	पृष्ठ.
जिनचंद्र सूरि (६)	१९७	१३४, १३६, १४२-१६४	
„ (७)	१६१	॥ प्रबंध (प्रा. सं.) ६९, ७२,	
„ (८)	१६२	७४, ७८, ११६, ११७,	
जिनतिलक सूरि	१६१	१३३, १३४	
जिनदत्त सूरि १३४, १४९		जिनभानु सूरि १६२	
„ चरित्र १९४		जिनमेरु सूरि १९७, १९८, १६१	
„ मूर्ति ७७		जिनवल्लभ सूरि १३४, १६१	
जिनदेव सूरि ३२-३६, ४७,		जिनसमुद्र सूरि १६१	
१९३-१९८,		जिनसर्व सूरि १६१	
१६१, १६२		जिनसिंह सूरि ४, ३१, ३७, ३८,	
जिनपति सूरि २७, २८, १३४		७९-७८, १३६,	
१९७, १९८		१३७, १९६-१९८,	
„ रास २६		१६१, १६२	
जिनपाल च. २७		„ स्तवन १७,	
जिनप्रबोध सूरि ७७, ७८, १३४		जिनसुंदर सूरि ४९	
जिनप्रभ सूरि (आगमिक) ३		जिनहित सूरि १९८, १९९	
जिनप्रभ सूरि (खरतगच्छीय) १,		१६१, १६२	
३-१०, १८, १९,		जिनेश्वर सूरि (१) १३४	
२१-२४, ३१-४७,		जिनेश्वर सूरि (२) ८, २७, ७६-	
९१-७६, १०४-१०६,		७८, १३४, १३६	
१०६, ११९, ११७,		१९७, १६१	

पे. नाम	पृष्ठ.	पे. नाम	पृष्ठ.
जिनेश्वरसूरि-गास	७७	जैनस्तोत्रसंदोह	१२, १४, १५-१७
जीरापुर	८३	जैनस्तोत्रसमुच्चय	११, १७, १८
जीर्णदुर्ग=जूनागढ		जोहरस=ज्योतीरस	
जूनागढ	८४	जोग(गि)णी (६४)	१४३
जैसल	१०६	जोग(गि)णी-पीठ	१४४
जैसलमेर	२६	ज्ञातासूत्र	६६
„ जैनमंडार	५	ज्ञानकलश मुनि	११५
„ ग्रंथसूची	५, २७, ७७	ज्ञानचंद्र	४३
जैत्रपाल	९१	ज्योतीरस	२८
जैनग्रंथावली	२६, ३२	ज्वालामुखी (योगिनी)	१४१
जैनतीर्थ-रक्षा फरमान	३४	„ स्तोत्र	१४१, १४२
„ दर्शन „	„	झंझणदेव	८७
जैनधर्मो प्राचीन इतिहास	२६, ३९, ४४	झीआवद्-दीन बरनी	१६४
जैन साहित्यसंमेलन रिपोर्ट	२६, ४५	टकारिका	८५
जैनसाहित्यमे इतिहासके		टी(टी)पुरी तीर्थ	६
साधन	२६, ४५	„ स्तोत्र	९
जैनसाहित्य-संशोधक	१८	ठक्कुर कुल	५
जैनस्तोत्रसंग्रह	१७	दमोद	८४
		ढीसावाल ज्ञाति	६६
		दिल्ली (ढीली)=दिल्ली	

पे. नाम	पृष्ठ.	पे. नाम	पृष्ठ.
दोरसमुद्र	८९	तुग(घ)लकाबाद	३१.३६
तघलक=तुगलक		तुरक २,२९.३१,४२,५४,६९	
संत्रसार	१४६	दक्षिण देश (मंडल)	१९,२६, ३०,४२,९०,१०९
सपागच्छ (पक्ष) १०,११,१८, ४९,५८-६७,११५- ११८,१३२,१४६		दंडवीर्य	११६
“ पट्टावली	६७,७९	वफरखान	११५
नपोटमतकुट्टनशतक	७,६७	दर्भावतिका=डमोह	
ताजवीन मलिक-सराई	३५	झाशरयिपुर=अयोध्या	
ताजल मलिक	४६	दाहदपुर	८३
तापी	९०	दि क्रोनिकलस ऑफ	
तांबी (श्रीमाल-गोम) ४,१३६		दि पठाण किंग्ज्	
तागापुर	८९	ऑफ दिल्ली	१६४
ताहलणपुर	८३	दिल्ली ५,७,९,२३,३०-३६, ३९,४३,४५,५२,५८, ६०,६९,७१,७५,१०१, १०४,१०९,११४,११८, १२८,१२९,१३७,१४४, १४५,१५२-१५६	
तिलंग देश	५४	दिल्लीशर	२,१८,२२,२३, ७७,१०९
तिलंगाधिपति ५४,१०२,१०५		दीनार मलिक	४८
तिहुणसिंह	३६		
तीर्थकल्प ९,१८,२१,२५, ३६-३८,५३			
तीर्थनामसंग्रह	२०		
तुग(घ)लक			

ऐ नाम	पृष्ठ.	ऐ. नाम	पृष्ठ.
दीपालिका-कल्प (१)	९	द्वयाश्रय महाकाव्य	१४४.
" (२)	४१	धनियावी	८३
दीशापाल=डीसावाल		घनपाल (पं.)	१४७
दुर्ग	८३	घनमातृकापुर=धनियावी	
दुबीरखान	४६	धंधकलस (कुल)	१०८.
देव	९१	धर्मकीर्ति गणि	७८
देपालपुर	८५	धर्मघोष सूरि ७८, ७९, १४५	
देवगिरि ६, ९, ३१, ३६, ४१-		धर्मदास	१५९.
४९, ७८, ८०, ८५,		घवलक=धोलका	
८९-९३, ९५, १०१,		धातुपाठ-वृत्ति ११३, ११४.	
१०४, ११५-१२२, १५५		धारा	८२
देवतिलक	१६२	धाराघर (पं. जोपी)	३१, ३२
देवपालपुर=देपालपुर		धी ट्रॅन्डलर ऑफ इस्लाम	१६४
देवाधिदेव=महावीर		धोलका	८४
देवेन्द्रसूरि (१)	६६, ७८	नमिनाथ (मूर्ति)	८४
" (२)	४१	नयचक्र-वचनिका	१६३
देसलवंश	१६०	नयचंद्र कवि	१०६
देसल शाह १०१-१०३, १०७		नर्मदा	९३
देहली=दिल्ली		नरपुर	८०
दोलतापाद=देवगिरि		नलायन महाकाव्य	११५
द्रोण	८५		

ऐ. नाम	पृष्ठ.	ऐ. नाम	पृष्ठ.
नागदा=नागहद		,, कल्प	२०
नागपुर	८४	पद्मिणि देवी=पद्मावती	
नागपुरीय	११४	पंचलिङ्गी-विवरण	२७
नागलपुर	८९	पंचशती-प्रबंध ९८, ६२, ६८,	
नागहद	८४	६९, ७२, ७४, १२०,	
नागेंद्र गच्छ	४	१२२, १३२, १६४	
नामिर्नइननिनोद्धार प्रबंध	४२,	पटणा=पाटलिपुत्र	
९४, १०१, १०४, १०७		पद्मावली	७६, १६४
नारायणदास	१६३	पत्तन=पाटण	
नासिकपुर=कल्प	२०, ८४	पद्मनाभ कवि	१०६
नासिक्य=नासिक(क)		पद्मावती ६, १०, ११, ९९, ७९,	
निर्वस्थुर पर्वत	८२	१३६-१३८, १९४,	
निर्वृति गच्छ	४२	१६०, १६२	
नीमाड अंक	८६	,, चतुष्पदिका	१७
नीलकपुर	८४	परिशिष्ट पर्व	१६२
नेमिनाथ (मूर्ति) ६९, ८२-८६		पर्णविहार पुर	८४
,, फाग	४३	पर्युषणाकल्प-कल्पसूत्र	४९
नैषधमहाकाव्य-टीका	१६२	पल्लवपुर-पालणपुर	
न्यायकंदली-विवरण	४४	पाटण ३३, ६३, ६६, ८९,	
पेंद्रोण पुर	२०, ३६, ८९	१०३, १०६, ११९,	
		११७, १४८	

પે. નામ	પૃષ્ઠ.	પે. નામ	પૃષ્ઠ.
,, જનમંદાર-મંથસૂચી ૩, ૧૮		પૂર્ણમદ્ર ગણિ	૨૬
પાટલિપુત્ર-કલ્પ	૨૦	પૂર્ણિમા ગચ્છ (પક્ષ) ૪૨, ૧૧૧	
પાંદુ દેશ ૧૦૨, ૧૦૬		પૂર્વદેશ-તીર્થ	૧૯
પાંદુભૂમંદલાસંદહ-		પૃથ્વીધર=પેથહ	
સ્થાપનાચાર્ય ૧૬૦		પૃથ્વીરાજ	૨૭, ૨૮
પાંદ્યદેશ-રાજા	૬૪	પેઠળ=પદ્ધાણ	
પાદલિપ્ત સૂરિ	૮, ૧૬	પેથહ શાહ ૪૨, ૭૮, ૮૨-	
પાર્શ્વનાથ (વિંધ, મંદિર) ૩૦,		૮૬, ૧૦૧	
૪૨, ૮૧-૮૬		પેગેન=પીરોજ	
પાલળપુર ૧૩૪, ૧૩૬		પોલહાક(પોલા)=પાલ્હાક	
પાલિત્ત=પાદલિપ્ત સૂરિ		પ્રકરણરસ્નાકર ૧૧-૧૩,	
પાલ્હાક ૧૩૧, ૧૩૨		૧૬, ૧૬	
પાવાપુરી તીર્થ-કલ્પ ૯, ૨૦,		પ્રતિષ્ઠાન=પદ્ધાણ પત્તન	
૪૪, ૪૬		પ્રવંધકોશ ૪૩, ૧૩૦	
પિટર્સન-રિપોર્ટ ૨૪, ૨૬, ૩૬,		પ્રવોધમૂર્તિ ગણિ ૭૬	
૩૯, ૪૪, ૧૬૦		પ્રવોધોદય વાદસ્થલ ૨૭	
પીરોજ પાતશાહ ૧૯-૬૨,		પ્રમાર્ચદ્ર સૂરિ ૩૩	
૭૧, ૧૧૦-૧૧૬,		પ્રમાત્રકચરિત્ર ૩૩	
૧૧૮, ૧૨૧, ૧૨૬,		પ્રમાસપાટણ ૮૪	
૧૩૩, ૧૬૧		પ્રમોચરરત્નમાલા-વૃત્તિ ૪૧	
શૂરી ૧૬૨			

पे. नाम	पृष्ठ.	पे. नाम	पृष्ठ.
प्राचीन गूर्जरकाव्यसंग्रहः	४२, १०७	भट्टारक=निनप्रभ सूरि	
प्राचीन जैनस्तोत्रसंग्रह	१६	,, सराइ (पोसहशाला)	९१
प्राचीन छेखमाला	१४१	भयहरस्तोत्र-वृत्ति	८
प्राच्यविद्यामंदिः	४०, ६७	मगत	११६
फलवर्धी	८, ३४, ५५	भरुच=भृगुपुर	
,, पार्श्व-करुप	२०	भानुचंद्र च.	१८
,, स्तोत्र	८	भानुतिलक	१६२
फलोधी=फलवर्धी		भारतीचंद्र	१६२
फीरुज=पीरोज		भीम संघपति	८८
फुरमान	१५३	मीमदेव (१)	३३
फेरु	१०७-१०९	,, (२)	६६
बंदी-मोचन	३४, ५४	भीमफल्लीक	१०१
बालादे राणी	७५, १३९	भुवनहित च.	१११
बीकानेर	१३४, १५१, १६२	भृगुपुर	९०, ११२, ११३, १४४
,, ज्ञानमंडार	७६, १६२, १६३	भैरव	१६०
बृहट्टिपनिका	२४	भोज राजा	३३, १४७, १४८
बृहत्संहिता	२८	,, ग्रन्थ	११६
बृहद्गच्छ	११०, ११५	मकुडी	८२
बोहित्थ शाह	५३	मगदूमई जहां	४९
ब्रह्मशांति यज्ञ	१०५	मंगध	१११

પે. નામ	પૃષ્ઠ	પે. નામ	પૃષ્ઠ
મંગલપુર	૮૩	મસ્તિનાથ(મૂર્તિ)	૮૨, ૮૪, ૮૫
મંદપ ગિરિ=માંદવ ગઢ		મસ્તિપેળ સૂરિ	૪
મંદપ દુર્ગ= "		મહર્ણસિંહ	૪૩, ૧૧૫,
મંદપાદ્રિ= ,			૧૧૯, ૧૨૦,
મંદલીક	૧૦૪		૧૨૩, ૧૨૭-૧૩૩
મંયુરાતીર્થ-ઝઢાર	૬૨	મહમ્મદ તઘલક (સુલતાન,	
" કલ્પ	૧૯	પાતશાહ) ૧, ૨, ૧૮, ૨૧-૨૪,	
" યાત્રા .	૬૪	૩૦-૩૯, ૪૩-૪૮, ૫૧,	
મવન સૂરિ	૧૧૩	૫૨, ૫૫, ૬૮, ૭૫, ૧૦૫,	
મવનસિંહ=મહર્ણસિંહ		૧૧૦-૧૧૨, ૧૧૭, ૧૩૮-	
મદુરા	૩૦		૧૫૭, ૧૬૪
મધ્યકપુર	૮૪	મહાગણપતિ-સ્તોત્ર	૧૪૨
મધ્યદેશ-તીર્થ	૧૯	મહાધર	૧૩૬
મમ્માળ શીલ	૨૮	મહાગાષ્ટ્ર મંત્રલ	૩૫, ૧૫૫
મહસ્યલી (મંદલ)	૨૬, ૬૨	મહાધીર-ગણધર-કલ્પ	૨૦
મલિક	૧૫૩	મહાવીર-મૂર્તિ	૩૫, ૫૫, ૫૬,
" વયો	૧૧૧		૭૬, ૭૭, ૮૧, ૮૪, ૧૦૧,
મલયેંદુ સૂરિ	૧૧૩		૧૦૫, ૧૪૮-૧૫૦
મલ્લદેવ	૩૬	મહેન્દ્ર સૂરિ	૧૧૧-૧૧૩
મહલ વાદી	૫૬	માળિક્યદેવ-કલ્પ	૨૦
મંલ્લાળા	૭૫	માંદવ ગઢ	૭૯, ૮૦, ૮૨, ૯૫

पे. नाम	पृष्ठ.	पे. नाम	पृष्ठ.
मातंड	१९०	मेढ मंडल	१९७
माथुर वंश	५	मेरुतुंग सूरि	४३
माथव	१०१	मेवाह(डी)	१०४, १३२
,, मंत्री	१०४	मौलाना=महाराजा	
मानदेव शाह	२६, २८	म्होळपति	५९
मानभद्र सूरि	११०	यंत्रराज	११३
मांथातुमूल	८३	यादव	९२
मालव देश (मंडल)	१९, ७८,	युगाविभिन-मंदिर	६६
	८२, ८८, ९७, ९८,	योगिनी (६४)	१४४, १४५
	१४४, १४७	,, पचन=दिली	
मालवराज	९७, १०३	,, पीठ=	,,
मिथिला तीर्थ-कल्प	२०	,, पुर=	,,
मुकुटिका=मकुटी		रघुवंश-टीका (शिशु-	
मुनिभद्र सूरि ४३, ११०, १११		हितैषिणी)	१६०
मुनिसुन्दर सूरि ११, ६७, ७८, ८९		रणयंभोर	१०४
मुनिसुमत (मूर्ति) १६, ८४, ८५		रत्न-परीक्षा	१०८
मुहानक	७१	रत्नपाल	१३६
मुह(मो)हासा	१०४	रत्नपुर	८५
मुहणसिंह=महणसिंह		,, तीर्थ-कल्प	२०
मुहम्मद=महम्मद		रत्नमंडन गणि	८२, ८९
मेघनाद	१४०	रत्नमंदिर गणि	११६

ऐ. नाम	पृष्ठ.	ऐ. नाम	पृष्ठ.
रत्नशेखर सूरि(१) ११४, ११५		रुणनगर	८४, ११४
” (२) ११५, ११६		रुणापुरी=रुणनगर	
रत्नाकर	९९	रुपाइ	१६२
रत्नाकरावतारिका-पंजिका	४३	रेवतक=गिगनार	
रविवाटक	१०१	लठिरंग	१६३
रहस्यकल्पद्रुम	१५४	लंघकर्णीपुर	८४
राघवचैतन्य ७५, १४१-१४३		लाला साधु (शाह)	४१
राघवदेव=राघवचैतन्य		लावण्यप्रसाद	९०, ९१
राजगृही	१११	लीचडी-जैन ज्ञानभंडार	१८
राजपूताना	१९	लेख-पद्धति	९०
राजप्रसाद=शत्रुंजयतीर्थकल्प		वंकी (बांकी)	८४
राजशेखर सूरि ४३, ४४, १२९		वज्रसेन सूरि	११४
राजसीह	३६	वटपट्ट ४, ७५, ८५, ८६, १५९,	
राजसोम	१८		१६०
राजादि-रुचादि-गण-श्रुति ९		वडयूण (१)	९०
राजाधिगज=महम्मद		वडोद(द्रा)=वटपट्ट	
रामदेव (राजा) ७८, ९०, ९१,		वडोदरा=	
९७, ९८, १०१, १०२		वडवाण (? वडवाणी)=	
रामदेव (शेठ)	२८	वर्धमान पुर	
रुद्रपल्लीय गच्छ ३८, ४१, ४३		वणथली=वामनस्थली	
रुद्रमहालय	९९	वरंगल=उरंगल	
		वरदेव	१६०

पे. नाम	पृष्ठ.	पे. नाम	पृष्ठ.
वर्धनपुर	८३	विद्यानंद	७८
वर्धमान तीर्थ	१५८	विद्यापुर=बीजापुर	
वर्धमान पुर	८९	विद्युन्माली देव	८१
वलभी-भंग	१०३	विधिप्रपा	७
वस्तुपाल-तेजपाल-करूप	२१,	विधिमार्ग	२७
	८१, ९०	विनोदकथा-संग्रह	४३
वागड देश	४, ७९	विन्ध्यनपुर	८२
वाघेला	९०	विविधतीर्थ-कल्प=तीर्थकल्प	
वाणारसी=वाराणसी		विशालराम गणि	१०
वाणी	८६	विहार(क)-जिनमंदिर	८४, ९३
वामनस्थली	८४, १०४	बीजापुर	१४५
वाराणसी	१४१	," बृहद्रवृक्षांत	२८
," कल्प	२०	वीरजिन (विष, विहार)	३७,
वास्तुसार	१०८, १०९	५१, ५६, ५८, ६७, ८३-८९,	१००
वाइड	९३	," स्तोत्र-वृत्ति	८
विक्रम(म)पुर=विक्रमपुर		वीरखवल	९०
विक्रमपुर	२६, ८२, ८६	वीरवल्ल (बल्लाल)	५४
विजयफटक	३६	वीरिणि	१५६
विजययंत्र	६०, ६१	वीसल देव	९१
विद्यातिलक मुनि	३३, ३८, ४०-	वृद्ध (बृहत्) क्षेत्रसमाप्त	११
	४२, १५१		

ऐ. नाम	पृष्ठ	ऐ. नाम	पृष्ठ
वेसટ गोत्र	૧૬૦	શાકંભરીશ્વર	૧૪૨
વૈમારગિરિ તીર્થ-કલ્પ	૧૯	શાકિની	૧૪૬
વ્યવસ્થાપત્ર	૧૧૪	શાન્તિનાયકિન (વિવ) ૧૨, ૧૪,	
વ્યાપ્તી-કલ્પ	૨૧	૮૨, ૮૩, ૮૬	
વ્યારા=વિહારક		,, પ્રાસાદ	૮૧
શક કુલ	૩૯	,, જ્ઞરિત (મહાકાવ્ય)	૪૩,
,, રાજા	૩૯-૪૧	૧૦૯, ૧૧૧	
,, સૈન્ય	૬૬	,, સ્તવન	૧૮
શકાધિરાજ=મહમ્મદ		શારદા (મૂર્તિ)	૧૦૨, ૧૬૦
શંભુપુર	૮૪	શાર્દૂધર	૧૪૨
શંભુપુર તીર્થ-કલ્પ	૨૦	,, પદ્ધતિ	,,
શત્રુંજય તીર્થ ૩, ૨૮, ૩૪,		શિલાદિત્ય	૧૦૩
૬૬, ૬૭, ૬૮, ૭૬-૭૭,		શિવ-શક્તિ (મોતી-જોડી)	૧૨૮
૮૭; ૮૯, ૯૭, ૧૦૬, ૧૧૭		શિશુપાલવધ મહાકાવ્ય	૧૬૦
,, સદ્દાર ૪૨, ૬૪, ૧૦૭		શીલતરંગિણી	૪૦, ૪૧
,, કલ્પ ૯, ૧૯, ૨૧-૨૪,		શુદ્ધદંતી તીર્થ-કલ્પ	૨૦
૩૪, ૧૦૬		શુભશીલ ગણિ ૬૮, ૬૨, ૬૮-	
,, સેવક	૩	૭૪, ૧૧૬, ૧૧૭,	
શત્રુંજયાવતાર	૮૨	૧૨૦, ૧૩૩	
શહાબુદ-દીન (ધોરી)	૨૮	શેલ	૭૬
		શ્રાદ્ધવિધિ	૧૧૬, ૧૧૯

ये. नाम	पृष्ठ.	ये. नाम	पृष्ठ.
आवस्ती-तीर्थकल्प	२०	समयसार नाटक-वृत्ति	१६२
अधीर	४४	समयसुंदर	१८
श्रीपालकया=सिखिवालकहा		समरसिंह ४२, ९४, १०४,	
श्रीमालवंश(श्री) १३४, १४९,		१०६, १०७	
१९२-१६३		," रास ४२, १०७	
," संघ १३४, १३९		समयसरण-कल्प	२०
भीरंगम् टापू (पट्टन)	२६	समियानक	१०६
श्रेणिकचरित्र (द्वयाधय)	७	संप्रति	८०, ८१
संघसिलकाचार्य ३८, ४०-		संशोधसत्तरी	११९
४३, १४८		सम्यक्त्वसन्वति-वृत्ति ३२, १४८	
संघपट्टक-टीका	२७	सरस्वती-कोश (७)	८८
सत्तसय देश	१०६	सरस्वतीपत्तन=पाटण	
सत्यपुर-तीर्थकल्प २०, १०४		सरक्षणपुर	८३
सत्या(सन्वाह-सन्चिकादेवी)		संसारचंद्र	१४१
१०२		सहजा शाह ४२, १०१, १०२	
सत्र ९३, ९४		सहणासदुरदीन(नासरुद्दीन) १११	
संतिहर स्तवन	१४६	सहस्रमल्ल	१६०
संदेहविषयपि	७	साधपुर	३१
सपादलक्ष १०४, १२६, १२७		साध्याण	९०
सप्तविंशतस्थान	११	साकेतपुर=अयोध्या	
समयध्वज	१६२	सागरतिलक	१६२

ऐ. नाम	पृष्ठ	ऐ. नाम	पृष्ठ
साचोर	१०३, १०९	सिंहा(घा)नक	८३, १६२
साधुप्रतिक्रमणसूत्र-वृत्ति	९	सीहड	११४
सामंत	४३	सुकृतसागर काव्य	८२, ८९, १०१
सारस्वतपत्तन=पाटण		सुगुरु-परंपरा-गाथाकुलक	१५९
सारुआर घाट प्रासाद	१००	" गीत	१५९
सालिंग	१६०	सुमटपाल	१३६, १३७
साहबदीन=शहाब्-उद्-दीन		सुमति गणि	२७
साहण	३६	सुरगिरि=देवगिरि	
सिकंदर	११४	सुरत्राण=सुलतान	
सिद्धचक्र-यंत्रोद्धार	११५	सुलतान=महम्मद	
सिद्ध सूरि	१०२, १०३, १०७	" ऑफ देहली	१६४
सिद्धराज	९९, १४४	" सराइ	३७, ४९
सिद्धवाकूट	८६	सूरप्रभ उ.	२७
सिद्धसेन दिवाकर	५६	सुराचार्य	३३
सिद्धांतस्तव	१०	सूरिमंशान्नाय (विद्यावत्सव)	९
" अबचूरि	१०	सेतुबंध	८५
सिद्धिचंद्र वाचक	१८	सेतुंज=शत्रुंजय	
सिद्धप्रकाश-टीका	१५९, १६२	सोपार पुर	८४
सिरि	४३	सोमलिङ्ग सूरि (१)	१०, ११, ६६, ६८, ८०, ८७,
सिरिवालकहा	११५		११६-११८
सिरोह	४७		
सिहण देव	९१		

पे. नाम	पृष्ठ.	पे. नाम	पृष्ठ.
॥ (२)	३३, ४०-४२	हरिभद्र सूरि	९६
सोमधर्म गणि	६, ९, १९, ११८	हरिपेण	८०
सोमनाथ	१०४	हर्षकीर्ति सूरि	११३
सोमप्रभाचार्य	६३-६८, ११९	हर्षपुरीय गरुड	४३
सोममूर्ति गणि	७७	हंसकीर्ति	११४
सोमेश्वर पत्तन	९०	हंसलपुर	८३
॥ राजा	२६	हस्तिनापुर	१८, ८३
सोरठ	१०४	॥ तीर्थ-कल्प	२०, १६
सो (१ मो) हिलवाडी	१३६	॥ प्रतिष्ठा	११
सौराष्ट्र तीर्थ	१८	॥ यात्रा	१४
सौवर्तक	८४	॥ स्तोत्र	१८
स्तंभतीर्थ	६६, ८८, १०६	हिंदूराजा (राज्य)	४७, १६
स्तंभनपार्श्व-तीर्थकल्प	१९	हीरविजय सूरि	२
स्तंभनेंद्र-प्रबंध	४३	हेमचंद्र साधु	१११
स्याद्वादमंजरी	४	हेमचंद्राचार्य	४, १६, १४४
हम्मीर	१०३, १०४	हेमनाममाला-शिलोच्छ	३३, ११
॥ मद-मर्दन	९०	हेमाड पंत=हेमाद्रि	
॥ चौहाण	१४२	हेमाद्रि(दि)	७८, ८६, ९०-९
॥ देव	११४	'हेमाद्रि ऊर्फ हेमाड पंत'	
॥ =महम्मद		होयसाल राजा	२
हरिकंखी-पार्श्व-कल्प	२०		

पे. नाम	पृष्ठ	पे. नाम	पृष्ठ
साचोर	१०३, १०५	सिंहा(घा)नक	८३, १६२
साधुप्रतिक्रमणसूत्र-वृत्ति	९	सीहड	११४
सामंत	४३	सुकृतसागर काव्य	८२, ८९, १०१
सारस्वतपत्तन=पाटण		सुगुरु-परंपरा-गाथाकुलक	१५९
सारुआर घाट प्रासाद	१००	" गीत	१५९
सालिग	१६०	सुभटपाल	१३६, १३७
साहबदीन=शहाब-उद्-दीन		सुमति गणि	२७
साहण	३६	सुरगिरि=देवगिरि	
सिकंदर	११४	सुरत्राण=सुलतान	
सिद्धचक्र-यंत्रोद्धार	११५	सुलतान=महम्मद	
सिद्ध सूरि	१०२, १०३, १०७	" ऑफ देहली	१६४
सिद्धराज	९९, १४४	" सराइ	३७, ४९
सिद्धवाकूट	८६	सूरप्रभ उ.	२७
सिद्धसेन दिवाकर	५६	सूराचार्य	३३
सिद्धांतस्तव	१०	सूरिमंत्राम्नाय (विद्यावृत्त)	९
" अवचूरि	१०	सेतुबंध	८५
सिद्धिचंद्र वाचक	१८	सेतुंज=शत्रुंजय	
सिद्धरूपकर-टीका	१५९, १६२	सोणार पुर	८४
सिरि	४३	सोमविलक सूरि (१)	१०, ११,
सिरिवालकहा	११५	६६, ६८, ८०, ८७,	
सिरोह	४७	११६-११८	
सिंहण देव	९१		

ऐतिहासिक घटना-निर्देशक संवत्सर-सूची

विक्रम संवत्	पृष्ठ	विक्रम संवत्	पृष्ठ
८४९	१०३	१३२७	९, ७८
—	—	१३२८	७७
१०८१	१०३	१३३१	४, ३१, ७९, ७७, ७८
—	—	१३३२	६, ९९, ६६, ६७
१२१०	२७	१३३३	७७
१२३३	२७	१३३४	३३, ७७
१२४८	२८	१३३६	१३७
१२७७	२७	१३३७ (अयुक्त)	४९
१२८०	१६६	१३४१	१३७
१२८८	९१	१३४७ (१७४)	१९०
१२९९	६६	१३४८	१०३
१२९७	६६	१३४९	४
—	—	१३५२	९, ६, ७
१३१०	६६	१३५५	११
१३११	२९	१३५६	७, १०४
१३२०	८१, ८२	१३५७	७९
१३२१	६६	१३६३	७
१३२५	४, ६	१३६४	७, ८

विक्रम संवत्	पृष्ठ	विक्रम. संवत्	पृष्ठ
१३६५	७, ८	१३८९	९, २२, २३,
१३६६	१०६		५१, ५६, १५५
१३६७	१०५	१३९०	४, ६, ९, ५१,
१३६९	८, ११, १०६		५३, ५५, ६८, १०५
१३७१	४२, ५४,	१३९३	४२, ५३,
	१०१, १०६		१०१, १०४, १०७
१३७२	१०८	१३९४	४०
१३७३	११, ६६, ६७	१३९७	४०
	१०८, १०९		—
१३७७	३१	१४०१	४३
१३८०	८	१४०५	४३, ४४, १२९
१३८१	९, २३, ६७,	१४०७	२३, ६०
१३८३	३३, ३६	१४१०	४३, १०९,
१३८५	९, २१, ३०,		१११
	३२, ३४, ४०,	१४१२	१११
	६७, १०५, १०६,	१४२२	६८, १११, १४८
	१५२, १५५	१४२४	११
१३८६	९	१४२७	११३
१३८७	९, ११, ४१,	१४२८	११५
	४३, ४४, ४५	१४२९	४१, ११५

विक्रम संवत्	पृष्ठ	विक्रम संवत्	पृष्ठ
१४४४	६०	१६३१	१६२
१४६६	११, ६७, ७८	१६३५	१६३
१४८३	४५	१६४१	१६३
१५०३	६, ९, १९, ११८	१७२६	१६३
१५०५	१५९	१८९५	१६४
१५०६	११९, ११९	१९१२	१६४
१५११	१६०	१९३९	११३
१५१२	१०६	१९६६	१६०
१५१७	११६	१९७१	२५, ११२
१५२१	५८, ६२, ६८, ११६, १२०	१९७९ (सन १९२३)	२४
१५५५	१२०, १२२	१९८२	११२
१५८५	१६२	१९८७ (सन १९३१)	९२

शुद्धि-पत्रक

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
८	८	-धीरस्तोत्र-	धीरस्तोत्र(स्वर्णसिद्धिर्गमित)
९	४	सरि-	सूरिमंत्र-प्रदेशविवरण
"	२२	इत्यादि	इत्यादि
१४	७	पंचकल्याणमय	कल्याणकमय
१७	१७	अप्रसिद्ध	प्रसिद्ध
"	१८	नमस्त्रिजगद्वन्दित-	नमस्त्रिदशवन्दितक्रमे
११, १८ ३,		१९, २० पारसी	फारसी
२०	१६	(शौरीपुर)	
२१	३	आराम-	आराम (आमर)-
४२	१७	निवृत्ति	निर्वृति-
४५	२२	१४२३	१४८३
६८, ६२ ८, १४		१५२९ (१)	१५२१
"	९	कथाकोश	कथाकोश (कथा २)
"	१५	-कोश	-कोश (कथा ३)
६३	१४	-कोश	-कोश (कथा ८)
८६	१५	पुरण	पुराण
९६	२२	में	म्होरे
१२८	१७	शयक्ति	शक्ति
१३३	१२	पद्धी	पद्धी
१५१	१८	वाकानेर	बीकानेर
१६०	१५	भरख	मैरख
"	१७	सग	सर्ग